

”ET PÄÄSE MINUSTA EROON”

Vainoamiseen altistavia tekijöitä ja vainoamisen motiiveja

Petri Sandholm

10/2018

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Petri Sandholm		Poliisi (YAMK) opinnäyte	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
”Et pääse minusta eroon” Vainoamiseen altistavia tekijöitä ja vainoamisen motiiveja		Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto	
Mari Koskelainen, lehtori, PolAmk/KRP Jarkko Hynninen, komisario, HPL		Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä			
<p>Tutkimuksellisessa opinnäytetyössäni tarkastellaan henkilöä, jonka epäillään syyllistyneen rikoslaki 25 luvun 7 a pykälän mukaiseen vainoamiseen. Tutkimuksessani olen selvittänyt tekijän aikaisempaa rikollista käyttäytymistä, rikoksen uusimisriskiä sekä tekijän päihteiden käytön ja mielenterveysongelmien vaikututusta vainoamiskäyttäytymiseen. Tutkimuksessa olen myös selvittänyt tekijän väkivallan käyttöä uhria kohtaan sekä vainoamisen taustalla olevia motiiveja. Tavoitteena on ollut löytää vainoajaan liittyviä seikkoja siten, että viranomaiset pystyisivät paremmin kohdentamaan oikeanlaisia toimenpiteitä vainoamisen pysäyttämiseksi ja estämiseksi.</p> <p>Tutkimuksen kohteena on ollut 155 vainoamisrikoksesta epäiltyä henkilöä, joiden rikostapaus on edennyt syyteharkintaan asti. Epäillyt teot ovat tapahtuneet vuonna 2015 ja tutkimusotos on noin puolet siitä määrästä vainoajia, joiden vuoden 2015 rikostapaus oli edennyt syyteharkintaan. Epäillyistä on kerätty tutkimusta varten tarvittavat tiedot manuaalisesti poliisiasiain tietojärjestelmästä (Patja) ja siirretty havaintolomakkeelle (liite). Tiedot ovat tämän jälkeen analysoitu ja tulokset esitetty taulukoina.</p> <p>Tutkimustulokset osoittivat, että yli puolella epäilyistä vainoaminen liittyi intiimisuhteeseen kohteen ollessa tavallisesti entinen kumppani. Vainoajilla oli taustalla hyvin usein rikollista entisyyttä, lähes kolmannes oli syyllistynyt ennen vainoamista johonkin väkivaltarikokseen. Päihteiden haitallinen käyttö ja rikosten uusimisriski tulivat tutkimuksessa myös selvästi esille. Eniten huomiota pitäisi kohdistaa rejected-motiiviryhmän vainoajiin, joilla on ongelmia päihteiden käytön kanssa ja jotka ovat aiemmin syyllistyneet väkivaltarikokseen. Heillä on suuri todennäköisyys kohdistaa väkivaltaa vainoamisen kohteena olevaan uhuriin.</p>			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
77 + 2 liitesivua	Lokakuu 2018	Yamk2017ON	
Avainsanat vainoaminen, kriminaalipsykologia, väkivalta, päihteet, rikollinen käyttäytyminen			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Aiheen valinta.....	3
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	6
1.3 Tutkimuksen metodi ja laatu	7
1.4 Opinnäytetyön rakenne.....	8
2 VAINOAMINEN ILMIÖNÄ JA KÄSITTEENÄ.....	9
2.1 Mitä vainoaminen on?	9
2.2 Vainoamisen ilmenemismuodot	10
2.3 Vainoamisen yleisyys ja sen piirteitä	11
2.4 Uhrin ja tekijän välinen suhde.....	12
3 VAINOAMINEN OIKEUSTIETEELLISESTÄ NÄKÖKULMASTA	15
3.1 Vainoamisen kriminalisointi Suomessa	15
3.2 Lainsäädännöllinen tilanne ennen kriminalisointia	16
3.3 Vainoamisen tunnusmerkistö	17
3.4 Konkurenssikysymykset ja toissijaisuus	21
3.5 Syyteoikeus	23
4 VAINOAMINEN KANSAINVÄLISESTÄ NÄKÖKULMASTA	24
4.1 Historiaa	24
4.2 Lainsäädäntö muissa maissa.....	25
5 AIKAISEMMAN TUTKIMUKSENI TULOKSIA	27
5.1 Aiemman tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	27
5.2 Tutkimuksen tulokset	27
6 VAINOAJAN RIKOLLINEN KÄYTTÄYTYMINEN SEKÄ PÄIHTEIDEN JA MIELENTERVEYTEEN LIITTYVIEN SEIKKOJEN VAIKUTUS VAINOAMISEEN.....	29
6.1 Väkivallan esiintyminen.....	29
6.2 Aikaisempi rikollisuus ja rikosten uusiminen	31
6.3 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	32
6.4 Päihteiden vaikutus rikolliseen käyttäytymiseen.....	36
7 VAINOAMISEN TYPOLOGIA.....	38
7.1 Vainoajien ja ahdistelijoiden erilaisuus.....	38
7.2 Vainoajien motiiviryhmien sisältö	39
7.3 Julkisuuden henkilöt.....	43
8 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄ.....	44

8.1 Tutkimusaineiston lähteenä PATJA	44
8.2 Aineistohaku tutkimukseen ja analysointi.....	45
8.3 Tutkittavat aihealueet	46
8.4 Tutkimukseen liittyviä eettisiä näkökohtia.....	48
9 TUTKIMUSTULOKSET	48
9.1 Tutkimuksen lähtötilanne	48
9.2 Epäiltyjen sosiodemografisista taustamuuttujat	49
9.3 Vainoajan ja uhrin välinen suhde	49
9.4 Vainoajan uhuriin kohdistamat muut rikokset sekä tekijän aikaisempi rikollisuus	50
9.5 Vainoajan päihteiden käyttö ja mielenterveys.....	53
9.6 Vainoajan uusintarikollisuus	55
9.7 Vainoajien sijoittuminen luokitteluryhmiin	58
10 LOPPUPÄÄTELMÄT.....	62
10.1 Johtopäätökset tutkimustulosten pohjalta.....	62
10.1.1 Vainoajan aikaisempi rikollisuus.....	63
10.1.2 Vainoamisen jälkeinen rikosten uusiminen	64
10.1.3 Tekijän päihteiden käyttö ja mielenterveyden häiriöt.....	65
10.1.4 Motiiviryhmien esiintyminen ja luokittelun käytettävyys	65
10.2 Tutkimuksen luotettavuus	68
10.3 Lopuksi	70
LÄHTEET	73

LIITE

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen valinta

Tässä opinnäytetyössäni käsittelen samaa aihepiiriä, jonka parissa aloitin opiskellessani poliisin AMK -muuntokoulutuksessa vuonna 2016. Aikaisemmassa opinnäytetyössäni perehdyin vainoamiseen käsitteenä ja ilmiönä sekä selvitin, miten vainoamisen kriminalisointi on käynnistynyt rikosprosessin ensimmäisessä vaiheessa eli esitutkinnassa. Oma kiinnostukseni aiheeseen juontaa jo aiemmilta työvuosiltani paikallispoliisissa sekä myöhemmin työskennellessäni Keskusrikospoliisissa uhka-asioiden parissa, joissa kummassakin pääsin tutustumaan vainoamiseen ilmiönä poliisin käytännön työtehtävien kautta.

Vuoden 2014 alussa vainoaminen kriminalisoitiin omana itsenäisenä rikostunnusmerkistönään. 1.1.2014 tuli voimaan rikoslain 25 luvun 7a § (13.12.2013/879). Vaikka vasta tuolloin Suomessa vainoaminen säädettiin rangaistavaksi omana rikoksena, on vainoaminen käyttäytymismuotona tunnettu jo pitkään. Tosin vainoamista ei ole välttämättä aina ollut helppo tunnistaa, koska se on voitu naamioida toiminnaksi, joka muussa kontekstissa tulkittaisiin positiivisena käyttäytymisenä. Esimerkkeinä tämän kaltaisesta käyttäytymisestä ovat lahjojen ja kukkien lähettäminen tai vain ylenpalttinen ja liiallinen kiinnostus toista ihmistä kohtaan. Vainoamisen määrittelyyn tarkemmin käyttäytymisen muotona sekä määrittelyyn juridisesta näkökulmasta palataan vielä myöhemmin tässä opinnäytetyössä. Lyhyesti määriteltynä vainoaminen on ei-toivottua, toistuvaa ja pakonomaista toimintaa, joka ilmenee lukemattomin eri tavoin aiheuttaen uhrille vähintään pelkoa (Mullen ym. 2009, 2). Ongelman ennen kriminalisointia muodostivat tilanteet, joissa tekijä toimi niissä rajoissa, ettei mikään Suomen rikoslaissa säädetty teko täyttynyt. Tekijä saattoi esimerkiksi seurailta uhria tai esittää uhkauksia niissä rajoissa, ettei minkään rikoksen tunnusmerkistö täyttynyt. Selviin oikeudenloukkauksiin pystyttiin puuttumaan ennen kriminalisointiakin. Tyypillisiä tällaisia rikoksia olivat esimerkiksi kotirauhan rikkominen ja laiton uhkaus. Lähestymiskiellolla pystyttiin antamaan jonkinlaista suojaa vainoamisen kohteelle yhteiskunnan taholta.

Erityisesti läntisessä maailmassa vainoamista on tutkittu melko paljon huomioiden erilaisia vainoamiseen liittyviä tekijöitä ja näkökulmia. Aihetta on lähestytty esimerkiksi juridisesti, lääketieteellisesti, yhteiskunnallisesti tai yksilön kannalta kohdistuen huomio tekijään ja/tai uhriin. Tekijöitä ja uhreja on luokiteltu eri ryhmiin samoin kuin tekotapoja. Tutkimusta on

tehty myös erilaisten riskiarviomenetelmien kehittämisessä. Tutkimustulokset saattavat olla ristiriitaisiakin toisiinsa nähden, mikä voi johtua monestakin seikasta kuten eri metodologioiden käytöstä. Brian H. Spitzberg ja William R. Cupach (2014) ovat teoksessaan *The Dark Side of Relationship Pursuit From Attraction to Obsession and Stalking* ovat käsitelleet ja vertailleet hyvinkin laajasti vainoamiseen liittyvää kansainvälistä tutkimusta. Suomessa vainoamista ilmiönä tai rikoksena on tutkittu vähemmän mitä muualla maailmassa. Syitä tähän voivat olla, ettei ilmiötä ole osattu tunnistaa ja vainoamisen vasta suhteellisen tuore kriminalisointi. Ensimmäisiä vainoamis- tai vastaavaa ahdistelukäyttäytymistutkimuksia Suomessa on tehnyt Helinä Häkkänen-Nyholm (Stoat ym. 2005; Häkkänen 2008).

Aihe on ajankohtainen ja yleistä mielenkiintoa herättävä. Vainoamisen tultua omana tunnusmerkistönään rangaistavaksi, on kirjattujen rikosilmoitus määrä liikkunut Suomessa noin 600-800 rikosilmoituksen vuositasona. Vuonna 2016 rikosilmoituksia vainoamisesta kirjattiin 722 kappaletta ja vuonna 2017 802. (Poliisiasiointitietojärjestelmä). Trendi rikosilmoitusten määrästä on ollut kasvava. Varsinkin kriminalisoinnin jälkeen vainoaminen eri näkökulmista on ollut myös mediassa säännöllisesti esillä (Mies lähetti oikeuskansleri Jonkalle solvausviestejä yli neljän vuoden ajan – sai tuomion vainoamisesta ja kunnianloukkauksesta, Helsingin Sanomat 8.5.2017; Vainoajalle kaksi vuotta vankeutta - jatkoi häiriköintiä välittömästi oikeuskäsittelyn jälkeen, Kymen Sanomat 5.6.2017).

Aiheen tunnetummaksi tuleminen ja siitä keskustelu on positiivinen asia. Tietämys vainoamisesta ilmiönä todennäköisesti rohkaisee uhreja helpommin hakemaan apua tilanteeseen. Kun ilmiö tunnistetaan, siihen pystytään myös paremmin puuttumaan viranomaisten taholta ja kohdistamaan oikeanlaisia toimenpiteitä niin tekijään kuin uhriinkin. Näkyvyyden ja keskustelun kautta tietämys aiheesta lisääntyy. Ei ole tavatonta, että joskus vainoaminen saattaa jäädä huomioimatta tekijän kohdistaessa uhria kohtaan vakavaa väkivaltaa, joko pahoinpidellen uhria tai pahimmassa tapauksessa syyllistyen henkirikokseen, jolloin huomio kiinnittyy näihin niin sanottuihin päär rikoksiin. Taustalla saattaa olla kuitenkin jo pitkäänkin jatkunut vainoaminen, joka saattaa päättyä pahimmalla mahdollisella tavalla eli uhrin kuolemaan tai vakavaan loukkaantumiseen. (Rosenfeld 2004, 11.) Ilmiön tunnistaminen sekä tietämys vainoamiseen liittyvästä käyttäytymisestä ja riskeistä, voivat auttaa ehkäisemään vakavampia rikoksia ja tarjoamaan tukitoimenpiteitä niin uhrille kuin tekijällekkin. Valitettavaa on, että kovin usein apu ei tavoita riittävän ajoissa osapuolia ja vainoaminen johtaa toisen osapuolen kuolemaan (Lielahden henkirikoksesta epäilty mies vangittiin, Keski-suomalainen 15.9.2017).

Vainoamisen vaikutukset uhrille itselleen, hänen lähipiirilleen ja koko yhteiskunnalle ovat merkittäviä. Vainoaminen saattaa aiheuttaa vakavia sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia uhrille ja pahimmassa tapauksessa myös fyysisiä, mikäli tilanteeseen liittyy väkivaltaa. Tuoreessa Verna Salon tutkimuksessa todetaan asianomistajista 13 %:n kärsineen psyykkisistä oireista (2018, 25). Salo tosin toteaa, että luku on mahdollisesti liian alhainen, koska läheskään kaikki asianomistajat eivät hanki todistusta psyykkisistä oireista (eml. 34). Traumaperäinen stressihäiriö on hyvin tyypillinen seuraus uhrille vainoamisesta. Tunteiden kirjo on hyvin laaja vainoamisen uhreilla. Uhrin kokevat voimattomuutta, avuttomuutta, syyllisyyttä, mutta myös vihaa ja aggression tunnetta. Merkittävä osa uhreista joutuu muuttamaan elintapojaan ja tottumuksiaan arjessa vainoamisen johdosta. He joutuvat vaihtamaan puhelinnumeroitaan, laittamaan rajoituksia yhteystietojen saatavuudelle, asennuttamaan turvallisuusjärjestelmiä, pahimmassa tapauksessa jopa muuttamaan asuntoa tai peräti asuinpaikkakuntaa. Tutkimuksissa on todettu myös uhrin alkoholin ja tupakan käytön lisääntyneen merkittävästi vainoamisen seurauksena. Erilaiset uniongelmat ovat myös hyvin tyypillisiä uhreille. Oman elämän rajoittaminen johtaa usein myös sosiaaliseen eristäytymiseen niin vapaa-ajalla kuin työelämässäkin, mikä näkyy muun muassa poissaolojen lisääntymisenä työpaikalta. (Pathe 2002, 51-55.) Salon tutkimuksessa Suomessa asianomistajista noin 30 % oli tehnyt erilaisia varotoimia vainoamisen varalle (2018, 25).

Edellisen perusteella voidaan päätellä, että vainoaminen aiheuttaa niin yksilötasolla kuin yhteiskunnallisestikin merkittäviä negatiivisia seurauksia huomioiden kirjattujen rikosilmoitusten määrä, joka on noin 700-800 kappaletta vuodessa. Vainoaminen saattaa aiheuttaa heijastevaikutuksia myös uhrin lähipiiriin kuten perheenjäseniin ja työyhteisön jäseniin. Voidaan olettaa piilorikollisuuden osuuden olevan myös melko suuri tässä rikollisuuden lajissa. Toimintaa ei välttämättä tunnusteta rikokseksi, lainsäädäntö on vielä suhteellisen tuore ja asianomistajalla voi olla myös korkea kynnys tehdä rikosilmoitusta, koska tekijä on usein uhrille tuttu ja rikosilmoituksen teon pelätään johtavan vielä suurempiin hankaluuksiin. Piilorikollisuus on rikollisuuden osa, joka ei tule kontrolliviranomaisten tietoon ja tähän vaikuttavat useat seikat, joita ovat muun muassa kulttuuriset muutokset alttiudessa tulkita konflikteja rikoksiksi ja lainsäädännön muutokset (Kivivuori & Niemi 2017, 2).

Tekninen kehitys on luonut myös täysin uudet puitteet harjoittaa vainoamista. Tietoverkoissa tapahtuvasta vainoamisesta käytetään usein termiä cyberstalking tai vaihtoehtoisesti digitaalinen vainoaminen. Tehokkaat hakukoneet ja paikannusjärjestelmät

ovat oivia työkaluja vainoajalle. Tekninen kehitys on niin nopeaa, että lainsäädäntö ja viranomaisten valmius vastata tämän kehityksen kautta tuleviin uhkiin ovat usein muutaman askeleen jäljessä. (Spitzberg & Cupach 2014, 100-102.) Tärkeä on mieltää vainoamista olevan myös digitaalisessa ympäristössä tapahtuva toisen henkilön seuraaminen, tarkkailu yms. mikä aiheuttaa uhrille pelkoa ja ahdistusta.

Vainoaminen on selvästi sukupuolittunut rikoslaji. Useiden eri tutkimusten mukaan keskimäärin $\frac{3}{4}$ uhreista on naisia ja vastaavasti $\frac{3}{4}$ tekijöistä on miehiä. (Spitzberg & Cupach 2014, 109.) Oma aikaisempi tutkimukseni osoitti myös vastaavia lukuja (Sandholm 2016, 32). Suomessa on tullut vuonna 2015 voimaan Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (ns. Istanbulin sopimus). Lisäksi Valtioneuvosto on asettanut naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan nelivuotiskaudeksi 1.1.2017 - 31.12.2020, jonka yhtenä merkittävänä tehtävänä edellä mainitun sopimuksen toimeenpano ja seuranta (Valtioneuvosto 2016). Vainoaminen on tärkeä huomioida yhtenä naisiin kohdistuvan väkivallan ja alistamisen muotona.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkimukseni on jatkotutkimus aiemmalle vainoamista koskevalle tutkimukselleni (Sandholm 2016). Tässä tutkimuksessa tutkin vainoamisrikokseen syylliseksi epäiltyä ja hänen käyttäytymistä sekä motiiveja teoilleen. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa vainoaminen on usein jaettu eri typologioihin erilaisten muuttujien mukaan. Suomalaisessa kirjallisuudessa näitä erilaisia vainoamisen kategorioita ei ole kovinkaan paljon tuotu esille. Yleisimmin tunnettu on Mullenin ym. (1999 ja 2009) kehittämä luokitus, jossa vainoajat jaetaan viiteen motiivin perusteella jaettuun ryhmään. Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa Kumpuniemi tuo esille tämän luokittelujärjestelmän omassa pro gradu työssään (2012). Tämän lisäksi kyseinen luokittelu esiintyy joissakin opetus- ja luentomateriaalidioissa (Hynninen 2014, Säävälä 2014 ja Varjo-Hanke 2015).

Tässä opinnäytetyössä esittelen tarkemmin edellä mainitun Mullenin ym. (1999) vainoajia koskevan luokitusjärjestelmän, sekä sovellan sitä käytäntöön tutkimalla miten suomalaiset vainoajat asettuvat tähän typologiaan. Pyrin näin selvittämään kyseisen teorian käytettävyyttä suomalaisessa ympäristössä ja oikeusjärjestelmässä. Osin edelliseen luokitteluun liittyen selvitän tutkimuksessani vainoajien aiempaa rikollista käyttäytymistä, eli minkälaista ja kuinka paljon heillä on ollut aikaisempia rikoksia ennen vainoamisrikosta. Selvitän myös heidän rikollista käyttäytymistään vainoamisrikoksen jälkeen eli

uusintarikollisuutta. Yhtenä erityisenä tarkasteltavana asiana on väkivallan esiintyminen uhria kohtaan vainoajan taholta. Yritän aineiston perusteella selvittää myös tekijän päihteiden käyttöä ja sen yhteyttä vainoamiseen sekä mahdollisten mielenterveyteen liittyen seikkojen esille nousemista tutkimusaineistosta.

Tavoitteena on, että tutkimuksestani olisi hyötyä käytännön työssä vainoamistapausten parissa työskenteleville viranomaisille sekä muille henkilöille. Kun tiedämme motiivin vainoamiselle ja tunnemme syvemmin vainoajan käyttäytymismalleja, pystymme todennäköisesti kohdentamaan paremmin oikeanlaisia jatkotoimenpiteitä niin tekijään kuin uhriinkin. Motiivi ja tekijän tuntemus ovat myös merkittävässä roolissa, kun vainoamistapauksissa tehdään riskiarviointia. (MacKenzie 2009, 10; Spitzberg & Cupach 2014, 141-143.) Kun riski- ja uhka-arvioiden pohjana on tutkittua tietoa, arvioita pystytään hyödyntämään käytännön työssä mietittäessä esimerkiksi pakkokeinoja tai muita toimenpiteitä rikollisen toiminnan lopettamiseksi ja uhrin suojelemiseksi. Riski- ja uhka-arviot voivat olla myös apuvälineitä moniammatillisessa yhteistyössä ohjatessa vainoajaa mielenterveyspalvelujen pariin.

Riskin ja uhan arviointiin vainoamistapauksissa on kehitetty erilaisia työkaluja. Tunnetuimmat näistä ovat SRP, Stalking Risk Profile (MacKenzie ym. 2009) ja SAM, Stalking Assessment and Management (Kropp ym. 2011). Tässä opinnäytetyössä en kuitenkaan tutki tai vertaile mainittuja uhan- ja riskinarviointityökaluja tarkemmin vaan päätarkoituksena on selvittää vainoajien motiivia, rikollista käyttäytymistä, päihteiden osuutta ja mielenterveyteen liittyvien seikkojen esiintymistä vainoajilla. Edellä luetellut seikat toki kaikki ovat merkittäviä tekijöitä huomioitavaksi myös uhan arvioinnissa

1.3 Tutkimuksen metodi ja laatu

Tämä on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jossa käytän niin kvalitatiivisia kuin kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Hyvin usein tutkimukset eivät ole niin tarkkarajaisia vaan pitävät sisällään osia kummastakin tutkimustyyppistä. Tutkimuksessa lähestyn aihetta teorialähtöisen sisältöanalyysin avulla. Tutkimuksessa yleensä kuvaillaan malli tai teoria ja sen mukaan määritellään tutkimuksessa kiinnostavat käsitteet. Tämän tyyppisessä tutkimuksessa usein testataan aikaisempaa tietoa tai teoriaa uudessa kontekstissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.) Sisällönanalyysiä voidaan jatkaa kvantifioimalla aineisto, jolloin tutkimukseen saadaan lisäarvoa tuoden esille myös määrällisiä seikkoja (eml. 120-122). Tutkimuksessani tarkastelen asiaa lukujen ja prosentiosuuksien valossa. Empiiristä ilmiötä kuvaavaa numeerista aineistoa esitän taulukoina eli tilastollisesti. (Heikkilä 2014, 280.) Teoriana

käytän edellisessä luvussa mainitsemani Mullenin ym. (1999) luomaa typologiaa, jota sovellan suomalaisessa vainoamisen kontekstissa.

Luvussa 8 esitän tutkimusaineiston ja sen käsittelyn yksityiskohtaisesti.

Tutkimukseni lähestyy tutkimusongelmaa oikeuspsykologisesta näkökulmasta. Oikeuspsykologiassa tarkastellaan psykologisen osaamisen ja tiedon soveltamisessa oikeuden käytössä, kuten esimerkiksi rikostutkinnassa. Oikeuspsykologiaan kuuluu myös kriminaalipsykologia, missä kyse on rikollisen käyttäytymisen tieteellisestä ymmärtämisestä ja tutkimisesta, missä tässäkin tutkimuksessa on kysymys. (Santtila ym. 2008, 9.)

1.4 Opinnäytetyön rakenne

Tässä luvussa olen johdatellut lukijan aiheen pariin sekä esittänyt tutkimuskysymykset että opinnäytetyön tavoitteet. Tässä opinnäytetyössä hyödynnän aikaisemmin tekemääni vainoamista koskevaa tutkimustani (Sandholm 2016) siten, että luvut 2,3 ja 4 ovat pääosin suoraan aiemmasta tutkimuksestani. Kyseisiin lukuihin olen tehnyt joitakin muutoksia ja päivityksiä. Luku 2 käsittelee vainoamista käsitteenä. Katson myös aiheelliseksi esitellä vainoamisen juridista määrittelyä ja tästä syystä olen sisällyttänyt myös tähän työhön oikeustieteellisen näkökulman, joka löytyy luvusta 3. Oikeustieteellinen näkökulma on tärkeä tuoda esille ymmärtääkseen paremmin muun muassa tutkimusaineiston valikoitumisen. Luku 4 käsittelee kansainvälistä näkökulmaa vainoamiseen. Vainoaminen on Suomessa suhteellisen uusi rikosnimike ja myöskään sitä koskevaa tutkimusta ei ole juuri suomeksi saatavilla. Tästä syystä opinnäytetyössäni on tiivis kansainvälinen katsaus vainoamisesta. Luvussa 5 selostan lyhyesti aikaisemman tutkimukseni tulokset. Mielestäni edellä mainitsemani luvut ovat aiheellista liittää tähän tutkimukseen, koska ne avaavat ilmiötä laajemmin lukijalle, vaikkakin tässä uudessa tutkimuksessa keskitytään pääosin vainoajaan.

Luvussa 6 teen selkoa vainoajaa koskevista tekijöistä, jotka liittyvät henkilön rikolliseen käyttäytymiseen ja siis tässä yhteydessä nimenomaan vainoamiseen. Nämä seikat, joita kuudennessa luvussa tarkastelen ovat rikosten uusiminen, päihteiden käyttö sekä mahdolliset mielenterveyteen ja persoonallisuuteen liittyvät tekijät. Tähän lukuun liittyy myös väkivallan esiintyminen rikoksissa. Väkivallan esiintymisen selvittäminen on ollut yksi keskeinen osa-alue myös kansainvälisessä tutkimuksessa. Luvussa 7 esittelen jo aiemmin mainitsemani luokittelujärjestelmän tekijän motiivin mukaan.

Luvussa 8 kuvailen tutkimusaineiston sekä selostan tutkimusmenetelmät, joita olen tässä tutkimuksessa käyttänyt. Tässä yhteydessä tarkastelen myös tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Luvussa 9 raportoin ja esitän tutkimustulokset ja luvussa 10 teen yhteenvetoa ja johtopäätöksiä saatujen saamieni tutkimustulosten ja käytettävissä olevan teorian pohjalta.

2 VAINOAMINEN ILMIÖNÄ JA KÄSITTEENÄ

2.1 Mitä vainoaminen on?

Vainoamista käsitteenä ja ilmiönä ei tarkasti ole määritelty siten kuin rikoslaissa se on määritelty omana tekemuotonaan (RL 25:7a §). Käyttäytymismuoto, jota tänä päivänä kutsutaan vainoamiseksi, on tunnettu kuitenkin jo hyvinkin pitkään. Muinaisen Rooman laeissa noin 550 jKr. viitattiin vainoamisen kaltaisen käyttäytymiseen, joka oli kiellettyä *”Inuriacommititur...si quis matrem familias aut praetextatum praetextatumve adsectus fuerit,”* joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa, että naimisissa olevien naisten sekä tyttöjen tai poikien vahingollinen tai haittaa aiheuttava seuraaminen on kiellettyä (Sheridan ym. 2003, 149). Vainoaminen on siis käyttäytymismuotona jo vanha, mutta rikoksena se on uusi (Meloy 1998, 4). Vainoaminen tuli rikoksena rangaistavaksi Yhdysvalloissa 1990 luvulla ja sen jälkeen vainoamisen kriminalisointi on yleistynyt muuallakin niin sanotuissa länsimaisissa valtioissa.

Vainoaminen on toiseen henkilöön kohdennettua yhteydenpitoa ja seuraamista, jonka kohde kokee epämiellyttävänä ja ahdistavana sekä pelkoa aiheuttavana (Meloy 1998, 2). Vainoaminen on myös toistuvaa ja kestoaltaan se saattaa olla hyvinkin pitkäaikaista. Tutkimuksen mukaan vainoamisen keskimääräinen kesto on lähes kaksi vuotta (Sheridan ym. 2003, 149). Vainoaminen käyttäytymisenä on perustavanlaatuisesti ennen kaikkea psykiatrinen tai psykologinen prosessi (Meloy 1998, 70). Valtaosa vainoamiseen liittyvästä tutkimuksesta on tehty länsimaisissa valtioissa. On kuitenkin pysytty osoittamaan vainoamisen olevan yleismaailmallinen ilmiö, vaikkakin vainoamiseen liittyy myös kansallisia ja kulttuurisia eroja. (Meloy ym. 2008, 8.) Vainoamisella ei ole kansainvälisesti mitään yhtäläistä määritelmää. Euroopan neuvoston ministerikomitea kuitenkin on hyväksynyt 7.4.2011 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen. Yleissopimuksen 34 artiklassa määritellään käyttäytymistä, jolla viitataan vainoamiseen. Yleissopimuksen 34 artikla

edellyttää sopimuspuolten toteuttavan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumisesta, säädetään rangaistavaksi. (Council of Europe Treaty Series, CETS 2011, 13).

2.2 Vainoamisen ilmenemismuodot

Vainoamisen eri teko- ja ilmenemismuodot ovat mitä moninaisempia. Tekotapojen kirjo kattaa kaiken mitä vain ihmisen mielikuviin keksii. Lievimmillään teot ja tapahtumat ovat jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita, kuten puhelinsoittoja, tekstiviestejä, kadulla kulkemista ja jopa sinänsä hyvinkin positiivisen latauksen omaava käyttäytymistä, kuten kukkien ja lahjojen lähettämistä, jota ulkopuolisen henkilön saattaa olla vaikea tunnistaa vainoamiseksi ja siten mahdollisesti rikolliseksi teoksi. Taustalla on kuitenkin tekijän tarkoitus tarkkailla tai kontrolloida uhria ja vaikuttaa sekä hallita tämän elämää. Vakavimmillaan vainoamisessa uhriin kohdistuu väkivaltaa tai sen uhkaa. (Silvennoinen & Tolvanen 2014.)

Vainoamiset voidaan jaotella kolmeen eri ryhmään riippuen siitä, minkälaista taktiikkaa on käytetty. Ensimmäisen ryhmän muodostavat väkivaltaiset toimintatavat. Tässä ryhmässä kohdistetaan suoraa väkivaltaa uhriin tai vahingoitetaan hänen omaisuuttaan. Väkivalta voi olla myös sanallista tai väkivallalla uhkaamista. Toisena ryhmänä on uhrin tarkkailu erilaisin menetelmin, joka mielletään perinteisenä vainoamisen muotona. Kolmannen ryhmän muodostavat menetelmät, joilla pyritään pääsemään kontaktiin uhrin kanssa. Yhteydenotot tai niiden yritykset voivat olla hyvinkin moninaiset joko teknisin apuvälinein tai suora fyysinen lähestyminen uhriin. (Björklund ym. 2010.)

Digitalisaatio ja globalisaatio ovat ulottuneet tiukasti myös tähän ilmiöön ja rikollisuuden alaan. Internetiä ja sosiaalista mediaa apuna käyttäen tapahtuvaa vainoamista kutsutaan termillä cyberstalking (Council of Europe 2013, 7). Suomessa on puhuttu myös digitaalisesta vainoamisesta. Nykyinen tietoyhteiskunta tarjoaa vainoajille aivan uudenlaisen toimintaympäristön ja pelikentän, jossa uhri voi pahimmassa tapauksessa olla vainoajan kohteena 24/7. Verkossa tapahtuva vainoaminen on hyvin monimuotoista sisältäen yhteydenottoja, haitta- tai vakoiluohjelmien käyttämistä tai tiedostoihin tunkeutumista. Tämä on myös teknisesti nykyään yksinkertaista ja helppoa käytännössä toteuttaa. Tällaisia ohjelmia pystyy internetistä lataamaan jokainen itselleen edullisesti ja helposti. Internetin ja sosiaalisen median välityksellä pystyy uhrista välittämään perätöntä tai halventavaa tietoa

laajankin joukon tietoon tehokkaasti. Globaali toimintaympäristö on tuonut kansainvälisen yhteyden vainoamisrikoksiin. (Council of Europe 2013, 7 - 8; Matikainen 2015, 46.) Tekijä voi käyttää kyberympäristöä tehokkaasti hyväkseen vainoamisessa kahdella eri tavalla: joko hakemalla uhrista monipuolisesti tietoa myöhempää käyttötarkoitusta varten tai käyttämällä kyberympäristöä suoraan uhria vastaan esimerkiksi yhteydenotoin tai valheellisen tiedon levittämiseen. (Meloy 1998, 10).

Edelliseen kappaleeseen liittyy myös osin toisen identiteetin käyttäminen vainoamistarkoituksessa, mikä on yleistynyt varsinkin verkkoympäristössä. Identiteettivarkaus hyödyntäen toisen henkilön nimeä ja henkilötunnusta myös muutoin voi olla vainoamisen ilmenemismuoto esimerkkinä tavaroiden tilaaminen toisen lukuun (HE 19/2013, 8). Identiteettivarkaus tuli rangaistavaksi omana tekonaan syyskuun alussa 2015 (RL 38:9b).

2.3 Vainoamisen yleisyys ja sen piirteitä

Vainoamisen yleisyyttä suomalaisessa väestössä ei ole tutkittu kovinkaan laajasti. Yliopistopiskelijoille on tehty tutkimus, jossa on selvitetty elinaikaisen ahdistelun ja häirinnän sekä niin sanotun yleisen väkivallan erityispiirteitä ja esiintyvyyttä suomalaisilla yliopistopiskelijoilla (Björklund 2010). Ahdisteluun ja häirintään liittyvässä tutkimuksessa oli mukana 615 opiskelijaa. Opiskelijoista 48,5 % oli ahdistelukokemuksia ja 22 % oli kokenut väkivaltaista ahdistelua. Ahdistelluksi ja häirityksi joutuminen oli yleisempää naisopiskelijoille ja ahdistelija oli yleisemmin uhreille tuttu. Ahdistelu oli myös pitkäkestoista. (Eml.) Björklundin tutkimuksessa on mielestäni huomioitava, että tutkimus kohdistui hyvin rajattuun joukkoon ihmisiä, eikä koko väestön kirjoon.

Muulla maailmassa vainoamista ja sen laajuutta väestön keskuudessa on tutkittu yleisemmin. Naisilla mahdollisuus joutua vainoamisen uhriksi on todennäköisempää. Keskimäärin 12 – 16 % naisista joutuu elämänsä aikana vainoamisen uhreiksi. Miehillä vastaava luku on 4 – 7 %. Luvut perustuvat Yhdysvalloissa, Australiassa ja Britanniassa tehtyihin useisiin tutkimuksiin. (Sheridan ym. 2003, 152.)

Vainoamisen uhriksi voi joutua kuka tahansa ja uhrien joukossa on hyvin monenlaisia ihmisiä yhteiskunnan eri tahoilta. Uhrien joukossa on niin miehiä kuin naisiakin, sekä nuoria että varttuneempia henkilöitä. Pääosa uhreista, noin 75 %, on kuitenkin naisia. Ikäjakauma uhrien välillä vaihtelee, mutta tavallisesti se on 18 ja 30 ikävuoden välillä. Uhreja on eri

sosioekonomisista ryhmistä, mutta tavallisemmin uhrin näyttävät olevan keskivertoa koulutetumpia. Vainoamisen uhriksi joutuu myös helpommin yksin asuva henkilö kuin parisuhteessa asuva henkilö. Jotkut erityisryhmät voivat joutua helpommin vainoamisen kohteeksi, esimerkkinä seksuaalivähemmistöt kuten homoseksuaali miehet. Henkilöt, jotka työskentelevät julkisissa tehtävissä tai asiakaspalvelussa altistuvat myös herkemmin vainoamiselle. Erityisesti poliitikot ja mediassa paljon esiintyvät henkilöt altistuvat vainoamisen kohteeksi joutumiselle. (Sheridan ym. 2003, 154.)

Vainoajan tunnistaminen ei ole yksinkertainen asia. Kuten naisten korkeista uhriluvuista voi jo päätellä, on valtaosa tekijöistä, yli 70 % on miehiä. Vainoajat tapaavat olla hieman vanhempia kuin rikoksiin keskimäärin muutoin syyllistyvät. Keskimääräinen tekijän ikä on ollut 38 vuotta. Tekijöillä on ominaista taustalla olevat epäonnistuneet parisuhteet tai kykenemättömyys pitkäaikaisiin parisuhteisiin. Yleistä on, että vainoaja on hyvin usein entinen kumppani. Valtaosa kärsii myös eriasteisista mielenterveyteen liittyvistä oireista tai sairauksista, kuten persoonallisuushäiriöistä tai muun muassa psykoottisuudesta. Tavallista on myös, että tekijöillä on aiempaa rikollista taustaa. (Sheridan ym. 2003, 154-155.)

Vainoamista tutkinut ja siitä kirjoittanut J. Reid Meloy kuvailee tyypillisen perusvainoajan näin ”työtön tai alityöllistetty neljännellä vuosikymmenellä oleva mies. Hän on yksinäinen tai eronnut ja hänellä on aikaisempaa rikollisuutta sekä mielenterveys- että päihdeongelmia. Hän on käynyt peruskoulun tai lukion, joka tapauksessa hänellä korkeampi älykkyys kuin muilla rikoksentekijöillä eikä hän toimi missään etnisessä tai radikaaliryhmässä”. (Meloy 1999, 86.)

2.4 Uhrin ja tekijän välinen suhde

Käsittelen tässä alaluvussa tarkemmin uhrin ja tekijän välistä suhdetta, koska tällä on usein merkitystä teon motiiviin. Tarkemmin näihin motiiviryhmiin ja vainoamisen typologiaan palataan luvussa 7.

Läntisessä maailmassa vainoaminen nousi otsikoihin 1980 -luvun alussa, jolloin tapahtuivat John Lennonin murha, jossa tekijänä oli pakkomielteinen ihailija sekä Yhdysvaltojen Presidentin Ronald Reaganin murhayritys. Myös viimeksi mainitussa oli taustalla julkisuuden henkilöön kohdistuva epänormaali ja pakkomielteinen ihailu. Murhayrityksen tekijä John Hinckley oli pakkomielteisesti ihastunut näyttelijä Jodie Fostersiin ja kuvitteli presidentin murhayrityksellä saavan ihailua Fostersin taholta (Meloy 1998, 113.) Taustalla

Hinckleyllä mielessä oli Taksikuski-elokuvan juoni ja hän sai inspiraationsa kyseisestä elokuvasta.

Vuonna 1989 tapahtui Kaliforniassa nuoren näyttelijän Rebecca Schaefferin murha. Tekijänä oli pakkomielteinen ihailija, joka oli vainonnut Schaefferiä useamman vuoden. Tämä tapahtuma käynnisti Yhdysvalloissa laajan keskustelun vainoamisesta. (Meloy 1998, 113.) Kysymyksessä oli kuitenkin huomattavasti laajempi ja arkisempi ongelma kuin vain julkisuuden henkilöitä koskeva vainoaminen. Yleisesti voitiin todeta, että vainoamisen kohteina olivatkin pääasiassa tavalliset ihmiset, joita vainosivat muun muassa entiset kumppanit ja työtoverit (Meloy 1998, 113). Toiminta sinänsä oli hyvin arkipäiväistä, mutta vasta julkisuuden henkilöihin kohdistuen ongelma nousi yleiseen keskusteluun ja ilmiöön alettiin kiinnittää laajempaa huomiota.

Seuraavaksi yksi kirjallisuudessa käytetty tapa kuvata uhrin ja tekijän suhdetta vainoamisissa. Tätä on käyttänyt muun muassa psykologian tohtori Doris M. Hall tutkimuksessaan (Meloy 1998, 117).

Jaottelu on tehty kolmeen eri ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä tekijällä ja uhrilla on ollut jonkinasteinen läheinen suhde, parisuhde tai seurustelusuhde keskenään, *prior intimates*. Suhde ei välttämättä pidä sisällään seksuaalista aspektia vaan kysymys voi olla myös esimerkiksi sisaruksista tai vanhemmista, vaikkakin suurin osa on entisiä kumppaneita. Esimerkkinä seuraavassa on tapaus, missä kysymys ei ollut aiemmasta parisuhteesta. Kyseisessä tapauksessa isä vainosi aikuista tytärtään tarkkailemalla tätä tämän muutettua pois kotoaan. Suurimmassa osassa on kuitenkin kysymys tapauksista, missä taustalla on päättynyt parisuhde. Tähän aikaisempi läheinen suhde -luokkaan kuuluu suurin osa vainoamistapauksista. (Boon & Sheridan 2002, 5 ja 27.) Hallin tutkimuksen mukaan yli puolet, 57 % kuului tähän edellä kuvattuun ryhmään (Meloy 1998, 118).

Toisena ryhmänä on tekijän ja uhrin muu aikaisempi tuttavuussuhde, *prior acquaintance* (Meloy 1998, 117). Tuttavuus voi perustua ystävyYTEEN tai vaikkapa vapaa-ajan harrastuksista lähtöisin olevaan kanssakäymiseen. Uhrin ja vainoajan tunteminen voivat perustua myös asiakassuhteeseen. Joissakin ammateissa altistuminen vainoamiselle on myös yleisempää. Tällaisia ammatteja ovat esimerkiksi psykiatrit, psykologit, sosiaalityöntekijät, lakimiehet sekä opettajat. Kysymyksessä voi olla myös tilanne, että uhri ja tekijä kummatkin työskentelevät samassa työpaikassa ja osapuolet tuntevat toisensa tätä kautta. (Boon &

Sheridan 2002, 6 - 7.) Hallin tutkimuksessa tähän ryhmään kuului 34 % tapauksista (Meloy 1998, 118).

Kolmantena ryhmänä ovat tuntemattomat henkilöt, *strangers* (Meloy 1998, 117). Näissä uhrilla ja tekijällä ei ole ollut mitään aikaisempaa kontaktia keskenään. Motiivina usein on tekijällä päästä läheiseen suhteeseen uhrin kanssa. Digitaalisessa toimintaympäristössä on tyypillisempää, että uhrilla ja tekijällä ei ole ollut aikaisempaa kontaktia. (Boon & Sheridan 2002, 7.) Hallin tutkimuksen mukaan tuntematon tekijä -ryhmään kuului 5 % tapauksista Meloy 1998, 118).

Mainitsen tässä vielä kaksi erityisryhmää, jotka tulevat usein esille uhreina vainoamista koskevassa kirjallisuudessa ja joihin on syytä kiinnittää huomiota. Usein ajatellaan, että vainoaminen koskee vain aikuisia ja tutkimuksetkin saattavat kohdistua usein vain heihin. Tosiasiassa vainoamisjutuissa uhrina tai tekijöinä voi olla myös lapsia ja nuoria. Tyypillinen ilmenemismuoto on kiusaaminen eri muodoissaan, jota esiintyy nuorten ja lasten välisissä sosiaalisissa suhteissa ja ympäristöissä kuten kouluissa. Kiusaamistapauksissa tekijän käyttäytyminen on hyvin samanlaista kuin vainoamisessa. Keinovalikoimina ovat toistuva verbaalinen kiusaaminen, seuraaminen ja uhkailu, jotka aiheuttavat ahdistusta ja pelkoa uhrissa. Myös väkivaltaa ja seksuaalista ahdistelua tapahtuu nuorten ja lastenkin keskuudessa. (Boon & Sheridan 2002, 185 - 186.) Marko Forss käsittelee laajemmin tätä aihepiiriä omassa Itä-Suomen yliopistossa valmistuneessa kandidaatin tutkielmassa. Tutkielmassa Forss käsittelee mahdollisuutta lähestyä koulunkiusaamista rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja käsitellä koulukiusaamistapauksia vainoamisena. (Forss 2016.)

Julkisuudessa esiintyviin henkilöihin kohdistuu tänä päivänä hyvin yleisesti erilaista ei toivottua lähestymistä ja käyttäytymistä, jopa uhkailua. Käyttäytyminen voidaan luokitella vainoamiseksi. Poliitikot ovat hyvä esimerkki tällaisista henkilöistä. Ruotsissa 74 % parlamentin jäsenistä oli kokenut ahdistelua, uhkailua tai väkivaltaa. Englannin parlamentin alahuoneen jäsenistä 80 % oli kokenut häirintää ja tungettelevaa käytöstä. Motiivina politiikkoihin kohdistuvissa vainoamisissa on lähinnä harjoitettu politiikka ja sosiaaliset kysymykset, ei niinkään seksuaalinen viehätysvoima tai pyrkimys suhteeseen poliitikon kanssa. Toinen merkittävä ryhmä julkisuuden henkilöistä, jotka joutuvat vainoamisen kohteiksi ovat erilaiset kuuluisuudet kuten pop-tähdet, näyttelijät ja urheilijat. Motiivina tällaisissa tapauksissa saattaa olla pakkomielteinen ihailu tai, että vainoajalla on jonkinlainen

rakkausnelma kohteeseen. Vainoaja kärsii näissä tapauksissa usein myös eriasteisista mielenterveysongelmista. Kuuluisuuksiin kohdistuvat vainoamistapaukset saattavat olla hyvin pitkäkestoisia. (Hoffmann ym. 2014, 161 - 165.)

3 VAINOAMINEN OIKEUSTIETEELLISESTÄ NÄKÖKULMASTA

3.1 Vainoamisen kriminalisointi Suomessa

Kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata jotakin oikeushyvää eli suojeleintressiä. Lainsäädännössä suojeleintresseiksi hyväksytään ne, jotka suoraan tai epäsuorasti hyödyttävät yksilön vapauspiiriä. Suojeleintressit ovat sisällytetty perustuslakiin sekä ihmisoikeussopimuksiin. (Frände 2007, 20 - 23.) Vainoamisen kriminalisoinnin tarkoituksena on erityisesti suojata peruslain (731/1999) 7 luvun 1 pykälässä mainittuja oikeushyviä vapaus, koskemattomuus ja turvallisuus. Perustuslain 10 luvun 1 pykälässä mainitut yksityiselämä, kunnia sekä kotirauha ovat myös keskeisessä asemassa olevia oikeushyviä puhuttaessa vainoamisesta. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vastaavasti turvataan jokaisen oikeus elämään sekä oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen (5 art.). Jokaisella on myös oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta (8 art.). (Lindstedt 2013, 38).

Suomessa vainoaminen kriminalisoitiin 1.1.2014 jolloin astui voimaan rikoslain 25 luvun 7 a pykälä (13.12.2013/873) ” *Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*”

Yhteiskunnallinen keskustelu vainoamisen kriminalisoinnin tarpeellisuudesta alkoi kuitenkin jo edellisellä vuosikymmenellä. Yksi merkittävä keskustelun käynnistäjistä Suomessa oli psykologian tohtori Helinä Häkkänen-Nyholm. Hän on työskennellyt aiheen parissa ja julkaissut vainoamista koskevia artikkeleita. Tässä työssä olen muun muassa käyttänyt yhtenä lähteenä hänen Duodecimissa julkaistua artikkelia (Häkkänen 2008). Häkkänen tuo tässä artikkelissa esiin silloisen lainsäädännön puutteita käyttäytymisen osalta, joka ei ole kriminalisoitua, vaikka henkilö toistuvasti toiminnallaan aiheuttaa toiselle pelkoa ja altistaen kohteen jopa mielenterveysongelmiin. Tällaista käyttäytymistä, kuten

aiemmin ensimmäisessä luvussa olen tuonut esille, on muun muassa seuraaminen, oleskelu toisen kodin tai työpaikan läheisyydessä ja sähköpostien lähettäminen. Häkkänen painottaa myös vainoamisen yhteyttä lähisuhdeväkivaltaan, jonka vähentäminen on ollut sisäisen turvallisuuden keskeisempiä tavoitteita. Tuolloin vuonna 2008 oli Ruotsissa ja useassa muussa maassa jo käynnissä lakihankkeet vainoamisen kriminalisoinniksi. (Eml.)

Merkittävä liikkahdus lain eteenpäin menolle Suomessa oli Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjuntaa koskevan yleissopimuksen, niin sanotun Istanbulin sopimuksen hyväksyminen Euroopan neuvoston ministerikomiteassa 7.4.2011 (CETS2011). Lakialoite Suomessa vainoamisen kriminalisoimiseksi tehtiin joulukuussa 2011 (LA 44/2011). Yleissopimuksen 34 artiklassa todetaan, että sopimuspuolten tulee toteuttaa tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, mikä saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, kriminalisoidaan. Yleissopimuksessa kriminalisointivelvoite ei ollut kuitenkaan ehdoton ja Suomikin esitti varauman kyseisen 34. artiklan suhteen. Kyseisen sopimuksen sisältö on kuitenkin ollut merkittävässä roolissa arvioidessa kriminalisoinnin tarvetta kansallisella tasolla (Lindstedt 2013, 45). Suomi on ratifioinut sopimuksen vuonna 2014 ja laki naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (10.4.2015/375) on astunut voimaan 1.8.2015. Vainoamisen kriminalisointia koskevassa hallituksen esityksessä on myös viitattu vahvasti edellä mainittuun Istanbulin sopimukseen (HE 19/2013, 3).

Lainvalmistelussa Oikeusministeriö pyysi lausuntoja asettamansa työryhmän mietintöön, jossa käsiteltiin vainoamisen kriminalisointia. Myöskin kriittistä suhtautumista asiaan esiintyi. Pohdintaa annetuissa lausunnoissa aiheutti, onko kyseinen erilliskriminalisointi tarpeen lainkaan vaan oliko silloin voimassa oleva oikeus jo riittävä kattamaan vainoamistilanteet. Toinen huolta aiheuttava seikka oli pykälän laveus ja sen soveltamisen hankaluus. (Hossa 2012.)

3.2 Lainsäädännöllinen tilanne ennen kriminalisointia

Ennen vainoamisen kriminalisointia sovellettiin rikoslaissa voimassa olevia rikosnimikkeitä, jotka olivat sovellettavissa vainoamisen kaltaiseen häirintäkäyttäytymiseen. Kuten

aiemmin jo on todettu, jäi tuolloin tekemuotoja näiden tunnusmerkistöjen ulkopuolelle. Teot eivät täyttäneet minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Sovellettavia pykäläiä ennen vainoamisen rangaistavaksi tuloa olivat laitton uhkaus (RL 25:7), pakottaminen (RL 25:8), lähestymiskiellon rikkominen (RL 16:9 a), kotirauhan rikkominen (RL 24:1), kunnianloukkaus (RL 24:9) sekä salakuuntelu (RL 24:5) ja salakatselu (RL 24:6). Äärimuodossaan myös rikoslain 21 luvun eli henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset olivat sovellettavissa.

Erittäin oleellisia vainoamisen näkökulmasta olivat rikoslain 25 luvussa mainitut laitton uhkaus ja pakottaminen (HE 19/2013, 7). Näissä säädöksissä tulee esille vainoamisen oleelliset elementit uhkaus ja pelko. Vainoamisen on katsottu olevan lähimpänä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä, koska kummassakin suojellaan samaa oikeushyvää (Matikainen 2015, 8). Lähestymiskiellolla (laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898) pyritään estämään ennakolta toiseen henkilöön kohdistuva häirintä ja uhka, lähestymiskiellolla pyritään antamaan siis ennakkollista turvaa. Sen tarkoituksena on turvata yksilön henki, terveys, vapaus ja rauha. Lähestymiskiellon rikkominen on rikoslaissa säädetty rangaistavaksi (RL 16:9 a). Lähestymiskiellon määrääminen ja sen rikkomisen kriminalisointi on ollut keino puuttua vakavaan ja toistuvaan häirintään (Lindstedt 2013, 58 - 61). Samanaikaisesti vainoamisen kanssa tuli rangaistavaksi myös viestintärauhan rikkominen (RL 21:1a). Teko liittyy myös läheisesti vainoamisen tunnusmerkistöön. Yhteyden ottaminen on yksi vainoamisen tunnusmerkistökiteijöistä ja useinhan yhteyden ottaminen tapahtuu nimenomaan sähköistä viestintävälinettä käyttäen.

Edellä esille tuodussa sääntelyssä oli kuitenkin puutteita, joita vainoamisen kriminalisoinnilla pyrittiin paikkaamaan. Esimerkkinä laittoman uhkauksen osalta tunnusmerkistö tulee sovellettavaksi vain, jos uhriin kohdistuu konkreettinen rikoksen uhka, jolloin lievempi uhkailu jäi näin kriminalisoinnin ulkopuolelle. Aiemmin myös vaadittiin erillistä oikeuden antamaa lähestymiskielltopäätöstä, että tietynlaiset yhteydenotot ja henkilön seuraaminen olivat kiellettyjä. Nyt tekijän pitäisi ymmärtää ilman erillistä kieltoakin epäasiallisen seuraamisen ja yhteydenottojen olevan kiellettyjä. (Silvennoinen & Tolvanen 2014.)

3.3 Vainoamisen tunnusmerkistö

Euroopan neuvoston yleissopimuksen 34 artiklan mukainen vainoaminen on suhteellisen väljä ja epätäsmällinen. Sopimuksen selitysmuistiossa on avattu asiaa tarkemmin.

Vainoamiseksi määritellään toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista. Elementteinä ovat siis tahallisuus, toistuvuus, uhkaavan käyttäytymisen kohdentuminen toiseen henkilöön sekä tälle henkilölle aiheutuva pelko turvallisuutensa puolesta. Rikoslainsäädännön kannalta yleissopimuksen teksti on kuitenkin epätasällinen eikä täyttä tarkkarajaisuusvaatimusta (Lindstedt 2013, 71.) Yleissopimus ja siihen kuuluva selitysmuistio antoi kuitenkin pohjan valmistella lakia Suomen lainsäädäntöön sopivaksi (HE 19/2013, 6).

Vainoamisen tunnusmerkistö muodostuu eri tekotavoista, teon pitää olla oikeudeton ja abstraktia vaaraa koskevasta edellytyksestä, ” -- *on omiaan aiheuttamaan* --”. Uhkaaminen on ensimmäinen tekotapatunnusmerkki. Uhkaamisen ei tarvitse olla niin vakavaa kuin laittomassa uhkauksessa (RL 25:7 §). Laittomassa uhkauksessahan edellytetään, että uhriin kohdistuu konkreettinen rikoksen uhka (Silvennoinen ym. 2014, 757). Laittomassa uhkauksessa edellytyksenä on pelko henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Vainoamisessa uhattu teko voi hyvin olla jotain muutakin, kuten seuraavassa tuon esille. Uhkaaminen tarkoittaa henkilön viestittävän toiselle, että tälle tai jollekin toiselle tapahtuu jotakin epämieluisaa, esimerkiksi kohteen lapselle tai muulle läheiselle henkilölle. Myös omaisuuden vahingoittamisella uhkaaminen voi olla tällainen tarkoitettu seikka. (HE 19/2013, 50.) Uhkailu on hyvin yleistä vainoamisessa. Se liittyy yli puoleen tapauksissa (Häkkinen 2008, 752; Matikainen 2015, 36). Uhattu teko ei ole aina välttämättä tarvitse olla jotakin fyysistä, vaan uhkauksen kohteena voi olla abstraktimpikin seikka kuten uhrin maine, ystävyysuhteet tai työura. Suomalaisen lainsäädännön tunnusmerkistöä ei täyty pelkästään se, että tekijä uhkaa tekevänsä itselleen vahinkoa, esimerkiksi itsemurhan. (Matikainen 2015, 36.)

Toisena tekotapana on seuraaminen. Seuraaminen tarkoittaa, että tekijä liikkuu sinne, minne uhrikin tai hankkiutuu paikkaan, mihin tietää uhrinkin tulevan. Myös uhrin työpaikan tai asunnon läheisyyteen asettuminen tai ohitse kulkeminen ovat seuraamista, jos teon motiivina on se, että uhri on edellä mainituissa paikoissa. Uhrin ei tarvitse olla tietoinen tästä seuraamisesta. Seuraaminen ei edellytä, että tekijä ottaisi tai yrittäisi ottaa samalla jotakin kontaktia uhriin. Henkilön sattumanvarainen tapaaminen jossakin ei ole seuraamista. (HE 19/2013, 50.) Seuraaminen on hyvin tyypillinen tekotapa vainoamistapauksissa. Näytön kannalta saattaa, jossakin tapauksissa olla ongelmallista se, että onko epäilyllä ollut

perusteltu syy olla samaan aikaan ja paikassa kohteen kanssa ja onko ollut tietoinen mahdollisesta kohtaamisesta. (Matikainen 2015, 38.)

Vainoamisen kolmantena tekotapana on tarkkaileminen. Tarkkaileminen tarkoittaa, että tekee tietoisesti havaintoja toisesta joko teknisen apuvälineen kiikarin ja kameran avulla tai ilman. Osapuolten sijainnilla ei ole merkitystä. Tarkkailtava voi olla kotirauhan piirissä tai sen ulkopuolella. (HE 19/2013, 51.) Seuraamista ja tarkkailemista tapahtuu usein saman aikaisesti ja ne ovat tekotavoiltaan hyvin lähellä toisiaan (Matikainen 2015, 37). Tarkkaileminen ja seuraaminen olivat juuri näitä ongelmallisia tilanteita ennen vainoamisen kriminalisointia. Tapauksiin ei soveltunut mikään tunnusmerkistö, eikä poliisilla ollut toimivaltaa kieltää liikkumista tai oleilua vaikkapa kadulla, ellei tilanteeseen liittynyt mitään muuta. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 758.)

Neljäntenä tekotapana on tekijän yhteyden ottaminen kohteen suuntaan. Yhteydenotto voi tapahtua hyvin monella tavoin kuten henkilökohtaisesti kohteen luokse menemällä, soittamalla, lähettämällä viestejä tai vaikkapa kukkia ja lahjoja toimittamalla. Viestin voi välittää myös jollakin keskustelupalstalla tai kolmannen osapuolen kautta. (HE 19/2013, 51.) Matikainen on pro-gradu työssään todennut joidenkin oikeustapausten pohjalta, että käräjäoikeudet ovat katsoneet ikkunan hakkaamisen olevan myös yhteyden ottamista (Matikainen 2015, 40). Matikaisen näkemyksen mukaan myös uhrin läheisiin kohdistuvat yhteydenotot ovat vainoamisen osatekoja. Useinhan jos uhri ei reagoi tekijän yhteydenottoihin kohdistaa tekijä yhteydenotot uhrin lähipiiriin. (Eml, 41.)

Viidentenä kohtana on kirjattu muu näihin rinnastettava tekotapa. Vainoaminen voi tapahtua myös muulla tekotavalla, mutta tekotapojen tulee nimenomaisesti olla edellä mainittuihin rinnastettavia. Tämä on tarpeellinen lainkohta tekniikan kehittymisen myötä ja myös siksi, että vainoamisteot ovat historian valossa olleet hyvin moninaisia. (HE 19/2013, 51.) Esimerkkeinä muista tekotavoista on toisesta henkilöstä otetun valokuvan, jossa tämä esiintyy vähäpukoisena, lataaminen internettiin, omaisuuden vahingoittaminen tai väärin identiteettien luonti. Istanbulin sopimuksen selitysmuistiossa kohdissa 182 - 185 on annettu useita esimerkkejä vainoamisen eri tekotavoista (Council of Europe 2011, Explanatory report CETS 210). Matikainen pitää tutkielmassaan myönteisenä kyseissä kohdissa mainittujen tekotapojen soveltamista ja tulkintavaikutusta kansalliseen oikeuteen (2015, 43).

Vainoamisen osatekojen pitää tapahtua vastoin kohteen tahtoa, mutta ei edellytä kohteelta annettua nimenomaista kieltä tekijälle. Kohteena oleva henkilö ei välttämättä uskalla edes kieltää tekijää. Kohteena oleva henkilö voi myös toivoa vainoamistekojen loppuvan, jos hän ei niihin reagoi. Vastentahtoisuus täytyy päätellä tapauksen olosuhteista. (HE 19/2013, 51.)

Vainoamisen osatekoja tarvitsee olla useampi kuin yksi tunnusmerkistön täyttymiseksi. Tunnusmerkistön toteutumiseksi on merkityksellistä, minkä tyyppisiä osateot ovat ja mikä on niiden ajallinen suhde toisiinsa. Vähäisempiä tekoja pitää olla useampia kuin vakavampia, jotka jo yksittäisinäkin ovat omiaan herättämään pelkoa ja ahdistusta kohteessa. (HE 19/2013, 51.) Merkityksellinen seikka tunnusmerkistön täyttymiseksi siis on tekojen määrä, niiden laatu ja ajallinen yhteys (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 754). Tunnusmerkistö siis vaatii useamman teon, joilla on ajallinen yhteys.

Vainoaminen edellyttää tahallisuutta ja tunnusmerkistön täyttävän menettelyn pitää olla myös oikeudetonta (HE 19/2013, 52). Tekijällä ei tarvitse olla varsinaista pelottelu- tai vainoamistarkoitusta. Vaikka tekijän ei ole tarkoitus tehdä pahaa kohteelle on hänen ymmärrettävä ei toivotun käyttäytymisensä olevan uhrille vahingollista. Vaikkakin tekijä kokisi yhteydenottonsa olevan positiivisia ja jatkaa niitä, tekee hän sen tietoisesti ja tahallaan. Jos vainoaminen edellyttäisi konkreettista tarkoitusta, jäisi iso joukko teoista ulkopuolelle. (Matikainen 2015, 55.) Oikeudettomuuden osalta esimerkiksi viranomaisten toimet eivät täytä vainoamisen tunnusmerkistöä, mikäli niihin löytyy toimivaltuus. Laillinen saatavien perintä on oikeutettua samoin kuin myös usein käytännön elämässä eteen tulevat omaisuuden jakoon ja lasten huoltoon liittyvät yhteydenotot. Tiedotusvälineiden asianmukainen toiminta jää oikeudettomuuden ulkopuolelle. Myöskin työnantajalla on oikeus tarkkailla työntekijää lain suomissa puitteissa. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 760.)

Tunnusmerkistön täyttymisen vaatimuksena on myös, että toistuvat teot ovat omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa ja ahdistusta. Tässä siis riittää abstrakti vaara ja ahdistuksen ja pelon aiheuttaminen ei näin ole välttämätöntä, vaikka näin onkin voinut tapahtua. Mittarina on keskimääräisihminen huomioiden kuitenkin uhuriin liittyvät olosuhteet kuten esimerkiksi ikä tai erityinen haavoittuvuus. Vakavimmat ja usein toistuvat teot voivat aiheuttaa tekijässä pelkoa, kun taas lievemmat teot lähinnä ahdistusta. Tärkeä on kuitenkin huomata myös ahdistuksen haitalliset seuraukset uhrille. (HE 19/2013, 52.) Pelon ja ahdistuksen arviointi perustuu lääketieteelliseen ja psykologiseen tietoon. Näytön kannalta ainakin tulkinnanvaraisissa tapauksissa oli hyvä olla käytössä asiantuntijan arvio teon

vaikutuksesta uhriin. Joissakin ammateissa tai ryhmissä yksityisyyden suoja on matalampi ja henkilöt ovat velvoitettuja sietämään runsaammassa määrin heille kohdistuvaa viestintää ja yhteydenottoja kuin keskivertoihmisen. (Matikainen 2015, 59.).

3.4 Konkurenssikysymykset ja toissijaisuus

Vainoamisen rikoksena tekee osaltaan erikoislaatuiseksi se, että vainoamisen osateot voivat toteuttaa myös monen muun rikoksen tunnusmerkistön (Matikainen 2015, 68). Opinnäytetyöni on laadultaan sen kaltainen, että tässä ei ole tarpeen lähteä avaamaan rikosten yhtymistä eli konkurenssikäsitetä laajemmin. Seuraavassa esitän kuitenkin hyvin lyhyesti konkurrenssin pääkohdat.

Rikosoikeutemme on tekorikosoikeutta. Mielenkiinto kohdistuu siihen, onko henkilö tehnyt yhden vai useamman rikoksen. Tämän vuoksi yksittäiset rangaistussäännökset saavat keskeisen aseman. Jotta voidaan puhua rikoskonkurrensista, on lähdettävä siitä, että tekijä on rikkonut useampaa kuin yhtä rangaistussäännöstä tai yhtä rangaistussäännöstä useamman kuin kerran. Epäiltävä rikoskonkurrenssi merkitsee yksinkertaisesti sitä, että muodostaako henkilön teko yhden vai monta rikosta. Rangaistuksen mittaamisen kannalta se on olennainen seikka. (Frände 2007, 306.)

Lainkonkurrenssissa teko toteuttaa useita eri rangaistussäännöksiä, mutta yhden säännöksen katsotaan kattavan muut säännökset tai yhden niistä (Frände 2007, 308). Yhden tunnusmerkistön soveltaminen tekee muiden tunnusmerkistöjen soveltamisen tarpeettomaksi. Tyypillisesti esimerkiksi täytetty teko kattaa yrityksen ja ankarammin sanktioitu kattaa lievemmän, näpistys – varkaus. Lainsäätäjä on myös jo lakitekstissä saattanut asettaa lainkonkurrenssin etusijalle toissijaisuuslausekkeella ”*on tuomittava, jollei teosta muualla tässä laissa säädetä ankarampaa rangaistusta...*” Kolmantena pohdittavana seikkana lainkonkurrenssiin liittyen on suojeluintressin ulottuvuus. Jos kaksi rangaistussäännöstä suojaa ainakin osittain samaa oikeushyvää, ei ole syytä soveltaa niitä kumpaakin. (Frände 2007, 308 - 311.)

Vainoamispykälän lakitekstissä on jo maininta ”*jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta.*” Tämä tarkoittaa, että toinen säännös, missä edellä mainittu ehto täyttyy syrjäyttää vainoamissäännöksen. Esimerkkejä tällaisista rikoksista, jotka usein saattavat esiintyä vainoamisen yhteydessä ja täyttävät edellä mainitut kriteerit

ovat laitton uhkaus (RL 25:7) ja pahoinpitely (RL 21:5). Näitä ei lueta siis vainoamisen osateoiksi. (Matikainen 2015, 68 - 69; HE19/2013, 52.) Huomion arvoista on lain käytännön soveltamisessa, että edellä mainitut rikokset eivät pilko vainoamisen tekoaikaa, mikäli osuvat samalle jaksolle (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 761; LaVM 11/2013, 10). *”Henkilö, joka vainoamisen toteuttavan menettelyn lisäksi on tehnyt laittoman uhkauksen edellytykset toteuttavan teon, tulee tuomittavaksi sekä vainoamisesta että laittomasta uhkauksesta. Se, että laittomasta uhkauksesta tuomitaan vainoamisesta erillisenä rikoksena eikä sitä sisällytetä vainoamiseen, merkitsee muun muassa sitä, että kyseistä laitonta uhkausta ei mainita vainoamista koskevan syytteen teonkuvauksessa eikä se vaikuta vainoamisrikkoksen rangaistusarvoon.”* (LaVM 11/2013, 10.)

Vainoamisen ohella voi samalla teolla syyllistyä esimerkiksi lähestymiskiellon rikkomiseen, vahingontekoon, kotirauhan rikkomiseen ja kunnianloukkaukseen. Näissä kaikissa on lievempi rangaistus kuin vainoamisessa. Sen lisäksi näissä kaikissa on myös eri suojeltava oikeushyvä kuin vainoamisessa, jossa suojeltavana oikeushyvä on vapaus ja henkilökohtainen turvallisuus. Samaan luokkaan kuuluvat myös salakatselu ja -kuuntelu sekä lähestymiskiellon rikkominen. Nämä voidaan tuomita myös vainoamisrikkoksen ohella. (Matikainen 2015, 69.) Mainittakoon vielä lähestymiskiellosta, että lähestymiskiello ei ole rangaistus eikä rangaistusluonteinen sanktio, vaan turvaamistoimenpide, joka tähtää rikoksen uhan ja vakavan häirinnän torjumiseen tulevaisuudessa. PsyJuridica Oy korosti lainvalmistelun yhteydessä antamassaan lausunnossaan lähestymiskielloa nimenomaan turvaamistoimenpiteenä (Hossa 2012, 52). Hallituksen esityksessä on määritelty, että samanaikaisesti laissa vainoamisen kanssa rangaistavaksi tullut viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a) sisältyisi jo vainoamiseen, eli siitä ei tuomittaisi vainoamisen ohella (HE 19/2013, 52). Viestintärauhan rikkomisessa on lievempi rangaistusasteikko ja sillä suojataan eri oikeushyvä. On kuitenkin katsottu, että säännösten olevan sellaisessa lainkonkurrenssisuhteessa, että vainoaminen kattaa teon rikosoikeudellisen arvioinnin kaikilta osin. Viestintärauhan rikkominen on siten otettu huomioon jo vainoamissäännöksessä. (Matikainen 2015, 69 - 70.) Kysymykseen voi tietenkin myös tulla tapahtumaketju, missä vainoamisen tunnusmerkistö ei täyty. Kymenlaakson kärjäoikeus oli 24.3.2015 R 15/333 tehnyt päätöksen asiassa, missä syyttäjä oli vaatinut rangaistusta ensisijaisesti vainoamisesta ja toissijaisesti viestintärauhan rikkomisesta. Kärjäoikeus oli katsonut, etteivät useat viestit ja puhelut täyttäneet vainoamisen tunnusmerkistöä, koska eivät olleet omiaan aiheuttamaan ahdistusta, mutta kuitenkin teko täytti viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön. (Forss 2016, 5.)

3.5 Syyteoikeus

Vainoaminen on säädetty hallituksen esityksen mukaisesti virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Virallisen syytteen alaisessa rikoksessa esitutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely ovat riippumattomia asianomistajan rangaistusvaatimuksesta ja syyttäjällä on itsenäinen syyteoikeus. Asianomistajarikoksessa valta jutun eteenpäin viemisestä on pääosin asianomistajalla ja jutun eteneminen prosessissa päättyy, jos asianomistaja ei vaadi rangaistusta. Syyttäjä voi joissakin rikoksissa poiketa tästä erittäin tärkeän yleisen edun nimissä. Lähtökohta lainsäädännössämme on, että rikos on virallisen syytteen alainen, ellei toisin säädetä. (LaVM 11/2013, 5 - 6.)

Lakivaliokunnan kuullessa asiantuntijoita hajaantuivat asiantuntijoiden käsitykset osan tukiessa voimakkaasti hallituksen esitystä virallisen syytteen alaisuudesta ja osan taas päin vastaisesti vastustaen tätä. Lakivaliokunta päätyi asiassa kuitenkin kannattamaan virallisen syytteen alaisuutta. Tällä halutaan erityisesti antaa vahva viesti vainoamisen tuomittavuudesta ja rikoksen mahdollisista vakavista seurauksista uhrille. Näkökantana oli myös se, että uhrilla oleva pelko tekijää kohtaan, tämän mahdollisesti yrittäessä estää jutun eteenpäin viemistä, voi vaikuttaa uhrin haluun viedä asiaa eteenpäin. (LaVM 11/2013, 5 - 6.) Kyseinen näkökanta on looginen verraten esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan, joka on virallisen syytteen alainen rikos.

Virallisen syytteen alaisuus saattaa aiheuttaa joitakin ongelmatilanteita ja ristiriitaisuuksia syyteoikeuden kannalta esimerkiksi laittoman uhkauksen (RL 25:7) osalta, joka on pääosin asianomistajarikos (Lindstedt 2013, 91). Laiton uhkaus ei ole silloin asianomistajarikos, jos tekoon on käytetty hengenvaarallista välinettä tai tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamisen. Hallituksen esityksessä korostetaan vainoamisen kiinteää suhdetta lähisuhdeväkivaltaan sekä pidetään sitä yhtenä sen muotona ja viitataan läheiseen kohdistuneeseen lievään pahoinpitelyyn. Tällainenkin rikos on ollut virallisen syytteen alainen vuoden 2011 alusta. (HE 19/2013, 25 - 26.)

Lakivaliokunnille annetuissa lausunnoissa esimerkiksi viitataan ilmoituskynnyksen nousemiseen virallisen syytteen alaisuuden vuoksi. Rikoksen kohteeksi joutuminen koetaan intiimiksi ja araksi asiaksi ja pelätään asian tuomista tuomioistuimeen esimerkiksi sen mahdollisesti saavan mediajulkisuuden johdosta. Myöskin tutkintaan tulevien juttujen

mahdollinen suuri määrä koettiin epävarmuustekijänä vainoamisen ollessa virallisen syytteen alainen rikos. (Hynninen 2013.) Lakivaliokunta korostaakin mietinnössään lainsäädännön suomia toimenpiteistä luopumissäännöksiä, joita voidaan soveltaa vainoamisenkin yhteydessä. Tällainen on esitutkinlain (805/2011) 3 luvun 9 §:n 1 ” *esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.*” Lisäksi voidaan soveltaa saman lain 3 luvun 10 §:n 1 ” *syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.*” Edellisen pykälän 2 momentissa ” *syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen tai jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää tällöin lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.*” Lakivaliokunta näin huomioi myös asianomistajan tahdon ja prosessiekonomian merkityksen. (LaVM 11/2013, 6 - 7.)

4 VAINOAMINEN KANSAINVÄLISESTÄ NÄKÖKULMASTA

4.1 Historiaa

Vainoaminen tuli rangaistavaksi omana rikostunnusmerkistönään ensimmäiseksi maailmassa Yhdysvalloissa Kalifornian osavaltiossa vuonna 1990. Merkittävän sysäyksen vainoamisen kriminalisointiin Kaliforniassa antoi aiemmin luvussa 2.4 mainittu filmitähden Rebecca Schaefferin murha. Hänet ampui pakkomielteinen ihailija Robert Bardo. (Meloy ym. 2008, 84.) Tällä hetkellä vainoaminen on kriminalisoitu kaikissa Yhdysvaltain osavaltioissa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja lukuisissa Euroopan valtioissa (Häkkänen 2008, 755). Yhdysvalloissa säädettiin 1993 myös liittovaltiotasoinen säännös Model Stalking Code, koskien vainoamista (Van der Aa & Römken 2013, 17; Matikainen 2015, 13). Myös Kanada kuului Yhdysvaltojen eri osavaltioiden rinnalla ensimmäisiin valtioihin, jotka kriminalisoivat vainoamisen omana rikostunnusmerkistönään (Mullen

2009, 293). Euroopan maista Irlanti ja Englanti olivat ensimmäiset, joiden lainsäädäntöön vainoaminen kirjoitettiin ja tämä tapahtui vuonna 1997 (Van der Aa & Römkens 2013, 2).

4.2 Lainsäädäntö muissa maissa

Seuraavassa tarkastelen lyhyesti vainoamista koskevaa lainsäädäntöä muualla maailmalla. Ohessa katsaus eräiden muiden valtioiden vainoamista koskevasta säädännöstä.

Yhdysvalloissa vainoamisen tunnusmerkistö on hyvin avoin. Vainoaminen edellyttää pahantahtoisuutta, toistuvuutta ja tahallisuutta. Tekotapojen määrittely vainoamiseksi, on jätetty tuomioistuimille. Tunnusmerkistöön kuuluvat myös seuraaminen tai häiritseminen, uskottava uhkaus sekä tarkoitus pelotella uhria. Uhrilla on oltava perusteltu syy pelätä itsensä tai läheistensä turvallisuuden puolesta. Edellä mainittu vaatimus uskottavasta uhkauksesta käytännössä rajoittaa juttujen tunnusmerkistön täyttymistä. (Matikainen 2015, 14; Meloy 1998, 2 - 3.) Yhdysvaltojen lainsäädäntö on ollut jossain määrin länsimaisten vainoamispykälien esikuva, josta on otettu vaikutteita eri maiden kansalliseen lainsäädäntöön (Van der Aa & Römkens 2013, 9; Matikainen 2015, 18).

Ruotsissa vainoamisen kriminalisoinnista käytiin pitkään yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua. Siellä esitettiin vainoamisen kriminalisointia eduskunnalle ensimmäisen kerran vuonna 2004. (Häkkänen 2008, 755). Kesti kuitenkin vuoteen 2011 ennen kuin lokakuussa rikoslakiin lisättiin vainoamista koskeva pykälä. Pykälää vielä korjattiin siten, että siihen vuonna 2013 lisättiin valokuvausta käsittelevä kohta. (Matikainen 2015, 20.) Vainoaminen on lisätty Ruotsin rikoslain (Brottsbalk 1962:700) neljänteen lukuun (BrB 4:4b). Kyseinen neljäs luku sisältää myös pykälät törkeästä rauhanloukkauksesta ja törkeästä naisrauhan loukkauksesta (BrB 4:4a) sekä häirinnästä (BrB 4:7). Näillä kaikilla lainsäännöksillä katsotaan suojattavan samaa oikeushyvää. Ruotsin rikoslain vainoamispykälässä on lueteltu tyhjentävästi kaikki tekomuodot, joilla voi syyllistyä vainoamiseen. Tekoja ovat 1) pahoinpitely, joka ei ole vähäinen sekä yritys, 2) laitton pakottaminen, 3) laitton uhkaaminen, 4) kotirauhan rikkomien tai laitton tunkeutuminen, 5) loukkaava valokuvaaminen, 6) häirintä, 7) seksuaalinen häirintä, 8) vahingonteko tai sen yritys, 9) lievä vahingonteko tai 10) lähestymiskiellon rikkominen. Tunnusmerkistön täyttymiseksi tekojen täytyy olla toistuvia, vähintään siis kaksi tekokertaa ja niiden pitää kohdistua samaan henkilöön loukaten konkreettisesti uhrin henkilökohtaista integriteettiä. (Marttunen 2012, 62; Matikainen 2015, 21 - 22.) Vuonna 2018 lakiin on vielä lisätty identiteetin käyttäminen ja soittaminen

häirintätarkoituksessa. Maksimirangaistus vainoamisesta Ruotsissa on neljä vuotta vankeutta (BrB 4:4b). Ilmoitettuja vainoamisrikkoksia vuonna 2016 Ruotsissa oli yhteensä 658 kappaletta ja vuonna 2017 rikoksia oli ilmoitettu 704 kappaletta (Brå 2016). Määrät ovat pysyneet melko tasaisina viime vuodet.

Euroopan unionin valtioista vuonna 2013 oli 13 kriminalisoinut vainoamisen omana tunnusmerkistönään. Useiden valtioiden olemassa olevaan lainsäädäntöön sisältyi jo pykälä, jotka valtiot katsoivat kattavan vainoamisen tunnusmerkistön ja eivät näin ole katsoneet tarpeelliseksi säätää vainoamisesta erikseen (Van der Aa & Römkens 2013, 5). Vainoamista koskeva sääntely muodostuu näin eri valtioissa erilaisille lähtökohdille. Toisissa maissa vainoaminen on viime vuosina nimenomaisesti kriminalisoitu omana tunnusmerkistönä. Toisissa maissa on taasen sovellettu jo olemassa olevaa lainsäädäntöä vainoamistyyliseen käyttäytymiseen. Tällaisissa tapauksissa säädös voi kattaa erilaista lievempääkin häirintää kuin tekoja, joita varsinaisesti pidetään vainoamisena. (Marttunen 2012, 65.)

Se miten vainoamispykälä on rakennettu, poikkeaa paljon eri maiden välillä. Joissakin maissa vainoamisen täyttävä teko on hyvin tarkasti määritelty lainsäädännössä. Joissakin maissa taas on käytetty vain termiä vainota ja ahdistella, eikä näitä ole avattu lainsäädännössä, mitä termit pitävät sisällään. Tällainen pykälän kirjoitusmuoto jättää hyvin paljon tulkinnan varaa tuomioistuimille. Edellä kuvatun kaltaista avointa tunnusmerkistöä käytetään Belgiassa, Italiassa, Luxemburgissa, Maltalla, Hollannissa, Puolassa ja Iso-Britanniassa. (Van der Aa & Römkens 2013, 9; Matikainen 2015, 18.)

Joissakin maissa, kuten Saksassa, Puolassa ja Irlannissa vaaditaan myös konkreettisia seuraamuksia tunnusmerkistön toteutumiseksi. Päinvastoin on taas Hollannissa, Tšekissä, Italiassa, Belgiassa, Itävallassa, Luxemburgissa ja Tanskassa, missä ei vaadita vainoamisen aiheuttaneen tai aiheuttavan minkäänlaisia seuraamuksia. (Van der Aa & Römkens 2013, 8 - 9.)

Rangaistusten vaihtelu eri maiden välillä on myös suurta. Laissa säädetty maksimirangaistus on Maltalla kolme kuukautta vankeutta. Puolassa vastaavasti maksimirangaistus on 10 vuotta vankeutta. (Van der Aa & Römkens 2013, 8.)

5 AIKAISEMMAN TUTKIMUKSENI TULOKSIA

5.1 Aiemman tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Aiemmassa amk-opinnäytetyössäni (Sandholm 2016) käsittelin vainoamista yleisellä tasolla. Halusin selvittää, minkälaisena vainoamisrikollisuus ilmenee kahden vuoden kokemuksen perusteella, kun vainoaminen omana tunnusmerkistönään on ollut kriminalisoitu Suomessa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli esitellä vainoamista ilmiönä sekä vainoamisen kriminalisoinnin perusteita. Varsinaisina tarkastelun kohteina oli selvittää keitä ovat asianosaiset vainoamisrikoksissa, mikä on tekijän ja uhrin suhde vainoamisrikoksissa sekä saada selville, miten eri tekotavat eli epäillyn lähestymiskäyttäytyminen tuli esille vainoamisesta tehdyissä rikosilmoituksissa. Tekotapaan liittyy usein myös se, että vainoamisen ohella henkilö syyllistyy samalla johonkin muuhunkin rikokseen. Tutkimuksessa tarkastelin myös näiden oheisrikosten esiintymistä rikosilmoituksissa. Lisäksi selvitin sitä, miten tapaukset olivat edenneet esitutkinnassa. Olivatko tapaukset edenneet syyttäjälle vai oliko tapauksiin tehty tutkinnan päättäminen jo esitutkintavaiheessa.

Tutkimusaineistona käytin poliisiasiantietojärjestelmästä (Patja) saatuja vainoamista koskevia rikosilmoituksia. Tutkimusaineisto käsitti 349 rikosilmoitusta, joka oli määrältään puolet kaikista vuoden 2015 vainoamista koskevista rikosilmoituksista otantahetkellä. Tutkimusaineisto käsitti pelkästään Patjasta saatavat rikosilmoitukset ja tutkintamuistiot eikä kokonaisia esitutkintapöytäkirjoja.

5.2 Tutkimuksen tulokset

Tutkittaessa asianosaisia ilmoituksista ilmeni, että valtaosa asianomistajista, yli 70 %, on naisia ja vastaavasti rikoksesta epäiltyjen kohdalla yli 70 % on miehiä. Asianomistajien kohdalla noin 10 prosentissa tapauksista asianomistajina olivat sekä mies että nainen. Tyypillisiä tällaisia kahden tai useamman asianomistajan tapauksia ovat niin sanotut naapuririitaa koskevat rikosilmoitukset. Kansalaisuuksista ulkomaalaisten osuus ei noussut mitenkään merkittävästi esille asianomistajien kuin epäiltyjenkään ryhmässä.

Noin puolessa tapauksissa yhteyden asianosaisten välille muodosti parisuhde eli tapaukset liittyivät jotenkin henkilöiden väliseen intiimiin suhteeseen tai kanssakäymiseen. Parisuhde oli joko edelleen käynnissä tai se oli jo päättynyt vainoamisen kuitenkin edelleen jatkuessa. Toiseksi yleisin asianosaiset toisiinsa yhdistävä seikka oli tuttavuus, jonka osuus oli noin 13 % tapauksista. Seuraavaksi yleisimmät uhrin ja tekijän suhteen muodostavat seikat olivat naapurisuhde tai yhteyden löytyminen työpaikalta, joiden kummankin ryhmän osuus oli

runsas 10 % tapauksista. Aiempaan kappaleeseen viitaten yllätyksenä ei tule, että valtaosassa parisuhteeseen liittyvistä tapauksista epäiltynä oli mies. Valtaosassa uhri ja tekijä tunsivat toisensa entuudestaan.

Tekotapojen kirjo oli hyvin runsas. Yleisin tekotapa lähes 65 %:n osuudella oli fyysinen lähestyminen ja seuraaminen. Seuraaviksi yleisempiä tekotapoja olivat viestin lähettäminen jollakin sähköisellä viestimellä tai puhelun soittaminen. Yllättävänkin iso osuus, lähes 23 %:n osuudella, oli yhteyden ottaminen johonkin kolmanteen osapuoleen. Yhteydenotot kohdistuivat pääosin uhrin lähipiiriin tai työnantajaan.

Fyysistä väkivaltaa esiintyi noin 20 prosentissa tapauksista, joka oli siten näin huomattavasti yleisempää kuin omaisuuden vahingoittaminen, jota esiintyi noin 10 prosentissa tapauksista. Väkivallan kohteeksi joutuivat suuremmalla todennäköisyydellä nimenomaan naiset ja rikoksesta epäiltynä olivat miehet.

Vainoamisiin liittyvissä rikosilmoituksissa esiintyi usein myös jokin muu rikosnimike vainoamisen ohella liittyen tekoon tai tapahtumien kulkuun asianosaisten välillä. Aineistossa esiintyi 42 erilaista vainoamisen lisäksi olevaa oheisrikosta. Yleisin oheisrikos oli laiton uhkaus, joka esiintyi aineistossa 46 kertaa. Seuraaviksi yleisimmät olivat kunnianloukkaus, kotirauhan rikkominen, lähestymiskiellon rikkominen ja viestintärauhan rikkominen. Lähestymiskiellon osuus jäi yllättävänkin alhaiseksi oheisrikoksissa, 24 rikosilmoituksessa oli samalla rikottu lähestymiskieltoa. Oikeuskirjallisuuden perusteella katsottaisiin viestintärauhan rikkomisen sisältyvän vainoamiseen, mutta 22 tapauksessa se oli kirjattu kuitenkin omana nimikkeenä.

Rikosilmoituksista tarkasteluhetkellä noin kolmannes oli päätetty siten, ettei tapaus ollut edennyt syyteharkintaan. Tutkinta oli päätetty poliisin tekemällä esitutkinnan päätöksellä tai esitutkinta oli rajoitettu syyttäjän päätöksellä. Kolmannes rikosilmoituksista oli edennyt syyteharkintaan ja kolmannes oli edelleen avoinna. Parisuhteeseen liittyvät tapaukset olivat edenneet syyteharkintaan todennäköisemmin kuin esimerkiksi naapurien väliset vainoamistapaukset.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen perusteella voitiin sanoa, että vainoamisen kriminalisoinnille on ollut tarvetta. Lukumäärien ja tulosten perusteella vainoaminen on kohtuullisen hyvin implementoitunut suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Säännös on osoittanut tarpeellisuutensa ja toimivuutensa. Tärkeää on ilmiön tunnistaminen ja tietoisuus vainoamisen monista erilaisista ilmenemismuodoista sekä seurauksista.

6 VAINOAJAN RIKOLLINEN KÄYTTÄYTYMINEN SEKÄ PÄIHTEIDEN JA MIELENTERVEYTEEN LIITTYVIEN SEIKKOJEN VAIKUTUS VAINOAMISEEN

Tutkimuksessa selvitän tutkittaviin vainoajiin liittyen heidän väkivallan käyttöä, aikaisempaa rikollisuutta ja rikosten uusimista sekä päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvien ongelmien esiintymistä vainoajien elämässä. Edellä mainituilla seikoilla on todettu olevan yhteyttä vainoamiskäyttäytymiseen. Tekijän aiempi rikollisuus kertoo usein riskistä syyllistyä uusiin rikoksiin ja fyysisen väkivallan esiintyminen vainoamisissa on kansainvälisten tutkimusten perusteella hyvinkin yleistä. Samoin aikaisempien tutkimustulosten valossa päihteet sekä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt ja tekijän persoonallisuus vaikuttavat tekijän vainoamiskäyttäytymiseen.

6.1 Väkivallan esiintyminen

Ihmisten välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa voi esiintyä pakottavaa sosiaalista vaikuttamista, käytännössä siis väkivaltaa tai sen uhkaa välineellisenä toimintana. Tekijällä voi olla tässä kolme eri tarkoitusta. Pakottava toiminta voi tähdätä ensinnäkin toisen käyttäytymisen hallitsemiseen, toiseksi sen tavoitteena voi olla oikeuden palauttaminen ja kolmantena tavoitteena voi olla itselle tärkeiden ihmisten puolustaminen tai suojeleminen. (Tedeschi & Felson 1994, viitattu teoksessa Rantaeskola ym. 2015, 21.) Vainoamisessa kysymys on mitä suuremmissa määrin toisen käyttäytymisen hallitsemisesta.

Pakottavassa toiminnassa on kolme keinovalikoimaa. Ensimmäisenä on uhkailu, toisena on rankaiseva pakottava toiminta eli kohteen vahingoittaminen tai uhkaus vahingoittaa siten, että kohde saadaan toimimaan siten kuin uhkaaja tahtoo. Äärimmäinen keino on kohteen fyysinen vahingoittaminen saaden kohde alistumaan. (Tedeschi & Felson 1994, viitattu teoksessa Rantaeskola ym. 2015, 22.)

Nykyisin ajatellaan eri yksilöiden väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöiden kasautuvan eri tavoin ja näitä pyritään kartoittamaan. Yksilöön liittyvien riskitekijöiden hahmottamisella voidaan arvioida sitä, kuinka todennäköistä aggressiivisen käyttäytymisen ilmeneminen on kyseisen henkilön kohdalla. Tällöin puhutaan uhan ja vaarallisuuden arvioinnista. (Rantaeskola ym. 2015, 22.) Katson, että vainoajien kohdalla heidän asianomistajaan kohdistamaansa uhkaa on syytä arvioida erityisen tarkasti.

Strukturoidut väkivaltaisuuden todennäköisyyttä ennustavat mittarit ovat käyttökelpoisia vainoamisesta epäiltyjen henkilöiden kohdalla. Strukturoidut riskienarviointimenetelmät soveltuvat käytettäväksi erityisesti, kun kysymyksessä on pitkäaikainen tai toistuva tilanne ja tekijä on tunnettu. Vainoamistapaukset ovat tyypillisesti toistuvia sekä pitkäkestoisia ja tekijä on pääosin tunnettu. Eräs tällainen mittari on HCR-20 (Historical Clinical Risk Management (Webster ym. 1997, viitattu teoksessa Rantaeskola ym. 2015, 70). Työkalun avulla arvioidaan historiallisia tekijöitä, kliinisiä riskitekijöitä ja tulevaisuuden riskitekijöitä. Lista sisältää 20 eri riskitekijää, joista monet ovat tyypillisiä myös vainoamisrikoksiin syyllistyville, kuten parisuhdeongelmat, persoonallisuushäiriö, päihteiden väärinkäyttö, negatiiviset ja epäsosiaaliset asenteet sekä epärealistiset tulevaisuuden suunnitelmat. Toinen mittari, jota käytetään, on psykopatiamittari PCL-R (Psychopathy Checklist revised), joka on eräänlainen tarkistuslista psykopatian havaitsemiseen. Näiden menetelmien käyttöön ovat oikeutettuja ovat vain koulutuksen saaneet henkilöt.

Työkaluja on myös suojaavien tekijöiden arvioimiseen. SAPROF (Structured Assessment of Protective Factors for Violence Risk) on Hollannissa kehitetty työkalu väkivaltariskiltä suojaavien tekijöiden arvioimiseksi. Arvioinnissa on tarkoitus täydentää arviota PCL-R:n ja HCR-20 ohella ettei otettaisi huomioon pelkästään riskitekijöitä. (Pohjola 2017, 250.)

Ensimmäisessä luvussa jo mainittiin nimenomaisesti vainoamiseen kehitetyt riskinarviointityökalut SRP (Stalking Risk Profile) ja SAM (Stalking Assessment and Management), joiden kehittämisessä on hyödynnetty edellä mainittuja menetelmiä.

WHO:n määritelmässä väkivalta on tietoista fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysiseen tai psyykkiseen vammaan syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen (Pohjola 2017, 136).

Väkivaltakäyttäytymisen tutkijat ovat jakaneet riskitekijät usein neljään luokkaan. Ensimmäisenä luokkana ovat yksilölliset riskitekijät, joita ovat esimerkiksi ikä, sukupuoli, psykopatia ja epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö. Toisena ovat kontekstuaaliset tekijät, esimerkkinä aseiden saatavuus tilanteessa. Kolmantena luokkana ovat historialliset tekijät, esimerkkeinä väkivaltahistoria ja matala ikä epäsosiaalisen käyttäytymisen alkaessa. Neljäntenä ovat kliiniset tekijät kuten mielisairaudet ja päihderiippuvuudet. (Pohjola 2017, 156.)

Mullenin (1999) tutkimuksessa todettiin noin kolmanneksen vainoajista kohdistaneen uhreihin fyysistä väkivaltaa. Hyökkäysten kohteina olivat pääosin varsinaiset vainoamisen uhrit, mutta hyökkäykset saattoivat kohdistua myös ulkopuoliseen tahoon.

6.2 Aikaisempi rikollisuus ja rikosten uusiminen

Rikoksentehtäjän väkivaltariskin arvioinnissa aiempi väkivaltainen käyttäytyminen on yleensä tärkein ennakkotieto. Yleistäen voidaan sanoa, että mitä useammin ja mitä törkeämpää väkivaltaa on, sitä todennäköisemmin tekijä myös uusii tekonsa. (Pohjola 2017, 158.) Aikaisempi väkivallan käyttö on merkittävä riskitekijä myös vainoamisissa väkivallan uusiutumiseen (McEwan ym. 2016, 2).

Kumpuniemen tutkimuksessa koskien parisuhdevainoamista vainoajilla oli vähemmän aiempaa rikollisuutta ja myös vähemmän väkivaltarikollisuutta kuin vertailuryhmällä ei-vainoajilla (Kumpuniemi 2012, 62-63).

Rikosseuraamusviraston julkaisuja sarjassa, on kaksi rikosten uusimiseen liittyvää tutkimusta, jotka käsittelevät rikosten uusimista ja niihin liittyviä tekijöitä (Stoat & Häkkänen 2008 ja Stoat ym. 2005). Jälkimmäinen tutkimus koski tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen uusintarikollisuutta. Tuolloin ei ollut vielä vainoamista säädetty omana rikosnimikkeenä rangaistavaksi, mutta lähestymiskieltoon määrättyjen osuus tutkimuksessa kuvaa hyvin vainoamiskäyttäytymistä. Tutkimuksessa käytettiin tästä ryhmästä termiä ahdistelijat, joilla viitataan toistuviin, ei-toivottuihin, ahdisteleviin ja häiritseviin käyttäytymisen muotoihin (Stoat ym. 2005, 18). Uusintarikollisuutta sinällään on tutkittu pitkään, mutta tutkimusten vertailu voi olla hankalaa termistön kirjavuuden, yhtenäisten käsitteiden ja määrittelyjen puuttumisen takia. Merkittävää on esimerkiksi, puhutaanko rikosten uusimisena vankeusrangaistukseen johtavasta rikoksesta vai syytteesen johtaneista rikoksista. Myös seuranta-ajalla on oleellinen merkitys tuloksiin. (Eml. 7.) Omassa tutkimuksessani ei ole tarpeen paneutua tähän tematiikkaan syvemmin. Tutkimuksessani on tarkoituksena selvittää rikoksen tekijän käyttäytymistä, jota muun muassa rikosten uusiminen kuvastaa. Rikoksen uusimisen riskillä on merkitystä laadittaessa muun muassa uhka- tai riskiarvioita. Uusintariskin ennustamista on perinteisesti pidetty vaikeana tehtävänä (eml. 8).

Tutkimusten mukaan lähestymiskiellon rikkomista ennustavat aikaisemman lähestymiskiellon rikkominen, henkilön aikaisempi väkivaltahistoria sekä intensiivinen ja pakonomainen kiinnostus uhriin. Ahdisteluun liittyvän väkivallan riskitekijöitä ovat olleet

tekijän päihteiden väärinkäyttö, aikaisemmat uhkailut sekä uhrin ja tekijän välinen parisuhde. (Stoat ym. 2005, 19.)

Vainoamisissa uusi teko voi uusiutua sitten, että se kohdistuu samaan uhriin kuin alkuperäisenkin rikos tai teon kohteeksi voi valikoitua uusi uhri tai useampikin uhri. Wayne Petherick esittelee artikkelissaan tutkimuksia koskien rikoksen uusimista vainoamiseen syyllistyneiden keskuudessa. Tutkimukset näyttäisivät osoittavan, että tekijällä on suuri riski syyllistyä uuteen rikokseen hyvinkin nopeasti entisen tuomion jälkeen keskimääräisen uusimisajan ollen 7-9 kuukautta. Petherick toteaa yleistäen, että yli puolet vainoajista syyllistyy uuteen rikokseen. (2017, 285-286.)

Vastaavia lukuja on esitetty myös muissa tieteellisissä artikkeleissa ja tutkimuksissa. Vainoamistapauksissa tekijöistä on todettu 50 % - 60 % syyllistyvän uuteen tekoon vuoden sisällä annetusta rikosoikeudellisesta seuraamuksesta. Korkein riski jatkaa vainoamista on intiimisuhteessa olleilla henkilöillä, jossa kohde on entinen kumppani. Tällä tekijäryhmällä on myös korkein riski syyllistyä väkivaltaan entistä kumppaniaan kohtaan. Merkittävä riskiä lisäävä seikka on tekijällä ilmenevä persoonallisuushäiriö. (Foellmi ym. 2016, 601.)

Suomalaisessa tutkimuksessa lähestymiskieltoon määrättyistä 75 % teki uuden rikoksen seuraavan kuuden kuukauden aikana indeksirikoksesta. Vertailuryhmänä olleilla tuhopolttajilla määrä oli 50 % ja raiskaajilla 46%. (Stoat ym. 2005, 32.) Tulos tukee aikaisempia tutkimustuloksia ahdistelijoiden nopeasta syyllistymisestä uusiin rikoksiin. (Stoat ym. 2005, 57.) Uusittu rikos oli tutkimuksen mukaan todennäköisemmin jokin muu kuin indeksirikos (eml, 56). Rikoksen uusijoita kuvasi niin sanottu kriminaali -teema. Kriminaali -teemaan kuuluvaa ahdistelijaa kuvasi henkilön nuori ikä ja aiempi monimuotoinen rikostausta. (Eml. 63–64.)

6.3 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt

Mielenterveyden häiriö on yleisnimitys erilaisille psykiatrisille häiriöille. Erilaisia mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöitä on lukuisia. Mielenterveyshäiriöiden diagnosoinnissa käytetään kahta psykiatrasta tautiluokitusjärjestelmää.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden diagnosoimiseen käytetään Suomessa ICD-10:een (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems) perustuvaa luokitusta. Toinen järjestelmä Yhdysvaltojen psykiatriayhdistyksen kehittämä DSM-järjestelmä (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), josta uusin versio on DSM-5.

Koska koetan tutkimuksessa tuoda esille myös tekijän persoonallisuuden ja mielenterveyden vaikutusta käyttäytymiseen, esitän tässä joitakin teemaan liittyviä näkökulmia.

Vainoaminen on kohdennetun väkivallan yksi muoto. Kohdennettu väkivalta on pääosin tyypiltään instrumentaalista aggressiota. Se on tahallista, tarkoituksellista, suunniteltua ja vailla erityistä tunnekiintymystä. Tältä osin se eroaa tunneperäisestä, impulsiivisesta ja spontaanista aggressiosta. Prosessin alullepanijana tekijän elämässä on usein jokin negatiivinen elämäntilannetta rasittava tekijä. (Hynninen & Stenberg 2013.) Vainoajilla tyypillisesti tällainen tilanne on esimerkiksi parisuhteen päättyminen tai tunne tullessa jollakin tavoin väärin kohdelluksi.

Kohdennetulla väkivalalla ja erilaisilla mielenterveysongelmilla on todettu olevan yhteys. Kohdennettuun väkivaltaan liittyviä tekijöillä todettuja mielenterveysongelmia on havaittu olevan persoonallisuushäiriöt, mielialahäiriöt ja psykoottistasoiset vakavat mielenterveysongelmat. Usein ilmenee narsistista mahtipontisuutta, persoonallisuushäiriöisiä ja joskus myös psykopaattisiakin persoonallisuuden piirteitä. (Hynninen & Stenberg 2013.)

Persoonallisuushäiriöistä patologinen narsismi on voimakas riskitekijä kohdennettuun väkivaltaan. Narsismiin liittyy mahtipontisuus ja kokemus muiden yläpuolella olosta sekä ajatus oman toiminnan oikeutuksesta. Kritiikkiä kohdatessaan henkilö ei pysty sitä käsittelemään ja kokee voimakkaan loukkauksen. Henkilö voi jäädä koetun loukkauksen jälkeen kostofantasioiden maailmaan. Tavallisia voivat olla myös antisosiaalinen ja paranoidinen persoonallisuushäiriö. Mielialaongelmat ja psykoottiset häiriöt voivat altistaa myös kohdennetun väkivallan tekoihin. Kohdennetun väkivallan tapauksissa esille saattavat nousta myös itsemurha-ajatukset sekä viimeinen ratkaisu ajattelumalli. Mikään mielenterveyden ongelma ei sinällään johda kohdennetun väkivallan tekoon. (Stenberg 2017, 29.)

Vainoajien kohdalla mielenterveysongelmat ja persoonallisuushäiriöt vaihtelevat riippuen mistä vainoamisen kategoriasta on kysymys. Esimerkkinä erotomanian osalta esille nousee psykoottisuus. (Mullen ym. 2009, 59-61.) Osin tutkimustulokset mielenterveysongelmiin liittyen vainoamisen osalta ovat ristiriitaisia. Vainoamisen syitä ei ole, motiiveja lukuun ottamatta, kovin paljon tutkittu tai pystytty selvittämään. Ei tiedetä, mitkä seikat mielenterveydellisten ongelmien taustalla laukaisevat vainoamiskäyttäytymisen. Teoreettiset selitykset vainoamisesta korostavat varhaisten kiintymyssuhteiden ja ihmissuhteisiin liittyvien tavoitehierarkioiden merkitystä (Häkkänen 2008, 753).

Minna Kumpuniemi on tutkielmassaan ”Nyt sinulle vasta sitten vaikeudet alkavatkin!” Väkivaltaan johtanut vainoaminen parisuhdekontekstissa (2012), tutkinut henkilöitä, jotka ovat kohdistaneet parisuhdekumppaniaan kohtaan jonkin väkivaltaisen teon ja heille on tehty mielentilatutkimus. 360 mielentilalausunnon joukosta löytyi 48 vainoajaa. Kumpuniemi on vertaillut ei vainoajien ja vainoajien käyttäytymistä erilaisten muuttujien avulla.

Valtaosalla (75%) Kumpuniemen tutkimuksen vainoajilla todettiin persoonallisuushäiriö, mielialahäiriö todettiin 35,4 prosentilla, ahdistuneisuushäiriö 8,3 prosentilla sekä psykoosi 18,8 prosentilla vainoaja ryhmään kuuluneista. Huomattavaa kuitenkin on, että mielentilatutkimuksiin luultavasti valikoituu oikeusprosessin aikana henkilöitä, joilla on sellaisia ongelmia, että heidät on ohjattu psykiatriin tutkimuksiin. (2012, 63-64.)

Yli puolella vainoajista esiintyi kaikkia seuraavia persoonallisuuspiirteitä epävakaa/tunnelabiili (63 %), epäluuloinen (62,2 %), riippuvainen (58,7 %) ja narsistinen/dominoiva (56,5 %). Mustasukkainen, persoonallisuuspiirteenä esiintyi 44,4 prosentilla vainoajista sekä vaativia piirteitä 28,3 prosentilla tutkituista. Tarkastellessa tuloksia on huomioitava, että persoonallisuushäiriöt ja -piirteet harvoin ilmenevät yksinään, vaan puhutaan niin sanotuista persoonallisuushäiriökimpuista. Tilastolliset erot vainoajien ja ei vainoajien välillä olivat erittäin merkitseviä epäluuloisuuden ja riippuvaisuuden kohdilla ja merkitseviä ne olivat mustasukkaisten ja vaativien piirteiden kohdalla. (Kumpuniemi 2012, 65-67.)

Psykopatialla tarkoitetaan oireyhtymäluonnehäiriöitä, jota luonnehtivat erilaiset interpersoonalliset (petollisuus, dominoivuus, manipulatiivisuus), affektiiviset (tunne-elämän pinnallisuus, kyvyttömyys tunkea empatiaa) ja elämäntyyliin liittyvät piirteet sekä antisosiaaliset käyttäytymistäipumukset (rikollinen ja sosiaalisesti poikkeava elämän tyyli). Tautiluokitukset DSM-IV ja ICD-10 eivät sisällä erillisenä diagnoosina psykopatiaa tai psykopaattista persoonallisuutta. Psykopaattiset henkilöt saavat diagnoosikseen epäsosiaalisen persoonallisuuden. (Repo-Tiihonen 2007, 2371, viitattu teoksessa Pohjola 2017, 159.)

Psykopatia on yleisempää miehillä kuin naisilla. Erityisen paljon psykopaatteja on törkeiden väkivaltarikollisten ja seksuaalirikollisten joukossa. Psykopatia on useiden tutkimusten mukaan merkittävä riskitekijä ennustettaessa rikosten uusimista. Tämä koskee niin väkivalta- kuin ei-väkivalta- ja seksuaalirikoksiakin. (Stoat ym. 2005, 10.)

Vainoamistapauksissa on psykopatian merkitys vainoamisen uusimiseen ja vainoamiseen liittyvään väkivaltaan on ristiriitainen, vaikka yleisesti psykopatia on merkittävä riskitekijä

rikosten uusimiseen ja väkivaltaan. Yhtenä selityksenä tähän on annettu psykopaattien tunneköyhyyttä verrattuna henkilöihin, joilla on vahva tunneside uhreihin. (Foellmi ym. 2016, 612.) Psykopatialla ja vainoamiseen liittyvällä väkivallalla ei ole osoitettu yhteyttä (Rosenfeld 2004, 32).

Persoonallisuushäiriöt luokitellaan Maailman Terveysjärjestön (WHO) ICD-10-tautiluokituksen perustuvassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) psykiatrian luokituskäsikirjassa (2012). Persoonallisuushäiriöt ilmenevät joustamattomina käyttäytymisvasteina hyvin monenlaisissa elämäntilanteissa. Nämä käyttäytymismuodot ovat äärimmäisen tai huomattavan poikkeavia verrattuna tietyn kulttuurin keskimääräisen edustajan tapaan havaita, ajatella, tuntea ja varsinkin suhtautua muihin ihmisiin. Tällaiset käyttäytymismallit ovat yleensä vakiintuneita. Ne kattavat moninaisia käyttäytymisen ja psykologisen toiminnan alueita. Näihin käyttäytymismuotoihin liittyy usein, muttei aina, myös vaihtelevan asteista kärsimystä ja ongelmia sosiaalisessa suoriutumisessa. Persoonallisuushäiriöt on jaoteltu sellaisten piirryhmien mukaan, jotka vastaavat yleisimpiä käytösmalleja. Luokittelu ei ole täysin toisiaan poissulkevia vaan niissä esiintyy jonkin verran päällekkäisyyttä. (Eml. 2012, 234.)

Persoonallisuushäiriöitä ovat epäluuloinen persoonallisuus, eristäytyvä (skitsoidi) persoonallisuus, epäsosiaalinen persoonallisuus, tunne-elämältään epävakaa persoonallisuus, impulsiivinen häiriötyyppi, rajatilatyypin, huomionhakuinen persoonallisuus, vaativa persoonallisuus, estynyt persoonallisuus, riippuvainen persoonallisuus, muu persoonallisuushäiriö, sekä määrittelemätön persoonallisuushäiriö. Kukin luokka sisältää vielä erilaisia alatyyppejä, muun muassa narsistinen persoona kuuluu muu persoonallisuusryhmään. (THL 2012.)

Epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö on hyvin tyypillinen persoonallisuushäiriö, joka esiintyy rikoksentekeijöillä tutkimusten ja kirjallisuuden mukaan, joten tarkastelemme sitä tässä yhteydessä vähän yksityiskohtaisemmin. Epäsosiaalisessa persoonallisuushäiriössä esiintyy käyttäytymisessä ja persoonallisuudessa vakavia häiriötä, jotka ilmenevät useilla persoonallisuuden alueilla. Epäsosiaaliseen käyttäytymiseen tyypillisesti kuuluu piittaamattomuus sosiaalisista velvollisuuksista ja välinpitämättömyys toisten tunteita kohtaan. Käyttäytymisen ja yhteiskunnan välillä on epäsuhta eikä rangaistuksilla ole toivottua vaikutusta. Henkilöillä on taipumusta nähdä vika muissa ja puolustella omaa toimintaa näennäisin järkisyin. Piirteisiin kuuluvat myös empatiakyvyttömyys, manipulaatiivisuus sekä impulsiivisuus. Epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö on miehillä 3-4 kertaa yleisempää kuin naisilla. (Marttunen et al. 2011, 489-491, viitattu teoksessa Pohjola

2017, 161.) Epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö kaksinkertaistaa riskin väkivaltarikoksen uusimiseen (Tikkanen 2009, 47, viitattu teoksessa Pohjola 2017, 162). Psykopatia ja epäsosiaalinen persoonallisuus saattavat usein sekoittua, koska psykopaattiset henkilöt saavat tavallisesti tautiluokituksen mukaiseksi diagnoosiksi epäsosiaalisen persoonallisuuden. Kuitenkin on huomioitava, että kaikki epäsosiaalisen persoonallisuuden omaavat eivät ole psykopaatteja. (Repo-Tiihonen 2007, 2371). Epäsosiaalisen persoonallisuuden omaavista vain noin ¼ kuuluu psykopaattien ryhmään. Tutkimuksessa on havaittu, että jos henkilö kuuluu kumpaakin ryhmään, hänellä on mittavampi rikoshistoria ja suurempi rikosten uusimiskäsky kuin vain epäsosiaalista persoonallisuushäiriöitä sairastavilla. (Kosson et al. 2006, 803-804, viitattu teoksessa Pohjola 2017, 162-163.)

Mielenterveyshäiriöillä ja väkivaltaisella käyttäytymisellä on havaittu tutkimuksissa olevan tilastollinen yhteys. Kaikki väkivaltaisuus mielenterveydenhäiriöistä kärsivillä ei kuitenkaan johdu itse sairaudesta. Vakavaan mielenterveyshäiriöön liittyy keskimäärin 4,5 kertainen väkivaltariski yleisväestöön verrattuna. Vakavaan mielenterveyshäiriöön liittyy skitsofrenian, psykoottisen masennuksen ja älyllisen kehitysvammaisuuden. Skitsofrenia on psykoosiksi luokiteltava mielisairaus, jossa henkilö arvioi ja tulkitsee ulkoista todellisuutta selvästi muista poikkeavalla tavalla ja ihmisellä esiintyy harhaluuloja ja aistiharhoja. (Eronen et al. 1996, 85, viitattu teoksessa Pohjola 2017, 163.)

Tuntemattomiin ja tuttaviiin kohdistuvissa vainoamisissa psykoottisuus on yleisempää kuin entisiin kumppaneihin kohdistuvissa vainoamisissa (Farnham ym. 2000, 199). Vainoamiseen liittyvässä väkivallassa on todettu, että psykoottisuus ei ole riskitekijä. Psykoottiset vainoajat ovat vähemmän väkivaltaisia kuin ei psykoottiset. Tätä on selitetty sillä, että psykoottisilla vainoajilla on erotomaanisia harhakuvitelmiä ja he ovat enneminkin romanttisesti motivoituneita kuin kostonhaluisia. (Rosenfeld 2004, 32.)

6.4 Päihteiden vaikutus rikolliseen käyttäytymiseen

Alkoholin käyttö on usein yhteydessä tehtyihin rikoksiin Suomessa. Alkoholin väärin käyttö ja riippuvuusoireyhtymä ovat selkeä törkeää väkivaltakäyttäytymistä ennustava riskitekijä. Myös huumausaineiden käyttö, esimerkkinä kannabis, on tutkimuksissa yhdistetty törkeään väkivaltarikollisuuteen. (Pohjola 2017, 158.)

Alkoholin käytön ja väkivaltaisen käyttäytymisen välillä on selkeä yhteys. Poliisin tietoon vuosina 2010-2015 tulleista kaikista pahoinpitelyrikoksista arviolta noin 55 % tehtiin alkoholin vaikutuksen alaisena. Muiden päihteiden vaikutuksen alaisena tehtiin noin 2 % pahoinpitelyrikoksista. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2016, 33.) Kehityssuunta

pahoinpitelyrikoksissa tosin on viime vuosina ollut, että selvänä tehtyjen pahoinpitelyrikosten määrä on lisääntynyt ja humalassa tehtyjen pahoinpitelyrikosten määrä on vähentynyt (eml. 74).

Mainittakoon vielä, että myös uhrin päihtymys väkivaltilanteissa on myös suhteellisen yleistä, mutta naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy harvemmin kuin miesten kokeman väkivaltaan. (Kivivuori & Niemi 2017, 75). Vainoamiseen liittyvässä väkivallassa uhrina tyypillisesti on nainen.

Pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä tekee tekonsa alkoholin vaikutuksen alaisena ja myös uhreista valtaosa oli tapahtumahetkellä päihtyneitä (Rikollisuustilanne 2016, 34-35). Kysymyksessä ei ole pelkästään suomalainen ilmiö vaan myös kansainväliset tutkimukset antavat saman kuvan tilanteesta (Lintonen ym. 2014, 537).

Alkoholin vaikutus on yksilöllistä, mutta tutkimusten mukaan alkoholilla on aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä lisäävä vaikutus. Humalassa henkilön arvostelukyky ja ongelmanratkaisutaito ovat heikentyneet. Sosiaalisissa tilanteissa humaltunut henkilö on impulsiivisempi sekä alttiimpi virhearvioinneille, mikä saattaa johtaa virhearviointeihin ja ylireagointiin johtaen väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2016, 33.)

Jeffrey Swanson ja hänen kollegansa (1990) totesivat alkoholismidiagnoosin 12-kertaistavan ja huumausaineriippuvuuden 16-kertaistavan väkivallan riskin. Bolesin ja Miotton (2003) tutkimuksessa taas todettiin, että kroonisen päihderiippuvuuden on arveltu voivan johtaa persoonallisuuden muutoksiin niin, että toisten syyttäminen omista ongelmista muodostuu keskeiseksi selviytymisen malliksi. (Lintonen ym. 2014, 538.) Toisen syyttäminen omista ongelmista on hyvin tyypillinen vainoamiseen liittyvä elementti.

Päihteiden väärinkäytöllä on myös eri tutkimusten mukaan todettu olevan vaikutusta rikosten uusimisriskiin (Stoat ym. 2005, 11).

Kumpuniemen tutkimuksessa koskien vainoojia ja ei-vainoojia lähes $\frac{3}{4}$ ei-vainonneista parisuhdeväkivallantekijöistä oli humalassa tekohetkellä, kun parisuhdevainoajista humalassa oli alle puolet. Havainto oli tilastollisesti merkitsevä. (2012, 58.)

Rosenfeldin tutkimuksen mukaa päihteiden väärinkäytöllä on väkivallanriskiä lisäävä vaikutus vainoamisissa (2004, 32).

7 VAINOAMISEN TYPOLOGIA

7.1 Vainoajien ja ahdistelijoiden erilaisuus

Vainoajat ja ahdistelijat eivät muodosta yhtenäisestä ryhmää, vaan henkilöt itsessään ovat hyvin erilaisia samoin kuin heidän motiivinsa ja käyttäytymisensä uhria kohtaan. Vainoaminen ilmiönä pitää sisällään hyvin monenlaisia ei toivottuja käyttäytymisen muotoja, joita on jo aiemmin tuotu esille. Ilmiötä tutkivien ja sen parissa työskentelevien joukossa on alettu luokittelemaan tapauksia riippuen mitä näkökulmaa tutkitaan tai mitä halutaan osoittaa. Tärkeä on ymmärtää, että luokittelu sinällään ei ole itsetarkoitus vaan sen avulla pyritään selvittämään ilmiötä ja ohjaamaan ongelman parissa työskentelevien toimintaa oikeaan suuntaan.

Luokittelu voi edesauttaa esimerkiksi terveydenhuollon henkilökuntaa kohdistamaan sopivia keinoja tekijään tai lainvalvontaviranomaisia auttamaan arvioimaan uhriin kohdistuvaa uhkaa. Luokittelun avulla voidaan mahdollisesti paremmin selvittää, mitä on odotettavissa tekijän taholta. (Mullen ym. 2009, 58.) Vainoamista koskevia luokittelumääritelmiä on monia. Luokittelutapoja on kehitetty ja esitetty laajempaankin käyttöön kuvaamaan mm. ilmiötä, tekijää, motiivia. Kuitenkin vain harvoja luokittelumenetelmiä on tutkittu tarkemmin. Spitzberg & Cupach esittelevät esimerkinomaisesti teoksessaan *The Dark Side of Relationship Pursuit* yli 30 erilaista tieteellisissä tutkimuksissa käytettyä tapaa luokitella vainoamista. (2014, 133-137.)

Käytetyt tavat käsitellä vainoamista voivat olla hyvin ylimalkaisia ja karkeajakoisia, kuten esimerkiksi kohdistuuko vainoaminen julkisuuden henkilöihin vai yksityishenkilöihin. Jotkin luokittelut saattavat vastavuoroisesti olla hyvin yksityiskohtaisia kohdistuen esimerkiksi tekijän psyykkisiin ongelmiin, persoonallisuushäiriöihin tai mielenterveyden häiriöihin. Lähtökohdat luokitteluun ovat hyvin erilaisia riippuen tutkimuksen tarkoituksesta ja kohderyhmästä sekä mihin käyttöön luokittelu tehdään. Käyttäytymistieteilijöiden tai lainvalvontaviranomaisten tarpeet esimerkiksi ovat usein hyvin erilaisia. Ongelmaa lähestytään tällöin täysin eri näkökulmista. Luokittelutapojen joukosta erottuu kolme ehkä enintään käytettyä tapaa. Hyvin tyypillistä on luokittelu sen mukaan, minkälainen suhde tekijällä on uhriin. Vainoamisen kohde voi olla esimerkiksi entinen parisuhdekumppani, ystävä, naapuri tai täysin tuntematon. Usein on käytetty luokittelua sen mukaan, minkälaisia psyykkisiä ongelmia tekijällä on tutkimuksissa havaittu. Motiivin selvittäminen on tärkeää ja se on myös tyypillinen luokittelun elementti. Motiiviksi teolle vainoaja voi esimerkiksi

mieltää koston, ihastumisen tai poliittiset tarkoitusperät. (Spitzberg & Cupach 2014, 133-143.)

Vainoamista ja ahdistelukäyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa kaksi yleisemmin käytettyä kategoriaa ovat psykologien (Mullen, Pathe, Purcell ja Stuart) kehittämä typologia, missä luokitellaan vainoajat viiteen eri motiiviryhmään (Spitzberg & Cupach 2014, 140). Tätä luokittelun mallia tarkastellaan lähemmin seuraavassa alaluvussa. Toinen typologia, joka on saanut lisääntyntä kiinnostusta kansainvälisesti, on RECON-luokitteluksi nimetty malli. RECON muodostuu sanoista relationship and context-based. (Eml. 141.) Suomessa tämä malli, ainakin viranomaisten keskuudessa on suhteellisen tuntematon. RECON-luokittelumallin taustalla on Kris Mohandien, J. Reid Meloy, Mila Green McGowan ja Jenn Williamsin tekemä tutkimus, jossa kohderyhmänä oli yli tuhat vainoajaa, joita koskevat tiedot oli kerätty useista eri viranomaislähteistä. Tässä luokittelun lähtökohtana on uhrin ja tekijän välinen suhde sekä vainoamisen asiayhteys. RECON-mallissa käytetään jaotteluun kahta päätyyppiä, jotka on jaettu kummatkin vielä kahteen ryhmään. Ensimmäisessä päätyypissä ovat ne, joissa osapuolet tuntevat toisensa. Tämä on jaettu kahteen ryhmään Intimate Stalker (intiimisuhde) sekä Acquaintance Stalker (tuttavapiiri). Toiseen päätyyppiin kuuluvat tapaukset, joissa osapuolet ovat vieraita toisilleen. Tämä luokka on jaettu myös vielä kahteen ryhmään Public Figure (julkisuuden henkilö) ja Private Stranger (yksityinen, tekijä tuntematon). Tutkituista tapauksista 50 % kuului Intimate Stalker, 13 % Acquaintance, 27 % Public Figure ja 10 % Private Stranger ryhmään. (Mohandie ym. 2006)

7.2 Vainoajien motiiviryhmien sisältö

Tässä alaluvussa esittelen tarkemmin Mullenin ym. (1999) löytämät vainoajatyypit. Käytän tätä luokittelumallia ja teoriaa sovellettuna myös omassa tutkimuksessani. Kyseistä mallia on hyvin laajasti käytetty sekä sovellettu erilaisissa vainoamista koskevissa tutkimuksissa ja käytännön työssä vainoamiseen liittyen. Kyseisen Mullenin tekemän tutkimuksen pohjalta on kehitetty SRP (Stalking Risk Profile) uhka-arviotyökalu, joka yleisesti viranomaisilla käytössä eri puolilla maailmaa. (MacKenzie ym. 2009, 11).

Tutkimuskohteena ryhmällä oli 145 australialaista oikeuspsykiatrasta potilasta, jotka olivat syyllistyneet vainoamiseen. Tutkimuksessa ryhmä tutki vainoajien käyttäytymistä ja tekotapaa tapauksissa, uhan ja väkivallan esiintymistä, uhrin ja tekijän välistä suhdetta, rikoshistoriaa ja psykiatrasta statusta sekä näiden yhteyttä motiiviin. Tutkimuksessa ryhmä pystyi määrittelemään viisi erilaista vainoajaryhmää. (Mullen ym. 1999)

Julkisuuden henkilöiden ollessa vainoamisen kohteena, on pysytty määrittelemään vainoajille vielä tässä kontekstissa omat luokitteluryhmät, mutta niistä jäljempänä lisää tässä luvussa (MacKenzie 2009, 69-70; Mullen ym. 2009, 200-201).

Mullen ym. (1999) esittämät viisi vainoajatyyppejä olivat rejected (hylätyt), intimacy seeker (läheisyyden etsijät), resentful (katkerat), incompetent suitor (taitamattomat kosijat) ja predatory (saalistajat). Käytän tekstissä jatkossa pääsääntöisesti englanninkielisiä termejä edellä mainituista ryhmistä. Suorat suomennokset eivät ehkä täysin vastaa alkuperäisen sanan merkitystä tai tarkoitusta. Hannu Säävälän Varjohankkeen esityksen dioissa käyttämät nimitykset ovat kylläkin melko kuvaavia; hylätty kumppani, rakkauden etsijä, kyvytön kosija, kaunainen kostaja ja seksin saalistaja (2014).

Rejected-ryhmään kuuluvat hyvin usein henkilöt, joiden intiimisuhte on päättynyt ja kohteeksi on joutunut tästä syystä entinen kumppani. Kohde voi olla myöskin jokin muu tekijälle läheinen henkilö, jonka hylkäämäksi tekijä kokee tullessa. Tällaisia henkilöitä voivat olla läheiset ystävät, perheenjäsenet sekä pitkäaikaiset työ- tai liikekumppanit. Joissakin läheisissä hoitosuhteissa on havaittu tällaista käyttäytymistä esimerkiksi terapeutin ja potilaan hoitosuhteen päättyessä. Hylätyksi tullessaan tekijöiden tunneskaala on hyvin laaja ja epävakaa. He kokevat vihaa ja kostonhalua, lisäksi mustasukkaisuus liittyy usein tähän tunteiden kirjoon. Vainoaja saattaa kokea itsensä uhrina. Tavoitteena vainoajalla, kyseenalaisista keinoista huolimatta, saattaa olla sovinto sekä yhteen palaaminen menetetyn kumppanin kanssa. Tavoitteena voi olla myös pelkkä kosto tai kummatkin edellä mainituista vaihtoehdoista vainoajan mielentilasta riippuen. Ajatusmallina vainoajalla saattaa olla, että uhria ”kouluttamalla” saadaan tämä palaamaan takaisin ja tilanne palauttamaan entisen kaltaiseksi. Vainoaminen saattaa kestää hyvinkin pitkään rejected-ryhmän tekijöillä. Mielenterveysongelmat eivät ole yleisiä tässä joukossa, mutta sitä vastoin persoonallisuushäiriöt ovat hyvinkin tyypillisiä ja tekijöissä esiintyy narsistisia sekä antisosiaalisia piirteitä. Tekijät saattavat myös syyttää muita henkilöitä heitä kohdanneista vastoinkäymisistä ja vaikeuksista. Merkittävää on myös päihdeongelmien runsas esiintyminen tällä ryhmällä. Lähes puolella on todettu päihdeongelma. Rejected-ryhmässä väkivallan riski sekä uhkailu ovat yleisempää nimenomaan entistä kumppania kohtaan. (Mullen ym. 2009, 69-71.)

Resentful-ryhmän vainoajat kokevat joutuneensa usein epäoikeudenmukaisuuden tai vääryyden kohteeksi ja tuntevat itsensä nöyryytetyiksi. Vainoaja saattaa kokea omat oikeutensa hyvinkin fundamentaalisesti alkaen hakea oikeutusta vääryyden kokemukselleen. Tässä ryhmässä vainoajat haluavat aiheuttaa pelkoa ja kauhua uhrille sekä

osoittaa voimaa ja vallankäyttöä kohteelle. Uhkaavasta käytöksestä huolimatta tämän ryhmän vainoajat harvoin toteuttavat uhkauksiaan. Uhriksi voi joutua niin yksityinen henkilö, yhteisö, yritys tai henkilö, jonka tekijää kokee edustavan näitä edellä mainittuja tahoja. Toiminnallaan vainoaja hakee oikeutta kokemalleen vääryydelleen ja usein he kokevat olevansa myös uhreja. Tässä yhteydessä on korostettava, että kysymyksessä on siis vainoajan subjektiivinen kokemus vääryyden tunteesta, eikä objektiivinen arvio vääryyden kohteeksi joutumisesta. (Mullen ym. 2009, 76-77.) Jarkko Hynninen, joka on tutkinut Suomen valtionjohtoon kohdistuneita uhkauksia, toteaa tämän ryhmän olevan hyvin yleinen politiikkoihin kohdistuvissa uhkauksissa (Hynninen, 2014) Useimmilla tämän ryhmän vainoajilla ei ole mielenterveysongelmia vaikkakin psykoosia on toiseksi eniten verrattuna toisiin ryhmiin. Paranoidinen persoonallisuus kylläkin on yleistä. Päihteiden väärinkäyttöä esiintyy myös huomattavasti. (Mullen ym. 2009, 77.)

Intimacy seeker-ryhmään kuuluvan tavoitteena on muodostaa uhrinsa kanssa suhde ja he kokevat uhrin olevan rakkautensa kohde. Vainoajat ovat yksinäisiä ja haaveilevat parisuhteesta ja yhteisestä elämästä kohteen kanssa. Aina tavoite ei kuitenkaan ole romanttinen vaan saattaa olla kysymys myös tekijän tavoittelevan läheistä ystävyyttä kohteen kanssa. Tässä ryhmässä naisten osuus on selvästi suurempi kuin muissa motiiviryhmissä. Uhriksi valikoituu joko täysin tuntematon tai sitten joku tekijän tuttavapiirissä oleva henkilö. Julkisuuden henkilöt voivat olla myös otollisia kohteita. Tässä ryhmässä vainoaminen on yleensä pitkäkestoista ja näistä vainoajista voi olla hyvinkin vaikea päästä eroon. Jokin yhteydenotto uhrin suunnalta, esimerkiksi kiittäminen lahjasta, kirjeestä tai muusta sellaisesta lisää tekijän kiinnostusta uhriin. Tyypillisiä tekotapoja ovat yhteydenotot kirjallisin viestein ja lahjojen antaminen. Tämän ryhmän vainoajat voivat olla kovin ujoja, joten he eivät välttämättä lähesty henkilökohtaisesti kohdetta. Harvoin intimacy seeker-ryhmän vainoajat kohdistavat väkivaltaa uhriin. Tässä ryhmässä esiintyy eniten mielenterveysongelmia kuten psykoottisuutta. Päihdeongelmien osuus sen sijaan on vähäisempi. (Mullen ym. 2009, 82-84.) Erotomaniaa esiintyy juuri intimacy seeker-motiiviryhmässä. Suomalaisessa psykiatrian tautiluokituksessa erotomania kuuluu harhaluuloisuushäiriö luokkaan. Kysymyksessä on pitkäaikainen harhaluuloisuushäiriö, jossa eivät kuitenkaan skitsofrenian yleiset kriteerit täyty. (THL 2012, 120.) Erotomaniassa henkilö uskoo vakaasti toisen henkilön olevan ihastunut tai rakastunut häneen ja tästä syystä ottaa yhteyttä kohteeseen. Tämä saattaa olla äärimmäisen kiusallista kohteelle. Kohteena on usein julkisuuden henkilö tai korkeamman yhteiskunnallisen statuksen omaava henkilö. Vainoajat tässä ryhmässä ovat harvemmin väkivaltaisia, mutta saattavat kohdistaa väkivaltaa

esimerkiksi kolmanteen osapuoleen, jonka kokee tulleensa kohteensa ja hänen väliin. (Pathe 2002, 24.) Näin saattaa käydä esimerkiksi, kun televisiokasvo esittelee perhettään julkisuudessa. Kyseiseen televisiokasvoon ihastunut vainoaja saattaa kokea tulleensa hylätyksi ja muuttuikin rejected-ryhmään kuuluvaksi. (Hynninen 2014.)

Incompetent suitor-ryhmään kuuluvat vainoajat etsivät myös itselleen kumppania intiimiin kanssakäymiseen kuten edellisessäkin ryhmässä, mutta ymmärtävät ettei kohteella ole samanlaisia ajatuksia tunteita tekijää kohtaan. Voisi kuvailla, että kysymys on tietynlaisesta jatkuvasta ”vonkaamisesta” tiedostaen ettei kohde ole kuitenkaan samaa mieltä romanttisesta kanssakäymisestä. Vainoaminen on lyhytkestoista, koska kohdetta saatetaan vaihtaa usein tai kohteita voi olla useitakin. Tästä syystä myös riski vainoamisen uusiutumiseen tekijän kohdalla on suuri. Vainoajana voi olla myös nainen ja kohteena mies. Kohde on usein tuntematon tai sellainen, joka tiedetään ulkonäöltä, kuten samasta työpaikasta, koulusta tai julkisesta liikennevälineestä. Sosiaaliset ja älylliset taidot eivät ole vainoajilla tässä ryhmässä kovin vahvoja. Näin kyky luoda ihmissuhteita ja lähestyä toista ”normaalilla” tavalla saattaa tuottaa vaikeuksia. Tässä ryhmässä on vähemmässä määrin mielenterveysongelmia, mutta persoonallisuushäiriöitä kylläkin esiintyy, kuten myös ahdistuneisuutta ja päihdeongelmia. Väkivaltainen käyttäytyminen ei ole myöskään kovin yleistä. Incompetent suitor ja intimacy seeker-ryhmään kuuluvilla on hyvin samankaltaiset tavoitteet, mutta erottavana tekijänä on, että incompetent suitor-ryhmään kuuluvilla on realiteetit tiedossa, kun intimacy seeker-ryhmään kuuluvat elävät tietynlaisessa fantasiassa. (Mullen 2009, 86-90.)

Predatory-ryhmään kuuluvilla on hyvin vahva seksuaalinen motiivi käyttäytymiselleen. Vainoaja saa tyydytystä vallantunteesta ja aiheuttamastaan pelosta. Vainoamisen tarkoituksena on valmistella hyökkäystä uhriaan kohtaan ja usein seksuaalisessa tarkoituksessa. Uhri ei välttämättä ole edes tietoinen häneen kohdistuvasta tarkkaillusta. Motiivi voi joissakin tapauksissa olla muukin, esimerkiksi poliittinen. Seksuaalisessa tarkoituksessa kohteena voivat olla myös lapset. Tämän ryhmän vainoajat ovat arvaamattomia ja vaarallisia. Väkivallan riski on korkea ja usein tekijöillä on aikaisempia rikoksia tilillään. Predatory-ryhmään kuuluvilla on todettu olevan runsaasti erilaisia mielenterveyden ongelmia sekä seksuaalisia poikkeavuuksia (parafiliat). Persoonallisuushäiriöt sekä päihdeongelmat ovat myös tyypillisiä. Vainoajat tässä ryhmässä ovat pääsääntöisesti miehiä. Predatory-ryhmään kuuluva vainoaminen on todettu suhteellisen harvinaiseksi toimintatavaksi. (Mullen ym. 2009, 110-112.) Predator-ryhmän

esiintyvyyttä on pidetty Suomessa myös äärimmäisen harvinaisena ja mielletty jopa vain viihde- ja elokuvateollisuuden luomana käyttäytymismallina (Kumpuniemi 2012, 17).

Mullenin ym. kehittämää luokittelumallia on kritisoitu, että se ei ole soveltavuudeltaan paras mahdollinen lainvalvonta- ja täytäntöönpanoviranomaisten käyttöön vaan soveltuu enemmin oikeuspsykiatria- ja apuvälineeksi, mihin se on alkujaan kehitettykin. Edellä mainittua kritiikkiä esitettiin tutkimuksessa, jossa pyrittiin soveltamaan kuvattua typologia vainoamisen tekotapojen tutkimuksessa. (Youngs ym. 2013.)

7.3 Julkisuuden henkilöt

Seuraavaksi esittelen luokittelua, missä tekijän kohteina ovat pelkästään julkisuuden henkilöt. En katso tarpeelliseksi tässä yhteydessä mennä tähän aiheeseen kovin syvälle, vaikka sinänsä aihe on tärkeä ja merkityksellinen. Omassa aiemmassa tutkimuksessani ilmeni, että julkisuuden henkilöihin kohdistuneita vainoamistapauksia Suomessa oli rikosilmoitusten joukossa hyvin vähäinen määrä (Sandholm 2016, 43). Ilmiö on kuitenkin vakava ja viranomaisia työllistävä monissakin läntisen maailman valtioissa. Ilmiön laajuutta muualla voi selittää esimerkiksi erilaiset yhteiskuntarakenteet ja kulttuuriset erot sekä viihdemaailman luoma julkisuuskultti, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa on tapahtunut. Kohteena, johon tekijä fiksoituu, voivat olla esimerkiksi kuninkaallisen perheen jäsenet, merkittäviä poliitikot ja tai viihdemaailman henkilöt (Pathe 2017, 299). Voi myös ajatella, että Suomessakin tätä esiintyy todellisuudessa enemmän, mutta se jää piilorikollisuuteen. Asianomistajat eivät välttämättä ole halukkaita tekemään rikosilmoituksia.

Julkisuuden henkilöihin kohdistuvaan vainoamisen luokittelumotiiveissa on myös eri variaatioita pohjautuen kuitenkin edellisessä alaluvussa esiteltyyn perustypologiamalliin. Esittelen tässä mallin, jota käytetään Stalking Risk Profile -riskinarviointimallissa (MacKenzie 2009). Tässä luokittelussa ei esiinny motiiviryhmänä *rejected*-vainoajia. Tämä luokka edellyttäisi suhteen päättymistä ja hylätyksi tulemisen tunnetta. Näin jos tapahtuisi julkisuuden henkilölle, niin motiivihan ei tuolloin enää liittyisi julkisuuteen. Mainittakoon kuitenkin, että Philips käyttää *rejected celebrity stalkers* -luokkaa ja se on esitetty siinä kontekstissa, että vainoaja kuvittelee tuleensa hylätyksi julkisuuden henkilön taholta. Esimerkkinä, että vainoaja näkee näyttelijän, johon on fiksoitunut sängyssä televisiossa toisen näyttelijän kanssa. (Mullen ym. 2009, 200.) *Resentful, intimacy seekers, incompetent suitors ja predatory* -ryhmät ovat mukana julkisuuden henkilöihin kohdistuvassa vainoamisen luokittelussa ja motiivit ovat samoja kuin yleisväestöönkin kohdistuvissa

vainoamisissa. Julkisuuden henkilöihin kohdistuvissa vainoamisissa on kolme omaa ryhmää. (MacKenzie 2009, 69-70.)

Help Seekers, avunpyytäjät ryhmän vainoajat hakevat apua julkisuuden henkilöiltä, kun eivät oikein enää tiedä kenen puoleen kääntyä. He ovat useinkin enemmänkin avuttomia, toivottomia ja onnettomia kuin vihaa ilmaisevia henkilöitä. (MacKenzie 2009, 69.)

Attention Seekers, huomion hakijat haluavat korostaa omaa arvoaan ja ovat huomion hakuisia, mihin jo ryhmän nimikin viittaa. He haluavat tuoda esille omia lausuntojaan ja näkemyksiään sekä korostavat omaa erinomaisuuttaan. Tähän ryhmään kuuluvat saattavat toimia myös itsenäisesti jonkin poliittisen mielenilmauksen puolesta. Tähän ryhmään kuuluvilla esiintyy hyvin usein persoonallisuushäiriöitä sisältäen grandioottisuutta eli epärealistista yliveraisuuden kokemusta. (MacKenzie 2009, 69-76.)

Chaotic, kaoottisilla vainoajilla on mielenterveys jo niin järkkynyt, että toiminnalla ei ole enää mitään järkevää tarkoitusta, henkilön voidaan sanoa olevan todella ”sekaisin” (MacKenzie 2009, 70). Tätä ei pidä kuitenkaan sekoittaa intimacy seeker-luokassa esiintyvään erotomaniaan, jossa on kuitenkin selkeänä tavoitteena suhde kohdehenkilön kanssa ja kaikki toiminta on tähän tähtäävää (Hynninen, 2014).

8 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄ

8.1 Tutkimusaineiston lähteenä PATJA

Tutkimusaineistona käytin Poliisiasian tietojärjestelmästä keräämiäni tietoja. Tästä järjestelmästä käytetään nimitystä Patja. Tietohaussa käytin suoraan Patja-järjestelmää tai vaihtoehtoisesti Rikitrip-järjestelmää, johon on siirretty osa Patjan tietomassasta. Rikitrip-järjestelmä on aikanaan kehitetty helpottamaan tiedon löytämistä ja kokoamista Patjasta. Patjaan kirjataan kaikki poliisin tekemät rikosilmoitukset, niin sanotut sekalaisilmoitukset sekä ilmoitukset poliisilakiperusteisista kiinniotoista esimerkkinä päihtymyskiinniotot. Patja-järjestelmä on aikoinaan kehitetty rikostutinnan tarpeisiin, eikä tarpeita tutkimuksen tai tilastoinnin näkökulmasta ole huomioitu. Tästä syystä tiedon kerääminen Patjasta saattaa olla hyvin työlästä ilmoitus kerrallaan käsityönä selaamista. Rikitrip-järjestelmä auttaa joitakin hakutoimintoja, mutta tuolloin ei ole välttämättä täysin samaa tietomassaa käytettävissä kuin Patjassa. Yhden haasteen Patja-järjestelmästä kerättävään tietoon tuo vielä se, että järjestelmässä oleva tietosisältö ei pysy samana. Patjaan syötetään uutta tietoa ja tieto muuttuu rikosilmoituksia päivitettäessä, esimerkkinä vaikka jonkin nimikkeen

poistaminen tai muuttaminen toiseksi sekä henkilöiden oikeudellisen aseman muuttuminen esitutkinnan edetessä.

Patja-järjestelmässä on käytännössä kolmessa eri tilassa olevia ilmoituksia. Ilmoituksen tila voi olla avoin (AV), jolloin esitutkinta on kesken. Ilmoitus voi olla keskeytetty (KE). Käytännössä tämä tarkoittaa tapauksen olevan ”pimeä”, eli tekijästä ei ole tietoa ja tutkintaa voidaan jatkaa, jos asiaan saadaan lisäselvitystä. Ilmoitus voi olla päätetty (TP) ja tämä päätöslaji jakautuu vielä kahteen eri luokkaan riippuen siitä, onko tapaus lähetetty syyttäjälle (TP SJÄ) syyteharkintaan vai ei. Mikäli asiaa ei ole lähetetty syyttäjälle syyteharkintaa, on poliisi päättänyt tapauksen jo esitutkinnassa laissa säädetyin edellytyksin. Asia saatetaan syyttäjän harkittavaksi, kun esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista voidaan päätellä, että rikos on tapahtunut ja jotakuta on siitä syytä epäillä (Helminen ym. 2014, 359). Tapauksen siirryttyä syyttäjälle, hän harkitsee, onko asiassa edellytyksiä haastehakemuksen tekemiselle eli nostaa asiassa syyte. Mikäli syyttäjä on nostanut syytteen, asia käsitellään tuomioistuimessa, joka siis ratkaisee, onko epäilty tai siinä vaiheessa rikosprosessia jo vastaaja, syyllistynyt asiassa rikokseen. Tosiasiallisesti jo esitutkinnassakin päätetään esitutkintoja, joissa on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen ja epäilty tiedossa. Tämä tehdään yhteistyössä syyttäjän kanssa laissa säädetyin edellytyksin, jolloin puhutaan esitutkinnan rajoittamisesta. Merkittävä peruste edelliselle menettelylle on prosessiekonomia, ei ole järkevää tehdä täysimittaista esitutkintaa, jos on jo esitutkintavaiheessa tiedossa seikkoja ja todennäköistä, että syyttäjä ei nosta syytettä.

8.2 Aineistohaku tutkimukseen ja analysointi

Aiemmassa tutkimuksessani käsittelin kaikkia vuoden 2015 rikosilmoituksia, joissa rikosnimikkeenä oli vainoaminen, koska näkökulma silloin oli koko ilmiön tutkiminen (Sandholm 2016). Tässä tutkimuksessa näkökulma on huomattavasti rajatumpi, koska tarkastelen vain rikoksesta epäillyn toimintaa ja käyttäytymistä vainoamisessa.

Tämän tutkimuksen tein otantatutkimuksena rikoksesta epäillyistä vuoden 2015 rikosilmoituksista, joissa rikosnimikkeenä oli vainoaminen ja kyseinen tapaus oli lähetetty syyttäjälle syyteharkintaan. Nämä rikosilmoitukset ja niissä olevat rikoksesta epäillyt henkilöt muodostavat tutkimuksen perusjoukon, joka on kiinnostuksen kohteena tässä tutkimuksessa. Hakualueena oli koko valtakunta eli kaikki poliisilaitokset. Aiempaan alalukuun viitaten poliisin tietojärjestelmien ominaisuudet asettavat haasteita tiedon haulle ja järjestelmästä ei saada täysin eksaktia lukua hakuehdot täyttävillä rikosilmoituksille. Voitiin olettaa aiemman tutkimuksen perusteella, että kuvatulnaisia rikosilmoituksia olevan

noin 300 kpl. Pääosin vainoamista koskevissa rikosilmoituksissa on yksi rikoksesta epäilty, joten myös epäiltyjen lukumäärä on noin 300 henkilöä. Tästä joukosta tein otannan siten, että otos on puolet kokonaisuudesta eli noin 150 rikosilmoitusta ja näin siis myös rikoksesta epäiltyä. Otoksiko on usein kompromissi aikataulun, tulosten tarkkuuden ja kustannusten välillä. Tarkoituksena oli saada otoksesta samat tutkimustulokset kuin koko perusjoukosta. Yksiselitteisiä ja yksinkertaisia ohjeita tämän tavoitteen saavuttamiseksi ei ole saatavissa perusjoukkojen kuin tutkimustilanteidenkin erilaisuudesta johtuen. (Heikkilä 2014, 40.) Otannassa käytin systemaattista otantaa, jossa perusjoukosta poimitaan tasaisin välein yksiköitä otokseen (eml. 34). Tässä tutkimuksessa toteutin otannan ottamalla perusjoukosta mukaan joka toisen rikosilmoituksen ja kyseisessä ilmoituksessa olevan vainoamisesta rikoksesta epäillyn tai epäillyt henkilöt. Näin otos jakaantui samassa suhteessa kokonaisuutensa nähden niin alueellisesti kuin myöskin ajallisesti. Näistä rikosilmoituksista keräsin rikoksesta epäiltyjen tiedot, jotka muodostavat tutkittavien joukon.

Tietojen kerääminen tapahtui excel-tilaukseen. Tietojen analysoinnissa hyödynsin excelin lisäksi SPSS tilasto-ohjelmaa, jonka avulla kykenin tutkimaan kahden muuttujan välisiä yhteyksiä ristiintaulukoinnilla. Muuttujien välistä riippuvuutta tai riippumattomuutta testaan X^2 -riippumattomuustestin (khiin neliötesti) avulla. havainnon todennäköisyys ilmoitetaan p-arvona (Metsämuuronen 2009, 358-360). P-arvon ollessa $< 0,001$ tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Vaihteluvälin ollessa $0,001 - < 0,01$ tulos on tilastollisesti merkitsevä ja $0,01 - < 0,05$ välillä tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä. Vaihteluvälillä $0,05$ ja $0,10$ tulos on vain suuntaa antava (Karjalainen 2010, 221.)

8.3 Tutkittavat aihealueet

Rikoksesta epäillyistä tutkin heidän aiempaa rikollisuutta ja sitä minkälaisiin rikoksiin heidän epäillään aiemmin ennen tutkimukseen valikoitunutta vainoamista syyllistyneen. Samoin tutkin, onko epäillyillä uusia rikoksia tapahtuneen vainoamisen jälkeen poliisin rikostietojärjestelmässä ja liittyvätkö ne vainoamiseen tai samaan asianomistajaan kuin tutkimukseen valikoituneessa vainoamisessa. Osin juuri tästä syystä tutkimusaineisto on kerätty vuoden 2015 rikosilmoituksista. Näin saadaan aikajanaa ja pystytään selvittämään myös uusintarikollisuutta. Vuoden 2015 valikoituminen aineiston lähtökohdaksi, oli myös luontevaa aiempaan omaan tutkimukseeni viitata. Aiemmat rikokset ja uusintarikollisuuden tiedot saan Patjaj-ärjestelmän tietokannasta ja pystyn näin selvittämään henkilön rikollista käyttäytymistä. Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli väkivaltaisen

käyttäytymisen esiintymisen selvittäminen tekijällä. Rikosilmoituksista saan vastauksen myös tähän kysymykseen.

Tarkastelun kohteena tutkimuksessa on myös henkilön päihteiden käyttö. Patja-järjestelmään on kirjattu tieto henkilön mahdollisesta päihtymyksestä rikosentekohetkellä, mikäli se on tiedossa. Patja-järjestelmään kirjataan myös juopumuskiinniotot, mitkä usein kertovat myös henkilön päihteiden liiallisesta ja haitallisesta käytöstä. Myös rikoshistoriasta näkee päihteiden haittakäyttäytymiseen liittyviä seikkoja, kuten onko henkilöllä taustalla rattijuopumuksia tai huumausainerikoksia.

Haastavinta tässä tutkimuksessa on selvittää henkilön mahdollisia mielenterveyteen liittyviä ongelmien esiintymistä. Tutkimusaineistoon ei sisälly henkilön terveystietoja. Rikosilmoitukseen poliisi kirjaa pääosin rikoksen selvittämiseen liittyviä tietoja eikä henkilön terveystietoja. Toki joskus jo ulkoisten tunnusmerkkien perusteella on havaittavissa henkilön kärsivän mielenterveyteen liittyvistä ongelmista tai on havaittavissa niiden olevan ainakin jonkinlainen vaikuttava seikka rikoksen tekemiselle ja tästä syystä mielenterveyteen liittyvistä seikoista tehdään merkintä rikosilmoitukseen. Merkinnän taustalla voi olla myös työturvallisuusnäkökulma. Poliisi ei ole mielenterveyteen liittyvien seikkojen ammattilainen eikä näin pysty mielenterveyteen liittyviä ongelmia välttämättä tunnistamaan. Tieto mielenterveysongelmista saattaa tulla myös tekijän lähipiiriltä, mutta näihinkin lausumiin kannattaa suhtautua varauksella. Terveystieteiden virka-apupyynnöistä kirjataan pääsääntöisesti sekalaisilmoitus, jotka näin antavat mahdollisesti viitteitä tältä saralta. Poliisilta on saatettu pyytää virka-apua esimerkiksi henkilön kuljetuksen turvaamiseksi hoitoon saattamiseksi tai mielenterveyden arvioimiseksi. Itsemurhauhkaukset tai yritykset saattavat kertoa myös mielenterveyden ongelmista. Vielä mutkikkaampaa on todeta mahdollisia persoonallisuushäiriöitä. Näiden seikkojen selvittäminen kuuluu terveydenhoidon ammattilaisille. Mielenterveyteen ja persoonallisuushäiriöihin liittyvien asioiden selvittäminen ei ole helppoa edes ammattilaisille. Ääriesimerkkinä Norja joukkosurmaajan Anders Breivikin tapaus, missä hänelle tehtiin lyhyen ajan sisällä kaksi mielentilatutkimusta ja päädyttiin erilaisiin lopputuloksiin (Toinen mielentilatutkimus valmistui: Breivik ei ollut psykoottinen, Yle 21.5.2012). Tutkimusaineistosta pyrin löytämään viitteitä vainoajien mielenterveysongelmista tai heillä esiintyvistä persoonallisuushäiriöistä.

Rikosilmoituksista saatavan tiedon perusteella pyrin sijoittaman epäillyt Mullenin ym. (1999) kategoriaan, jossa vainoaminen on jaettu viiteen jo aiemmin esitettyyn motiiviryhmään.

8.4 Tutkimukseen liittyviä eettisiä näkökohtia

Tämän tutkimuksen tekeminen on edellyttänyt, että hain Poliisiammattikorkeakoululta tutkimuslupaa. Kun poliisin henkilörekistereihin tai tietojärjestelmiin tallennettuja tietoja käytetään tutkimuksessa, edellyttää se aina erillistä tutkimuslupaa, joka poliisin ylemmän amk-tutkinnon opinnoissa haetaan Poliisiammattikorkeakoululta rekisterinpitäjän sijaan. (Poliisiammattikorkeakoulu 2016).

Koska tutkimusaineisto muodostaa tutkimusrekisterin sisältäen rikoksesta epäillyn henkilötietoja, on asiasta laadittava henkilötietolain mukainen rekisteriseloste ja ilmoitettava arkaluonteisten tietojen käsittelystä tietosuojavaltuutetulle.

Tietojen keräämisen jälkeen ennen tutkimusaineiston analysointia tutkimusaineisto anonymisoitiin siten, että tutkittavana olevat henkilöt eivät ole enää tunnistettavissa. Tutkimuksen luotettavuuteen analysointivaiheessa ei anonymisoinnilla ole merkitystä.

Merkittävää on myös huomata, että henkilöt, joita tässä tutkimuksessa käsiteltiin ovat vielä syyttömyysolettaman alla (Esitutkintalaki 4:2). Syyttömyysolettama kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöihin (Helminen ym. 2014, 93). Tässä vaiheessa prosessia, mitä tutkimus koskee, henkilöt olivat vasta rikoksesta epäillyn asemassa. Esitutkintaviranomainen oli päätenyt siihen johtopäätökseen, että on tapahtunut rikos sekä kyseistä henkilöä on ollut syytä epäillä tästä rikoksesta ja lähettänyt esitutkinta-aineiston syyteharkintaan. Mahdollinen tuomio edellyttää vielä syyttäjän haastehakemusta ja tuomioistuimen langettavaa päätöstä asiassa. Tässä tutkimuksessa ei ole näitä seikkoja tutkittu eli ei ole tiedossa ovatko onko henkilöt tuomittu tuomioistuimessa tai miten heidän asiansa on edennyt.

9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Tutkimuksen lähtötilanne

Tutkimusaineistoon kuuluvat vainoamista rikosilmoitukset ja rikoksesta epäillyt henkilöt on kerätty Rikitrip -tietojärjestelmästä tammikuussa 2018. Tuolloin vuoden 2015 rikosilmoituksia, joissa rikosnimikkeenä oli vainoaminen, oli lukumäärältään 627 kappaletta. Tästä joukosta syyttäjälle syyteharkintaan oli lähtenyt 331 tapausta. Syyteharkintaan lähetetyistä tapauksista tarkoituksena oli kerätä tutkimusaineistoksi joka toisesta rikosilmoituksesta vainoamisrikoksesta epäilty henkilö. Alkujoukkoa läpi käydessä ilmeni, että muutamassa rikosilmoituksessa oli kaksi epäiltyä vainoamiseen, jolloin

rikosilmoituksen kummatkin epäillyt tulivat mukaan tutkimusaineistoon. Samoja epäiltyjä esiintyi myös useammassa vuoden 2015 rikosilmoituksissa, jolloin henkilöä ei tietenkään otettu enää uudelleen tutkimusjoukkoon, vaan nämä seikat otettiin huomioon kerätessä tietoja rikosten uusimisesta. Tällä otantatavalla lopulliseksi tutkittavien henkilöiden määräksi muodostui 155 vainoamisesta rikoksesta epäiltyä henkilöä. Näistä henkilöistä on kerätty tiedot ja analysoitu luvussa 8.2 kerrotulla tavalla.

9.2 Epäiltyjen sosiodemografisista taustamuuttujat

Epäiltyjen sosiodemografisista taustamuuttujista tutkin ikää, sukupuolta ja kansalaisuutta.

Valtaosa eli 83,9 prosenttia vainoamisesta epäiltyjä oli miehiä. Kaiken kaikkiaan 155 henkilön joukosta vain 25 henkilöä oli naisia. Mainittakoon vaikka tutkimus keskittyy tekijän profilliin, niin 155 epäillyn rikokset kohdistuivat 78,7 prosenttisesti naisiin. Miehiin kohdistuneita rikoksia oli 10,3 prosenttia ja 11 prosentissa tapauksissa kohteena oli sekä nainen että mies.

Ulkomaalaisten osuus tekijöiden joukossa oli hyvin vähäinen. 155 henkilön joukosta vain 10:llä henkilöllä oli muu kuin Suomen kansalaisuus. Henkilöiden syntymämaata ei tutkimuksessa huomioitu.

Rikoksesta epäiltyjen joukossa ei ollut yhtään alle 18-vuotiasta tekijää. Nuorin rikoksesta epäilty oli 18-vuotias ja vanhin rikoksesta epäilty oli tekohetkellä 71-vuotias. Rikoksesta epäiltyjen keski-ikä oli 43,4 vuotta. Suurin ikäryhmä, jotka syyllistyivät vainoamisrikoksiin, olivat 36-50 -vuotiaat henkilöt (taulukko 1).

Taulukko 1: Vainoajien ikäjakauma prosentuaalisesti ikäryhmittäin (N=155)

Ikä	n	%
15-20	2	1,3
21-35	48	31
36-50	55	35,5
51-65	42	27
≥ 66	8	5,2
Yhteensä	155	100

9.3 Vainoajan ja uhrin välinen suhde

Vainoajalla ja uhrilla oli pääsääntöisesti jokin keskinäinen yhteys. Hyvin harvoin kysymyksessä on täysin tuntemattomat henkilöt toisilleen. Suurimassa osassa tässä tutkimuksessa vainoamiseen päätyneiden tapausten taustalla oli intiimisuhte. 95 (61,4 %)

tapauksessa vainoajalla ja uhrilla oli ollut jonkinlainen intiimimpi suhde ennen vainoamisen alkamista (taulukko 2). 15 tapauksessa näistä vainoaminen kohdistui, johonkin toiseen henkilöön kuin tekijän kanssa suhteessa olleeseen. Usein nämä vainoamisen kohteeksi joutuneet olivat kohteen uusia kumppaneita. Valtaosassa suhde oli jo päättynyt, eikä ollut havaittavissa käynnissä olevassa parisuhteessa vainoamista. Rikosilmoituksissa julki tuodun perusteella voidaan päätellä, että vainoamista tapahtuu jo parisuhteen aikana, mutta vainoaminen tuodaan poliisiin tietoon vasta suhteen päätyttyä.

Taulukko 2: Vainoajan ja uhrin välinen suhde (N=155)

Suhde	n	%
Intiimi	95	61,4
Naapuri	20	12,9
Tuttavuus	18	11,6
Työ	14	9
Sukulaisuus	3	1,9
Muu	5	3,2
Yhteensä	155	100

Naapurien väliset vainoamiset tutkimusaineistossa pääsääntöisesti juontuivat erilaisista riita-asioista, jotka kärjistyivät ja ilmi tulivat viranomaiselle tehtynä rikosilmoituksena vainoamisesta.

9.4 Vainoajan uhriin kohdistamat muut rikokset sekä tekijän aikaisempi rikollisuus

Tekijän uhriin kohdistamisen vainoamisen yhteydessä yli puolessa tapauksissa (58,7 %) asiaan liittyi jokin toinen oheisrikos. Lähes kolmannekseen (32,3 %) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen liittyi väkivalta. Uhrin omaisuuden vahingoittamista tai anastamista harjoitti lähes neljännes (22,6 %) vainoajista.

Kun uhrin ja tekijän välistä suhdetta ristiintaulukoitiin tekijän uhriin kohdistamaan väkivaltaan ja omaisuuteen kohdistuviin rikoksiin, voitiin todeta intiimisuhteen ja vainoamiseen liittyvän väkivallan vertailun olevan khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Intiimisuhteissa 27,7 % tekijöistä kohdisti väkivaltaa uhria kohtaan. Omaisuuteen kohdistuvien rikosten kysymyksessä ollessa intiimisuhteessa tulos oli suuntaan antava ($p=0,073$). Tekijän ja uhrin ollessa intiimisuhteessa 16,8 % tekijöistä kohdisti rikoksia uhrin omaisuuteen. Työhön ja sukulaisuuteen liittyvissä tapauksissa vastaavasti tekijän käyttämä väkivalta uhria kohtaan tai hänen omaisuuden vahingoittaminen ei ollut yleistä (taulukko 3).

Taulukko 3: Vainoajan ja uhrin suhteen vertailu tekijän uhuriin kohdistamaan väkivaltaan ja omaisuuteen kohdistettuihin rikoksiin (N=155)

Suhde	Väkivalta n (%)	χ^2	Omaisuus n(%)	χ^2
Intiimi	43(27,7)	p=0,000	26(16,8)	p=0,073
Naapuri	3(1,9)	p=0,077	5(3,2)	p=0,782
Tuttavuus	3(1,9)	p=0,132	3(1,9)	p=0,523
Työ	1((0,6)	p=0,035	0(0,0)	p=0,034
Sukulaisuus	0(0,0)	p=0,227	1(0,6)	p=0,653

Tutkimuksessa nousi esille selvästi vainoajien aiempi rikollisuus. Huomattavalla osalla vainoajista oli taustalla aiempia rikosilmoituksia, joissa he olivat rikoksesta epäillyn asemassa. Lähes kolmanneksella vainoajista taustalla oli aiempi väkivaltarikos tai jokin muu rikos, josta he olivat olleet epäiltynä. Muuksi rikokseksi luokiteltiin rikoslakirikokset lukuun ottamatta perusmuotoista liikenneturvallisuuden vaarantamista. Vielä merkittävämpään rooliin nousivat kuitenkin niin sanotut rauhanrikkomisrikokset, joita oli taustalla lähes puolella vainoajista. Sama epäilty saattoi olla epäillyn asemassa useaan eri rikoslajiin (taulukko 4).

Taulukko 4: Vainoajan aiempi rikollisuus (N=155)

Rikosluokka	n	%
Aiempi väkivaltarikos	51	32,9
Aiempi omaisuusrikos	33	21,3
Aiempi rauhanrikkomisrikos	73	47,1
Aiempi muu rikos	48	31,0

Tutkittavista vainoajista 51:n epäiltiin aiemmin syyllistyneen johonkin väkivaltarikokseen, jotka olivat olleet pääosin pahoinpitely tyyppisiä rikoksia, tekemuodoltaan joko törkeitä tai tavallisia. Mainittakoon vielä, että henkirikokseen tai sellaiseen yritykseen, oli ollut epäiltynä 5 henkilöä tutkittavien joukosta (taulukko 5).

Taulukko 5: Vainoajan aiempi väkivaltarikollisuus (N=51)

Aiempi väkivaltarikos	n	%
Pahoinpitelyrikos	41	80,4
Seksuaalirikos	5	9,8
Henkirikos	5	9,8

Tutkittavien keskuudessa aiempi niin sanottu rauhanrikkomisrikos oli hyvin tyypillinen. Peräti 73:n henkilön epäiltiin syyllistyneen tämän tyyppiseen rikokseen ennen tutkittua vainoamista. Rikokset olivat pääosin aiemmin tehtyjä laittomia uhkauksia tai vainoamisia,

joihin heidän epäiltiin syyllistyneen (taulukko 6). Aikaisemmin tapahtuneiden vainoamisten lukumäärää voidaan pitää suhteessa suurena huomioiden, että vainoaminen tuli rikoslakiin vasta vuoden 2014 alussa.

Taulukko 6: Aiempien rauhanrikkomisrikosten, joihin vainoajien epäillään syyllistyneen, jakautumien (N=73)

Aiempi rauhanrikkomisrikos	n	%
Laiton uhkaus	36	49,3
Kotirauhan rikkominen	6	8,2
Kunnianloukkaus	3	4,1
Lähestymiskiellon rikkominen	2	2,7
Vainoaminen	25	34,3
Viestintärauhan rikkominen	1	1,4

Uhrin ja vainoajan välistä suhdetta ristiintaulukoidessa vainoajan aiempaan rikollisuuteen löytyi khiin neliötestin mukaan tilastollisia merkitsevyyksiä. Intiimisuhteissa tapahtuneissa vainoamisissa yli neljäsosalla tekijöistä oli taustalla aiempi väkivaltarikos. Naapurien kohdalla vain yhdellä vainoajalla oli taustalla aiempi väkivaltarikos. Intiimisuhteessa lähes neljänneksellä vainoajista oli taustalla myös jokin muu rikos. Sen sijaan naapurisuhteessa yhdelläkään vainoajista ei ollut aiempaa muuta rikollisuutta. Kummankin kahden edellisen ryhmän kohdalta tulos oli tilastollisesti merkitsevä. Intiimisuhteessa lähes kolmanneksella vainoajista oli taustalla rauhanrikkomisrikos. Tämän osalta tulos oli tilastollisesti vain suuntaa antava (taulukko 7).

Taulukko 7: Vainoajan aiemman rikollisuuden esiintymien kolmessa yleisimmässä vainoajan ja uhrin suhdeluokassa (N=155)

Aiempi rikollisuus	Intiimisuhte n (%)	χ^2	Naapuruus n (%)	χ^2	Tuttavuus n (%)	χ^2
Omaisuusrikos	25(16,1)	p=0,054	1(0,6)	p=0,057	3(1,9)	p=0,610
Väkivaltarikos	41(26,5)	p=0,001	1(0,6)	p=0,004	4(2,6)	p=0,305
Rauhanrikkomisrikos	50(32,3)	p=0,082	8(5,2)	p=0,496	7(4,5)	p=0,458
Muu rikos	37(23,9)	p=0,007	0(0,0)	p=0,001	7(4,5)	p=0,439

Vainoajan sukupuolen yhteys aiempaan väkivaltarikollisuuteen ja muuhun rikollisuuteen oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti merkitsevä. 51:stä aikaisemmin väkivaltarikoksesta epäiltyinä olleesta vainoajasta 49 oli miehiä ja kaksi oli naisia. Vastaavasti aikaisempien muiden rikosten osalta tulos on tilastollisesti merkitsevä. 48:sta rikoksesta epäillyistä vainoajista oli miehiä 47 ja naisia oli vain yksi (taulukko 8).

Taulukko 8: Vainoajan sukupuolen yhteys aikaisempaan rikollisuuteen (N=155)

Aiemmat rikokset	Rikoksesta epäilty mies n (%)	Rikoksesta epäilty nainen n (%)	χ^2
Tekijällä aikaisempia omaisuusrikoksia	31 (20,0)	2 (1,3)	p=0,076
Tekijällä aikaisempia väkivaltarikoksia	49 (31,6)	2 (1,3)	p=0,004
Tekijällä aikaisempia rauhanrikkomisrikoksia	64 (41,3)	9 (5,8)	p=0,225
Tekijällä aikaisempia muita rikoksia	47 (30,3)	1 (0,6)	p=0,001

Ristiintaulukoidessa tekijän ikäryhmää ja aikaisempaa rikollisuutta voitiin todeta tilastollisia khiin neliötestin mukaisia merkitsevyyksiä löytyvän aiemmasta omaisuusrikollisuudesta suhteessa tekijän ikäryhmään. Sekä ikäryhmän 21-35 -vuotiaat että ikäryhmän 51-65 -vuotiaat kohdalla tulos oli tilastollisesti merkitsevä (taulukko 9).

Taulukko 9: Tekijän aikaisempi omaisuusrikollisuus ikäryhmittäin (N=155)

Ikäryhmä	Aikaisempi omaisuusrikollisuus	χ^2
15-20	0 (0,0)	p=0,459
21-35	17 (11,0)	p=0,004
36-50	12 (7,7)	p=0,905
51-65	2 (1,3)	p=0,002
≥ 66	2 (1,3)	p=0,792

9.5 Vainoajan päihteiden käyttö ja mielenterveys

Yli kolmanneksella (36,8 %) vainoajista oli viitteitä päihteiden haitallisesta käytöstä. Tyypillisemmillään päihteiden haitallinen käyttö ilmeni juopumuskiinnittöinä ja rattijuopumusrikoksina. Käytettyjen päihteiden kirjo tekijöillä oli alkoholista erilaisiin huumaaviin aineisiin sekä lääkkeisiin. Vainoajien päihteiden käytössä sukupuolten välillä oli selvä eroavaisuus. Haitallisesta päihteiden käytöstä viitteitä oli 57 henkilöllä, joista ainoastaan yksi oli nainen. Vainoajien joukosta, 155 henkilöstä 36,1 prosenttia oli miehiä, joilla oli viitteitä päihteiden haitallisesta käytöstä. Havainto oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä (p=0,000).

Kuten ennakoitavissa jo oli, käytettävissä olevan tiedon perusteella oli hankalaa selvittää tekijöiden persoonallisuuteen tai mielenterveyteen liittyviä seikkoja. Tutkimusaineiston henkilöistä 20:llä eli 12,9 prosentilla oli Patja-järjestelmästä saatavien tietojen perusteella

viitteitä mielenterveyteen liittyvistä ongelmista. Nämä käyvät ilmi muun muassa poliisille lähetyistä virka-avusta henkilön toimittamiseksi MT-arvioon, henkilön itsetuhoisesta käyttäytymisestä tai suoranaista itsemurhayrityksistä, jotka käyvät ilmi Patja-ilmoituksista. Henkilöä koskevissa rikosilmoituksissa saattoi olla myös jonkun asianosaisen todistajan kertomana maininta tekijän kärsimistä mielenterveyteen liittyvistä sairauksista. Joissakin tapauksissa vainoaja itse oli maininnut asiasta.

Päihteillä voitiin sanoa olevan myös selkeä yhteys tekijän aiempaan rikollisuuteen sekä vainoamisen yhteydessä uhuriin kohdistettuun väkivaltaan tai uhrin omaisuuteen kohdistettuihin tekoihin. Vainoajilla oli taustalla yleisemmin ongelmia päihteiden käytön kanssa, mikäli hän oli käyttänyt uhria kohtaan väkivaltaa tai kohdistanut tekoja uhrin omaisuuteen. Saadut tulokset olivat khiin neliötestin mukaan tilastollisesti merkitseviä (taulukko 10).

Taulukko 10: Päihteiden haittakäytön esiintyvyys vainoajilla, jotka ovat kohdistaneet uhuriin väkivaltaa tai tekoja uhrin omaisuuteen (N=155)

	Viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	Ei viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	χ^2
Väkivallan esiintyminen uhrin ja tekijän välillä	28 (18,1)	22 (14,2)	p=0,001
Asianomistajan omaisuuteen kohdistuvia tekoja	20 (12,9)	15 (9,7)	p=0,005

Päihteiden haittakäytön esiintyvyys liittyy merkittävässä määrin tekijän aikaisempaan rikollisuuteen kuten seuraavasta taulukosta voi havaita. Vainoajilla, joilla oli aikaisempia rikosilmoituksia, lukuun ottamatta omaisuusrikoksia, esiintyi myös vähintään viidenneksellä viitteitä päihteiden haitallisesta käytöstä. Kaikissa eri rikollisuusryhmissä tulokset olivat khiin neliötestiä käytettäessä tilastollisesti erittäin merkitseviä paitsi aikaisempien rauhanrikkomisrikosten kohdalla, missä tulos oli tilastollisesti merkitsevä. (taulukko 11).

Taulukko 11: Päihteiden haittakäytön esiintyvyys tekijöillä, jotka ovat syyllistyneet rikoksiin ennen tutkimusaineistoon valikoitunutta vainoamistapausta (N=155)

	Viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	Ei viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	χ^2
Tekijällä aikaisempia omaisuusrikoksia	22 (14,2)	11 (7,1)	p=0,000
Tekijällä aikaisempia väkivaltarikoksia	32 (20,6)	19 (12,3)	p=0,000
Tekijällä aikaisempia rauhanrikkomisrikoksia	36 (23,2)	37 (23,9)	p=0,002
Tekijällä aikaisempia muita rikoksia	34 (21,9)	14 (9,0)	p=0,000

Haitallisen päihteiden käytön esiintyvyys oli yleistä vainoajilla, jotka olivat intiimisuhteessa uhriin. Kaiken kaikkiaan 57 tutkimusaineistoon kuuluvalla henkilöllä todettiin viitteitä päihteiden haitallisesta käytöstä. Näistä 41 henkilöä oli tai oli ollut intiimisuhteessa uhriin. Tämä luku on 26,5 % koko tutkimusaineistosta. Tilastollisesti tulos oli melkein merkitsevä khiin neliötestin mukaan. Naapurisuhteen kohdalla tulos on tilastollisesti merkitsevä. Vain kahdella (1,3 %) naapurisuhteessa olevalla vainoajalla oli viitteitä päihteiden haittakäytöstä (taulukko 12).

Taulukko 12: Päihteiden haittakäytön esiintyvyys eri vainoajan ja uhrin välisissä suhderyhmissä (N=155)

Suhde	Viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	Ei viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	χ^2
Intiimi	41 (26,5)	16 (10,3)	p=0,038
Naapuri	2 (1,3)	55 (35,5)	p=0,008
Tuttavuus	6 (3,9))	51 (32,9)	p=0,747
Työ	6 (3,9)	51 (32,9)	p=0,621
Sukulaisuus	2 (1,3)	55 (35,5)	p=0,278
Muu	0 (0,0)	57 (36,8)	p=0,083

9.6 Vainoajan uusintarikollisuus

Lähes viidenneksen vainoajista epäiltiin syyllistyneen uuteen vainoamisrikokseen, joka oli kirjattu Patjaan vuonna 2015 ja tammikuun 2018 välillä. Näissä tapauksissa tutkittavilla valtaosalla kohteena oli sama henkilö, joka oli ollut uhrina rikosilmoituksessa, minkä perusteella henkilö oli valikoitunut tutkimusaineistoon. Merkillepantavinta on kuitenkin,

että kolmannes kohdisti ylipäätään jonkin uuden rikoksen samaa vainoamisen asianomistajaa kohtaan. Kyseiset rikokset olivat pääsääntöisesti laittomia uhkauksia, lähestymiskiellon rikkomisia sekä muita edellisessä alaluvussa mainittuja niin sanottuja rauhanrikkomisrikoksia. Melkein puolet tutkimuksen kohteena olleista vainoajista oli vuoden 2015 ja tammikuun 2018 välisenä aikana uudelleen rikoksesta epäiltyä vielä johonkin muuhun rikoslakirikokseen, pois lukien perusmuotoinen liikenneturvallisuuden vaarantaminen (taulukko 13).

Taulukko 13: Vainoajien uusintarikollisuuden jakautuminen (N=155)

Uusintarikollisuus	n	%
Henkilö on epäiltyä uuteen vainoamiseen	28	18,1
Epäillyn vainoaminen on kohdistunut samaan asianomistajaan	20	12,9
Henkilön on epäiltyä uuteen rikokseen ja asianomistaja on sama kuin alkuperäisessä vainoamistapauksessa	51	32,9
Henkilö on epäiltyä johonkin muuhun uuteen rikokseen	72	46,5

Vainoajan ja uhrin välisen suhteen yhteys rikosten uusimiseen jakaantui alla olevan taulukon mukaisesti. Khiin neliötestin mukainen tilastollinen merkitsevyys ($p=0,003$) esiintyi kohdassa naapuri ja muu uusintarikos, jossa vertailussa kolme henkilöä oli epäiltyä muuhun rikokseen, missä kohteena oli muu kuin alkuperäinen asianomistaja. Tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,018$) tulos oli kohdassa intiimisuhde ja uusintarikoksen kohteen ollessa sama kuin alkuperäisessä vainoamisrikoksessa, joita epäiltyjä oli 38 (24,5 %) (taulukko 14).

Taulukko 14: Vainoajan ja uhrin välisen suhteen yhteys rikosten uusimiseen (N=155)

Suhde	Uusintarikos vainoaminen	Uusintarikos, missä on sama asianomistaja kuin alkuperäisessä vainoamisrikoksessa	Muu uusintarikos
Intiimi	15 (9,6)	38 (24,5)	48 (31,0)
Naapuri	2 (1,3)	3 (1,9)	3 (1,9)
Tuttavuus	6 (3,9)	7 (4,5)	8 (5,2)
Työ	3 (1,9)	1 (0,6)	10 (6,5)
Sukulaisuus	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (1,3)
Muu	2 (1,3)	2 (1,3)	1 (0,6)

Uuteen vainoamiseen epäillyt henkilöt olivat valtaosin miehiä. Tilastollista merkitsevyyttä ei tuloksista ilmennyt (taulukko 15).

Taulukko 15: Rikoksesta epäillyn sukupuoli vainoamisen uusintarikollisuudessa (N=155)

	Rikoksesta epäilty mies n (%)	Rikoksesta epäilty nainen n (%)	X ²
Tekijän epäillään syyllistyneen uuteen vainoamiseen samaa asianomistajaa kohtaan	19 (12,3)	1 (0,6)	p=0,297
Tekijän epäillään syyllistyneen uuteen vainoamiseen ja kohde uusi	6 (3,9)	2 (1,3)	

Vainoamisesta rikoksesta epäillyn sukupuolella ei havaittu tilastollista khiin neliötestin mukaista merkitsevyyttä suhteessa uusintarikollisuuteen. Kun tekijän epäiltiin syyllistyneen uuteen rikokseen alkuperäistä vainoamisen asianomistajaa kohtaan, sukupuoli oli 48 tekijän kohdalla mies ja kolmen kohdalla nainen. Tulos oli tilastollisesti suuntaa antava (taulukko 16).

Taulukko 16: Tekijän sukupuolen suhde epäiltyyn uuteen rikokseen (N=155)

	Rikoksesta epäilty mies n (%)	Rikoksesta epäilty nainen n (%)	X ²
Tekijän epäillään syyllistyneen uuteen rikokseen asianomistajaa kohtaan	48 (31,0)	3 (1,9)	p=0,015
Tekijän epäillään syyllistyneen muuhun uuteen rikokseen	64 (41,3)	8 (5,2)	p=0,114

Ristiintaulukoitaessa tekijän ikää uusintarikollisuuteen ei voitu osittaa tilastollisia merkitsevyyksiä. Vainoamisen näkökulmasta merkityksellisempiä olivat samaan asianomistajaan kohdistuneet teot. Alla olevassa taulukossa aikaisempaan asianomistajaan kohdistuneet uusintarikokset tekijän ikäryhmän mukaan. Ikäryhmän 36-50 -vuotta kohdalla tulos oli khiin neliötestin mukaan melkein merkitsevä (p=0,035) (taulukko 17).

Taulukko 17: Uusintarikollisuus ikäryhmittäin kohdistuen samaan asianomistajaan mihin tutkimuksen lähtökohtana ollut vainoamisrikos (N=155)

Ikäryhmä	Uusintarikos, missä on sama asianomistaja kuin alkuperäisessä vainoamisrikoksessa	χ^2
15-20	0 (0,0)	p=0,319
21-35	14 (9,0)	p=0,517
36-50	24 (15,5)	p=0,035
51-65	12 (7,7)	p=0,484
≥ 66	1 (0,6)	p=0,207

Ristiintaulukoidessa vainoajan uusintarikollisuutta ja päihteiden käyttöä voitiin todeta päihteiden käytöllä ja uusintarikollisuudella löytyvän yhteys. Kaikissa uusintarikollisuuden lajeissa yli puolella tekijöistä oli viitteitä myös päihteiden haitallisesta käytöstä. Henkilön ollessa epäiltyä uuteen rikokseen ja asianomistaja oli sama kuin alkuperäisessä vainoamisrikoksessa tulos ($p=0,003$) oli tilastollisesti merkitsevä ja henkilön ollessa epäiltyä johonkin muuhun uuteen rikokseen tulos ($p=0,000$) oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä (taulukko 18).

Taulukko 18: Päihteiden haittakäytön esiintyvyys eri uusintarikollisuuden ryhmissä (N=155)

Uusintarikollisuus	n	päihde	%	χ^2
Henkilö on epäiltyä uuteen vainoamiseen	28	14	9,0	p=0,190
Vainoaminen on kohdistunut samaan asianomistajaan	20	11	7,1	p=0,190
Henkilön on epäiltyä uuteen rikokseen ja asianomistaja on sama kuin alkuperäisessä vainoamisrikoksessa	51	27	17,4	p=0,003
Henkilö on epäiltyä johonkin muuhun uuteen rikokseen	72	44	28,4	p=0,000

9.7 Vainoajien sijoittuminen luokitteluryhmiin

Tutkimusaineiston vainoamiseen epäiltyihin henkilöihin sovellettiin Mullenin ym. (1999) luomaa ja kehittämää vainoajien motiiviryhmien luokittelua. Luokittelua sovellettiin tutkimusaineistosta saatavan tiedon perusteella. Merkittävä osa, yli puolet tutkimuksen kohteena olevista vainoajista kuului rejected-ryhmään. Sen sijaan predatory-ryhmän kriteerejä ei täyttänyt kukaan tutkimuksen kohteena olevista (taulukko 19). Yhdelle vainoamisesta epäilylle henkilölle oli kirjattu kaksi eri motiiviryhmää, koska motiiviryhmä vaihtui tarkastelujakson aikana rejected-ryhmästä resentful-ryhmään.

Taulukko 19: Vainoajien esille nousseet motiiviryhmät (N=155)

Luokittelu	n	%
Rejected	95	61,3
Resentful	34	21,9
Intimacy seeker	8	5,2
Incompetent suitor	7	4,5
Predatory	0	0
Määrittelemätön	12	7,7

Rejected-ryhmään kuului 90 miestä, joka oli lähes 60 % kaikista tutkimusaineistoon kuuluneista vainoajista. Naisia kuului tähän ryhmään 5, joka on 3,2 % tutkimusaineistoon kuuluneista vainoajista. Tulos oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä. Eniten naisia kuului resentful-ryhmään, 13 henkilöä, joka on 8,4 % tutkimusaineistoon kuuluneista vainoajista. Tulos oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Myös määrittelemättömien ryhmässä naisten osuus oli suhteessa suurempi ja tulos oli myös khiin neliötestin mukaan tilastollisesti merkitsevä (taulukko 20).

Taulukko 20: Sukupuolten esiintyminen eri motiiviryhmissä (N=155)

Luokittelu	mies n (%)	nainen n (%)	χ^2
Rejected	90 (58,1)	5 (3,2)	0,000
Resentful	21 (13,5)	13 (8,4)	0,000
Intimacy seeker	8 (5,2)	0 (0,0)	0,203
Incompetent suitor	7 (4,5)	0 (0,0)	0,235
Predatory	0 (0,0)	0 (0,0)	-
Määrittelemätön	5 (3,2)	7 (4,5)	0,000

Rejected-ryhmään kuuluvista vainoamiseen epäillyistä 43 oli kohdistanut väkivaltaa uhria kohtaan jossakin osapuolten suhteen tai vainoamisen vaiheessa. Tämä oli 27,7 % kaikista tutkimusaineistoon kuuluvista vainoajista. Tulos oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä. Vainoajat eivät kohdistaneet uhrin omaisuuteen tekoja vastaavissa määrin. Intimacy seeker ja incompetent suitor -ryhmän kohdalla väkivallan käyttäminen tai omaisuuden vahingoittaminen oli suhteellisen vähäistä. Kummassakin ryhmässä oli vain yksi yksittäinen tapaus (taulukko 21).

Taulukko 21: Väkivallan tai omaisuuteen kohdistuvien tekojen kohdistuminen uhriin suhteen tai vainoamisen aikana (N=155)

Luokittelu	väkivalta n (%)	χ^2	omaisuus	χ^2
Rejected	43 (27,7)	p=0,000	26 (16,8)	p=0,073
Resentful	6 (3,9)	p=0,039	7 (4,5)	p=0,753
Intimacy seeker	0 (0,0)	p=0,045	1 (0,6)	p=0,484
Incompotent suitor	1 (0,6)	p=0,298	0 (0,0)	p=0,144
Predatory	0 (0,0)	-	0 (0,0)	-
Määrittelemätön	1 (0,6)	p=0,065	1 (0,6)	p=0,219

Rejected-ryhmään kuuluvista 41 vainoajaa, eli 26,5 % kaikista tutkimusaineistoon kuuluvista henkilöistä oli ollut aiemmin epäiltynä väkivaltarikokseen. Tulos oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti merkitsevä. Samoin tilastollisesti merkitsevä tulos oli se, että rejected-ryhmään kuuluvista vainoajista 37 kappaletta eli 23,9 % prosenttia koko tutkimusaineistosta oli ollut epäiltynä johonkin muuhun rikokseen kuin taulukossa nimettyihin. Lukumäärällisesti eniten henkilöitä epäiltiin syyllistyneen aikaisempaan rauhanrikkomisrikokseen, joita rejected-ryhmässä oli 49 epäiltyä eli 31,6 % kaikista tutkimusaineistoon kuuluvista vainoajista. Tuloksella ei kuitenkaan havaittu olevan tilastollista merkitsevyyttä (taulukko 22).

Taulukko 22: Vainoajan aikaisemman rikollisuuden esiintyminen eri motiiviryhmissä (N=155)

Luokittelu	om.rik. n (%)	χ^2	väkivalta rik. n (%)	χ^2	rauhan rikkomisen n (%)	χ^2	muu n (%)	χ^2
Rejected	24 (15,5)	p=0,128	41 (26,5)	p=0,001	49 (31,6)	p=0,160	37 (23,9)	p=0,007
Resentful	6 (3,9)	p=0,557	6 (3,9)	p=0,032	17 (11,0)	p=0,701	9 (5,8)	p=0,521
Intimacy seeker	1 (0,6)	p=0,533	1 (0,6)	p=0,207	3 (1,9)	p=0,577	2 (1,3)	p=0,708
Incompotent suitor	0 (0,0)	p=0,159	2 (1,3)	p=0,803	2 (1,3)	p=0,315	0 (0,0)	p=0,070
Predatory	0 (0,0)	-	0 (0,0)	-	0 (0,0)	-	0 (0,0)	-
Määrittelemätön	2 (1,3)	p=0,684	2 (1,3)	p=0,213	3 (1,9)	p=0,110	1 (0,6)	p=0,077

Rejected-ryhmään kuuluvista vainoajista 39 henkilöä eli 25,2 % kaikista tutkimusaineistoon kuuluvista vainoajista epäiltiin syyllistyneen johonkin muuhun uuteen rikokseen kuin vainoamiseen samaa asianomistajaa kohtaan kuin alkuperäinen vainoaminen. Khiin neliötestin mukaan tulos on tilastollisesti merkitsevä. Intimacy seeker-ryhmässä kolme vainoajaa, eli 1,9 % koko ryhmästä uudisti vainoamisen samaan asianomistajaan ja

päinvastoin incompetent suitor ryhmässä kaksi vainoajaa kohdisti vainoamisen uuteen asianomistajaan. Tulokset olivat tilastollisesti suuntaa antavia ja melkein merkitseviä (taulukko 23).

Taulukko 23: Vainoajien uusintarikollisuuden esiintyminen eri motiiviryhmissä (N=155)

Luokittelu	Vainoaminen sama a.o. n (%)	Vainoaminen uusi a.o. n (%)	χ^2	Muu rikos sama a.o. n (%)	χ^2	muu rikos n (%)	χ^2
Rejected	12 (7,7)	3 (1,9)	p=0,354	39 (25,2)	p=0,007	48 (31,0)	p=0,201
Resentful	5 (3,2)	1 (0,6)	p=0,769	7 (4,5)	p=0,084	15 (9,7)	p=0,757
Intimacy seeker	3 (1,9)	0 (0,0)	p=0,092	4 (2,6)	p=0,291	2 (1,3)	p=0,212
Incompetent suitor	0 (0,0)	2 (0,0)	p=0,012	1 (0,6)	p=0,283	3 (1,9)	p=0,845
Predatory	0 (0,0)	0 (0,0)	-	0 (0,0)	-	0 (0,0)	-
Määrittelemätön	0 (0,0)	2 (1,3)	p=0,081	1 (0,6)	p=0,059	4 (2,6)	p=0,343

Rejected-ryhmässä 42:lla vainoajalla eli 27,1 %:lla kaikista vainoamisesta rikoksesta epäilyllä oli viitteitä päihteiden haittakäytöstä ja vastaavasti 53:lla epäilyllä eli 34,2 %:lla kaikista vainoamisesta epäilyistä ei ollut viitteitä päihteiden haittakäytöstä. Tulos oli khiin neliötestin mukaan tilastollisesti melkein merkitsevä (taulukko 24).

Taulukko 24: Päihteiden väärinkäytön esiintyminen vainoajien eri motiiviryhmissä (N=155)

Luokittelu	Viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	Ei viitteitä päihteiden haittakäytöstä n (%)	χ^2
Rejected	42 (27,1)	53 (34,2)	p=0,016
Resentful	9 (5,8)	25 (16,1)	p=0,158
Intimacy seeker	2 (1,3)	6 (3,9)	p=0,478
Incompetent suitor	3 (1,9)	4 (2,6)	p=0,733
Predatory	-	-	-
Määrittelemätön	1	11	p=0,033

10 LOPPUPÄÄTELMÄT

10.1 Johtopäätökset tutkimustulosten pohjalta

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää vainoamisrikoksiin rikoksesta epäiltyinä olevien henkilöiden aiempaa rikollisuutta, rikosten uusimista, päihteiden käyttöä, mielenterveyden ja persoonallisuuden häiriöiden esiintyvyyttä sekä edellä mainittujen seikkojen kautta myös uhriin kohdistuvaa väkivallan riskiä. Tutkimukseen sisältyy myös vainoajien luokittelu eri motiiviryhmiin. Tutkimuksessa hyödynsin Mullen ym. (1999) teoriaa vainoamisen eri motiiviryhmistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää luokittelun soveltuvuutta suomalaisessa kontekstissa ja sen käytettävyyttä niillä tiedoilla mitä poliisilla on esitutkinnan aikana käytettävissä. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vainoajan persoonaa, motiivia ja rikollista käyttäytymistä erilaisissa vainoamistapauksissa. Tieto vainoajan tarkoituseristä ja motiivista voi edesauttaa ehkäisemään vainoamisen haittoja ja suojelemaan paremmin uhria. Tärkeää on pyrkiä ohjaamaan myös vainoaja itse asiantuntevan avun piiriin.

Aikaisempien tutkimusten perusteella on havaittu vainoajista noin $\frac{3}{4}$ olevan miehiä. Tässä tutkimuksessani miesten osuus nousi vieläkin suuremmaksi, lähes 84 prosenttiin. Käsittelen myöhemmin tässä luvussa motiiveja vainoamiseen, jotka osaltaan selittävät miesten korkeaa osuutta vainoamisessa. Vainoajien keski-ikä oli noin 43 vuotta, mikä on hieman korkeampi kuin joissakin aiemmissa tutkimuksissa on tuotu esille. Ikä asettui kuitenkin suhteellisen hyvin siihen profiiliin mikä vainoajista on muodostunut aiempien tutkimusten perusteella, asettuen noin 40 ikävuoden haarukkaan. Väestön keski-ikä nousemisen Suomessa on mahdollinen syy myös rikostekijöiden keski-ikä nouseen. Alle 18-vuotiaita rikostekijöitä joukossa ei ollut yhtään ja nuoria alle 21-vuotiaitakaan vain muutamia. Tämä havainto ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuoret eivät syyllistyisi ja olisi epäiltyinä vainoamisesta esimerkiksi kouluissa tapahtuvaan kiusaamiseen. Tutkimusaineisto kerättiin syyttäjille syyteharkintaan menneistä rikosilmoituksista. Nuorten kohdalla pyritään usein soveltamaan jo esitutkintavaiheessa esimerkiksi sovittelua tai muuta ratkaisumallia, mikä saattaa hieman alentaa nuoria rikoksen tekijöitä koskevia määriä syyttäjille menneissä tapauksissa. Sitä toiseikkaa se ei kuitenkaan muuta, että nuoret ovat selvästi määrältään vähäisempi ryhmä vainoajien joukossa. Myös ulkomaan kansalaisuuden omaavien ryhmä oli hyvin vähäinen.

Tästä tutkimusjoukosta suurella osuudellaan erottuivat selvästi tapaukset, joissa uhri ja epäilty tunsivat toisensa päättyneen tai olemassa olevan intiimisuhteen kautta. Tämä oli

yleisin uhrin ja vainoajan suhdetta kuvaava tekijä runsaan 61 %:n osuudella. Eri tutkimusten mukaan nykyisen tai entisen kumppanin osuus vainoajista on 30-50 prosentin luokkaa. Naisten tullessa vainotuksi entisten tai nykyisten kumppanien osuus on voinut olla jopa 59 %. (Lindstedt 2013, 32.) Suomessa tapahtuneet vainoamiset vaikuttavat keskittyvän hyvin paljolti intiimisuhteisiin tai lähinnä niiden päättymisen jälkeiseen aikaan. Tosin joissakin tapauksissa osapuolten tilanne saattoi olla sen verran epäselvä, että ei täysin selvinnyt oliko kysymyksessä päättynyt vai käynnissä oleva suhde. Seuraavana yleisimpinä ryhminä ovat naapuruussuhteet ja muun tuttavuuden kautta osapuolten tunteminen noin 12 %:n osuudella. Työn kautta tekijä on alkanut vainoamaan alle 10 %:ssa tapauksissa. Yleisesti voidaan sanoa jo aiemmankin tutkimukseni perusteella, että poliisin tietoon tulee vain vähän vainoamistapauksia, joissa rikosentekijä olisi uhrille täysin tuntematon. Syynä tähän voi olla suhteellisen harva väestörakenne ja se, että elinpiirin kuuluvat ihmiset tunnetaan tai tiedetään kohtuullisen hyvin.

10.1.1 Vainoajan aikaisempi rikollisuus

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että vainoajat ovat hyvin usein rikoksen uusijoita. Lähes puolet vainoamista rikoksesta epäilyistä epäillään syyllistyneen aiempaan niin sanottuun rauhanrikkomisrikokseen ennen tutkimuksessa mukana ollutta vainoamista. Tässä joukossa on mukana myös teot, jotka ovat kohdistuneet samaan asianomistajaan kuin vainoaminen. Rikoksesta epäillyn teot on saatettu kirjata ensin esimerkiksi kotirauhan rikkomisina ja vasta myöhemmässä vaiheessa kirjattu rikosnimikkeellä vainoaminen. Lähes kolmannes vainoajista epäillään syyllistyneen aiempaan väkivaltarikokseen, mikä on uhrin kannalta tietysti erittäin huolestuttavaa. Lähes kaikki vainoajat, joilla on taustalla aiempaa väkivaltarikollisuutta ovat miehiä. Lisäksi valtaosa näistä aiemmista väkivaltarikoksista epäillyistä vainoajista ovat vainonneet intiimisuhteen aikana tai sen jälkeen. Naapuruussuhteen ollessa vainoamisen taustalla, vain yhdellä tekijöistä oli aiempaa väkivaltarikollisuutta entisyydessä. Sen sijaan rauhanrikkomisrikokset olivat tälle ryhmälle yleisempiä. Voidaan sanoa, että intiimisuhteeseen liittyvässä vainoamisessa tekijällä on hyvin usein taustalla aiempi väkivaltarikos tai rauhanrikkomisrikos. Vainoajan uhuriin kohdistaman väkivallan osalta ilmeni, että intiimisuhteen aikana tai sen jälkeen 43 vainoajaa oli kohdistanut väkivaltaa uhuriin. Henkilöiden määrä (41) on lähes sama kuin intiimisuhteessa vainoamista harjoittaneella tekijällä, jolla oli aiempaa väkivaltarikollisuutta. Tämä tukee hyvin jo aiemmin mainittua tutkimustulosta siitä, että aikaisempi väkivallan käyttö on merkittävä riskitekijä myös vainoamisten yhteydessä väkivallan uusiutumiseen (McEwan ym. 2016, 2). Aineistosta voi havaita läheisväkivallan olevan hyvin tiiviissä yhteydessä vainoamiseen ja

jonkinlaista jatkumoa läheisväkivallalle, vaikka uhri olisi toivonut päässeensä eron jälkeen rauhaan fyysisestä ja psyykkisestä väkivallasta. Uhrille tällainen tilanne on erittäin traumatisoiva. Väkivaltaisen suhteen jo päätyttyä, tekijä pystyy vainoamalla kohdistamaan uhriin edelleen ei toivottua käytöstä ainakin joissain muodossa, vaikka ei suoraa väkivaltaa enää pystyisikään kohdistamaan. Sivulla 30 mainituista väkivallan riskitekijöiden neljästä eri luokasta vainoajien kohdalla nousivat esille yksilölliset riskitekijät kuten sukupuoli, historialliset tekijät esimerkkinä väkivaltahistoria ja kliiniset tekijät, kuten päihderiippuvuus. Kontekstuaalisia tekijöitä tutkimuksessa ei pyrittykään selvittämään.

10.1.2 Vainoamisen jälkeinen rikosten uusiminen

Uusintarikollisuuden tutkiminen kärsii epäyhtenäisestä käsitteiden ja käytänteiden käytöstä tutkimuksessa. Uusintarikollisuutta koskeviin tutkimustulokseen vaikuttaa muun uusintarikosten määrittely ja seuranta-aika (Stoat ym. 2005, 11). Omassa tutkimuksessani tulkinnaiksi rikoksen uusimiseen riitti, että henkilö oli rikoksesta epäiltyä uuteen rikokseen, pois lukien liikenne rikokset lukuun ottamatta törkeää tekemuotoa. Seuranta-aika oli vuonna 2015 tapahtuneesta vainoamisesta vuoden 2018 tammikuuhun.

Vainoamisen uhrilla on suuri riski joutua uudelleen saman henkilön tekemän rikoksen uhriksi. Kolmannes vainoajista kohdisti jonkun muun rikoksen kuin vainoamisen samaan uhriin, johon alkuperäinen vainoaminen oli kohdistunut. Valtaosa näistä tapahtui intiimisuhteisiin liittyvissä vainoamisissa. Kyseiset rikokset olivat pääsääntöisesti niin sanottuja rauhanrikkomisrikoksia. Näiden lisäksi 20:n rikoksesta epäillyn kohdalla oli kirjattu ilmoitus vainoamisesta, jossa oli sama asianomistaja kuin alkuperäisrikoksessa. Lähes puolet tutkituista epäiltiin syyllistyneen johonkin muuhun uuteen rikokseen alkuperäisen vainoamisen jälkeen.

Uusintarikollisuuden osalta kiinnitin tutkimuksessa huomiota siihen, että vainoamisesta ei välttämättä oltu enää kirjattu uutta rikosilmoitusta ensimmäisen rikosilmoituksen jälkeen. Tekijällä saattoi olla tietojärjestelmässä useitakin niin sanottuja rauhanrikkomisrikoksia epäiltyä kohtaan. Vainoamisesta ei ollut tehty uutta ilmoitusta, vaikka rikosilmoitustietojen perusteella se olisi ollut täysin perusteltavissa, koska toiminta oli toistuvaa uhria kohtaan.

Tutkimustulokseni vastaa hyvin luvussa 6 esille tuomaani teoriaa rikosten uusimisesta vainoajien kohdalla. Yli puolet syyllistyy uuteen rikokseen ja korkein riski on nimenomaan intiimisuhteessa olleilla henkilöillä, jossa kohde on entinen kumppani. Huomionarvoista on, että tällä tekijäryhmällä on myös korkein riski syyllistyä väkivaltaan entistä kumppaniaan kohtaan. Mietittäväksi jää, auttaisiko esimerkiksi nopeampi rikosprosessi vähentämään

rikosten uusimista uhria kohtaan. Mikä vaikutus esimerkiksi nopeammin annetulla tuomiolla olisi rikoksen uusimiseen?

10.1.3 Tekijän päihteiden käyttö ja mielenterveyden häiriöt

Aiemmin tässä opinnäytetyössä olen maininnut, että tutkimuksessa ei ollut käytettävissä epäiltyjen henkilöiden terveystietoja, mutta jo pelkästään Patja-järjestelmän tietojen perusteella oli pääteltävissä jonkin asteisista mielenterveyden häiriöistä kärsivän noin 13 prosenttia vainoajista. Mikäli henkilöiden terveystiedot olisivat olleet käytettävissä, luku olisi todennäköisesti ollut suurempi ja vieläkin suurempi se olisi ollut, jos henkilöt olisi asianmukaisesti tutkittu ja testattu kuten esimerkiksi monissa ulkomaisissa tutkimuksissa on tehty (Mullen ym. 1999; Mohandie ym. 2006).

Päihteiden haittakäytöstä vainoajien kohdalla poliisijärjestelmistä tuli selkeitä löydöksiä. Yli kolmannes vainoamiseen rikoksesta epäillyistä kärsi päihteiden haitallisesta käytöstä. Tämä tulos on yhteneväinen tutkimustulosten kanssa alkoholin käytön yhteydestä rikolliseen käyttäytymiseen. Luku ei ole kuitenkaan niin suuri kuin olisi voinut olettaa verraten esimerkiksi väkivaltarikoksia koskeviin tutkimuksiin, joissa on todettu tekijöistä yli puolen olleen tekohetkellä päihtyneenä. Kumpuniemen tutkimuksessa tosin todettiin, että parisuhdeväkivallan tekijöistä vainoajat olivat tekohetkellä harvemmin humalassa kuin ei vainoajat (2012, 58). Huomioitavaa kuitenkin on, että tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain poliisijärjestelmistä löytyviä merkkejä päihteiden haitallisesta käytöstä tekijöiden kohdalla. Käytännössä päihteiden haitallinen käyttö vainoajien keskuudessa lienee laajempaa, koska päihteiden haitallinen käyttö ei välttämättä tule aina poliisin tietoon.

Tutkimusjoukosta 28 vainoajaa, jolla oli viitteitä päihteiden haittakäytöstä, kohdistivat myös väkivaltaa uhria kohtaan. Viitteitä päihteiden haittakäytöstä oli tilastollisesti kaikilla aiemmin eri rikoslajeissa epäiltynä olleilla tekijöillä. Tulokset olivat kaikkien kohdalla tilastollisesti erittäin merkitseviä tai merkitseviä. Päihteiden haittakäyttö koski nimenomaan intiimisuhteessa olleiden ryhmää, johon valtaosa edellä mainituista kuului. Suuri huolenaihe pitäisi kohdistaa intiimisuhteessa oleviin tai olleisiin vainoamisen uhrien turvallisuuteen, jos vainoajalla havaitaan päihteiden haittakäyttöä. Päihteiden ongelmakäytöllä on nimenomaan todettu olevan väkivallanriskiä lisäävä vaikutus vainoamisissa (Rosenfeld 2004, 32).

10.1.4 Motiiviryhmien esiintyminen ja luokittelun käytettävyys

Motiiviryhmien esiintymisen osalta rejected-ryhmän yli 60 %:n valta-asema vainoajien keskuudessa oli ennakoitavissa. Valtaosassa tapauksissa epäilty oli mieshenkilö ja vainoaminen liittyi intiimisuhteeseen. Tutkimusaineiston tähän ryhmään kuuluvat henkilöt

vastasivat teoriaa rejected-ryhmään kuuluvien henkilöiden profiilista. Suurin osa tämän ryhmän epäiltyjen henkilöiden tapauksista liittyi parisuhteen päättymiseen. Rikosilmoitusten tapausselostuksia lukiessa heijastui epäiltyjen henkilöiden tilasta rejected-ryhmään kuuluvia tyypillisiä ominaisuuksia kuten mustasukkaisuutta, uhriutumista ja kostonhalua. Uhriutumiseen liittyvä muiden syyttely ongelmista on myös ominaista, mikä saattaa kertoa vainoajan jonkinasteisesta persoonallisuushäiriöstä. Päihteiden haittakäyttö osoittautui myös aikaisempia tutkimustuloksia vastaavaksi. Lähes puolella rejected-ryhmiin kuuluvista henkilöistä esiintyi poliisirekisterien osoittamaa haitallista päihteiden käyttöä. Merkittävin havainto mielestäni tähän ryhmään liittyen on kuitenkin väkivallan esiintymisen yleisyys uhria kohtaan. Lähes puolet rejected-ryhmään kuuluvista oli kohdistanut fyysistä väkivaltaa suhteen jossakin vaiheessa uhria kohtaan. Kyseinen tulos oli myös tilastollisesti merkitsevä. Kun tähän yhdistetään vielä kyseiseen ryhmään kuuluvan henkilön korkea rikoksen uusimisriski, voidaan sanoa, että viranomaisten olisi erityisesti syytä kiinnittää huomiota rejected-ryhmän epäiltyihin sekä miettiä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa keinoja puuttua tilanteeseen tehokkaasti. Rejected-ryhmään kuuluvista yli puolet syyllistyi ylipäätään johonkin uuteen rikokseen. Hyvin tyypillisesti uudet rikokset kohdistuivat nimenomaan alkuperäisen vainoamisrikoksen uhriin, mikä on mielestäni merkittävä seikka pohdittaessa uhriin kohdistuvaa uhkaa sekä jatkotoimia rikosten ehkäisemiseksi ja uhrin suojelemiseksi.

Resentful-ryhmään kuuluvien motiivit ilmenivät tutkimusaineistosta kohtuullisen selvästi. Vainoajan vääryyden kokemisen tunne välittyi rikosilmoituksista selvästi. Taustalla oli erimielisyyttä jonkin toisen henkilön tai yhteisön kanssa, tyypillinen esimerkki jo aiemminkin mainitut naapurien väliset erimielisyydet. Naapurien välissä vainoamisissa nousi esille myös tapauksia, joissa vainoaja oli selvästi esimerkiksi muistisairas ja tämän johdosta hänen käyttäytymisensä naapurua kohtaan oli poikkeavaa. Tällaisissa tapauksissa lienee poliisin ja terveydenhuollon välinen yhteistyö hyödyllistä. Resentful-ryhmässä esiintyi vainoajien uhreina myös hoitolaitosten henkilökuntaa, sosiaalityöntekijöitä erityisesti lapsiin liittyvissä asioissa sekä oikeuslaitoksen henkilökuntaa. Tutkimusaineiston perusteella oli havaittavissa myös tietynlaista siirtymää rejected-ryhmästä resentful-ryhmään. Toiminta oli saattanut alkaa rejected-ryhmään kuuluvalla käyttäytymisellä liittyen esimerkiksi avioerotilanteeseen ja muuttanutkin katkeruudeksi sosiaalityöntekijöitä kohtaan lapsen huoltoon liittyvien päätösten johdosta. Resentful-ryhmässä tekijät saattavat kohdistaa vainoamistekoja samaan uhriin useampia, vaikka ei niin aktiivisesti kuin rejected-

ryhmässä. Väkivallan riski tässä ryhmässä on myös pienempi. Puolella tähän ryhmään kuuluvista vainoajilla oli taustalla aikaisempi epäilty rauhanrikkomisrikos.

Intimacy seeker ja incompetent suitor -ryhmään kuuluvien osuus yhteensäkin jäi suhteellisen pieneksi vainoamiseen epäillyistä eli vajaaseen 10 prosenttiin kaikista vainoajista. Tutkimusaineiston perusteella useammassakin tapauksessa saattoi olla vaikeaa tehdä rajanvetoa sille, kumpaan ryhmään vainoaja loppujen lopuksi kuului. Tavoite kummassakin on päästä suhteeseen uhrinsa kanssa. Rikosilmoitukseen ei välttämättä oltu kirjattu sellaisia seikkoja, jotka olisivat tuoneet selvemmin esille eroja tekijöiden käyttäytymisestä tai mielenterveyteen liittyvistä seikoista, esimerkiksi harhaluuloisuudesta. Täysin selviäkkin tapauksia esiintyi kuten esimerkiksi tapaus, jossa täysin tuntematon henkilö antoi toiselle ystävällisyyttään pysäköintilipun, jossa oli vielä pysäköintiaikaa jäljellä. Lipun saanut henkilö kuvitteli tähän kätkeytyneen rakkaudentunnustuksen ja aloitti toistuvat lähestymisyritykset uhria kohtaan. Esille nousseissa tapauksissa on selvästi vastaavuutta Mullenin-teoriaan vainoajien luokitukselta. Väkivallan esiintyminen on harvinaista. Incompetent suitor-ryhmässä uusintavainoaminen kohdistuu uuteen asianomistajaan, kun taas intimacy seeker-ryhmässä vainoaminen kohteena on usein sama henkilö. Tämä seikka tuli esille tässäkin tutkimuksessa, vaikkakin tapausten määrät olivatkin vähäisiä. Näkisin, että suomalaisessa toimintaympäristössä nämä kaksi ryhmää voisi myös yhdistää. Tavoitteenahan kummassakin on päästä suhteeseen uhrin kanssa. Viranomaisella käytettävissä olevan tiedon perusteella voi olla vaikeaa päätellä kumpaan ryhmään tekijä kuuluu. Tärkeintä mielestäni on erottaa nämä suhteeseen pyrkijät kahdesta aiemmasta mainitusta motiiviryhmästä rejected ja resentful, koska näiden suhteen riskit asianomistajaa kohtaan ovat suurempia. Suhteeseen pyrkijöidenkin joukosta olisi hyvä tietysti erottaa selvästi harhaluuloiset ja erotomaniasta kärsivät rikoksentekijät heidän ohjaamiseen terveydenhuollon avun piiriin.

Tutkimusaineistosta ei löytynyt yhtään selvästi predatory-ryhmään kuuluvaa vainoajaa. Yhden henkilön kohdalla oli viitteitä tämän kaltaisesta toiminnasta, kuten vahva seksuaalinen elementti ja poikkeavuus sekä uhrin kiristäminen, mutta myös eroavaisuuksia oli niin paljon, että tapaus jäi käytettävissä olevan tiedon perusteella määrittelemättömäksi.

Vainoajan päätyessä määrittelemättömien joukkoon, syynä oli usein riittämättömät tiedot ilmoituksessa, jolloin riittäviä kriteereitä motiiviryhmän luotettavaan määrittelyyn ei ollut käytettävissä. Kysymyksessä saattoi olla myös niin erilainen tapaus, että se ei sopinut käsiteltyihin ryhmiin esimerkkinä rahan kiristäminen vanhemmilta. Sinällään katson, että kirjatut rikosilmoitukset olivat laadukkaita tietosisällön osalta, koska ainoastaan 12 tekijää

jäi luokittelematta mihinkään ryhmään kuuluvaksi. Huomion arvoisena seikkana totean vielä, että naisten osuus määrittelemättömien motiivien ryhmässä oli suhteessa suurempi kuin miesten. Naisen ollessa rikoksesta epäiltynä vainoamiseen, motiivin selvittäminen vaikuttaa haastavammalta.

Tässä tutkimuksessa voin todeta saman seikan, josta tein havainnon jo aikaisemmassakin tutkimuksessani (Sandholm 2016, 44). Tutkimusaineistossa ei käytännössä ollut vainoajia, jotka olisivat kohdistaneet teot julkisuuden henkilöihin, kuten esimerkiksi viihdemaailman tähtiin, poliitikoihin tai muihin julkisuudessa esiintyviin henkilöihin. Viime aikoina julkisuudessa tosin on käyty keskustelua toimittajiin kohdistuvasta vainoamisesta ja ainakin pari tapausta on ollut oikeusprosessissa (Toimittajien uhkailulle loppu, Aamulehti 21.4.2018). Useissa muissa maissa julkisuuden henkilöihin kohdistuvat vainoamiset ovat hyvin tyypillisiä ja eri tutkimustenkin mukaan hyvin suuri joukko julkisuuden henkilöistä on joutunut eri asteisen vainoamisen kohteeksi. Tutkimustulokset hieman vaihtelevat, mutta puhutaan kymmenistä prosenteista. (Mullen ym. 2009, 197.) Esimerkiksi Mohandien ym. tutkimuksessa (2006) Public Figure ryhmään kuuluvia kohteita oli 27 %. Ero Suomeen on tässä suhteessa merkittävä. Suomessa ei ole samankaltaista julkisuuskulttuuria kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, joka saattaa selittää osin julkisuuden henkilöihin kohdistuvien rikosilmoitusten vähyyttä Suomessa. Kynnys rikosilmoituksen tekoon voi olla myös korkea. Poliitikkojen osalta voidaan myös ajatella, että rikoksen tunnusmerkistö ei täyty, jos avustajat avaavat postin, eivätkä uhkaukset ja muu vainoamisen kaltainen toiminta mene koskaan vainoajan varsinaisen kohteen tietoon. Osa asianomistajista voi myös ajatella sietävänsä häirintää ajatuksella sen kuuluvan työn luonteeseen. Mielenkiintoinen tutkimuksen kohde olisi selvittää, esimerkiksi kyselytutkimuksella sitä, miten paljon piilorikollisuutta esiintyy julkisuuden henkilöihin kohdistuvassa vainoamisessa ja mitkä seikat estävät vainoamisesta ilmoittamisen poliisille.

Toinen ehkä suomalaiselle vainoamiselle tyypillinen piirre on naapuririidat, jotka selvästi erottuvat omaksi ryhmäkseen. Poliisille tulevilla ilmoituksilla niitä on vielä enemmän, mutta näiden tapausten päättäminen jo esitutkintavaiheessa on yleisempää kuin esimerkiksi intiimisuhteeseen liittyvien vainoamistapausten (Sandholm 2016, 46).

10.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusaineisto on kerätty poliisiasian tietojärjestelmä Patjasta, joka sinällään ei tietenkään tarkoita, etteikö aineisto sisältäisi epäluotettavuustekijöitä. Kuitenkin kaikki tapaukset ovat jo käyneet läpi esitutkinnan, joten kaikkia epäiltyjä on jo ollut todennäköistä syytä epäillä

rikoksesta. Täten aineisto on valikoituneempaa kuin aikaisemmassa tutkimuksessani (Sandholm 2016). Asiaa voidaan tarkastella myös toisesta näkökulmasta ja ajatella, että koko ajan rikosseuraamusjärjestelmän prosessin edetessä siitä karsiutuu tapahtumia pois. Rikoksesta epäiltyä ei koskaan löydetä tai näyttöä ei saada riittävästi prosessin eteenpäin viemiseksi. On myös luotu mekanismeja tekojen pois siirtämiseksi rikosprosessista, kuten sovittelu ja esitutkinnan rajoittaminen. Nämä tekojen karsiutumiset rikosprosessista johtavat siihen, että tilaston arvo rikoskäyttäytymisen kuvaajana on sitä heikompi, mitä myöhäisemmästä prosessivaiheesta on kysymys. Tällöin puhutaan niin sanotusta Sellinin laista, joka on nimetty amerikkalaisen kriminologin Thorsten Sellinin mukaan. Tämä laki koskee nimenomaisesti tilanteita, jossa tavoitteena on tutkia rikoskäyttäytymistä eikä esimerkiksi instituutioiden toimintaa. (Kivivuori ym. 2018, 73.) Tutkimukseni koskien rikoksen tekijöitä on edelliseen viitaten vielä hyvin prosessin alkulähteillä verrattuna, jos tutkimus olisi toteutettu henkilöistä, joilla olisi lainvoimainen tuomio vainoamisesta. Tällöin karsiutumista olisi tapahtunut jo enemmän kahden eri instituution syyttäjälaitoksen ja tuomistuinlaitoksen tekemänä.

Jotta tutkimusraportti olisi laadukas, tutkijan on arvioitava koko tutkimuksen luotettavuutta (validiteetti ja reliabiliteetti) käytettävissä olevien tietojen perusteella. Validiteetti kuvaa sitä, miten on onnistuttu mittaamaan juuri sitä mitä pitikin mitata. Mittauksen reliabiliteetti määritellään kyvyksi tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Merkittävä seikka tutkimuksen luotettavuuden kannalta on, että otos on riittävän suuri ja edustava. (Heikkilä 2014, 177-178.) Tässä tutkimuksessa voidaan otoksen olevan riittävän suuri takaamaan tutkimuksen luotettavuus otoksen osalta, joka oli puolet kokonaismäärästä. Myös edustavuudeltaan otoksen voidaan ajatella olevan riittävä. Otos on kerätty siten, että se sisältää tutkittavia kohteita jokaisen poliisilaitoksen alueelta eikä sisällä systemaattisten virheiden tuloksiin aiheuttamaa vääristymää. Validiteettiin voi olla merkitystä sillä, että Patja-ilmoituksia ei ole laadittu tieteellisessä tarkoituksessa, vaan raportiksi tapauksista, joissa epäillään rikosta tai asiassa muuten syytä kirjata selostus poliisin järjestelmään, kuten niin sanotut s-ilmoitukset. Patja-ilmoitukset on laadittu eri poliisimiesten toimesta. Esitutkinnan aikana Patja-ilmoitusten selostusosaa on täydennetty ja tietosisältö on jalostunut ja muuttunut. Vaikkakin ilmoitukset ovat pääosin laadukkaita rikoksen selvittämisen näkökulmasta, niiden taso ei ole yhteneväinen eikä tietosisältö ole niissä sama. Rikosilmoituksista saatavan tiedon analysointi on aina tulkintaa ja tähän väistämättä vaikuttaa tutkijan subjektiivinen tietopohja asiasta erityisesti epäselvissä rajatapauksissa. Havainnoitavat asiat olivat etukäteen tarkasti määriteltä ja käytettävissä useampi indikaattori asioiden mittaamiseen. Pohjana oli

teoreettinen viitekehys, mihin tutkimus nojautui. Viitekehyksessä on esitelty muun muassa eri motiiviryhmät sekä perusteet niihin kuulumiseksi. Tässä tutkimuksessa ei ole käytetty useampaa havainnoitsijaa. Tutkimusta voidaan pitää validina, eli tutkimuksessa on onnistuttu pääosin mittaamaan niin seikkoja kuin pitikin. Reliabiliteetti ilmaisee sen, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetty mittari mittaa haluttua ilmiötä. Reliabiliteettia voidaan arvioida esim. toistomittauksilla, joita tässä tutkimuksessa ei ole tehty. Tutkimusmenetelmät olen tuonut tutkimusraportissa mahdollisimman yksityiskohtaisesti esille tutkimuksen luotettavuuden korostamiseksi.

Aihealueeseen liittyvät henkilöiden mielenterveyteen ja persoonallisuushäiriöihin saatavat tiedot olivat puutteelliset ja siitä syystä esitettyihin kysymyksiin ei saatu perusteellisia vastauksia. Käytettävissä ei ollut terveydenhuollon tietoja, joista olisi käynyt ilmi henkilön mahdolliset mielenterveyden ja persoonallisuuden häiriöt. Poliisi ole myöskään oikea henkilö arvioimaan henkilön mielentilaa, vaikka tietoa olisi enemmän ollutkin käytettävissä.

10.3 Lopuksi

Vainoamista on tutkittu hyvin monesta eri näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli keskittyä rikoksen tekijään eli vainoajaan. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää henkilöiden aiemman rikollisuuden, päihteiden käytön ja mielenterveyteen sekä persoonallisuuteen liittyvien seikkojen yhteyttä vainoamiseen. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää tekijöiden motiivia ja aiemmin kehitellyn motiiveihin liittyvän luokittelun (Mullen 1999) soveltamista käytettäväksi viranomaistyössä myös Suomessa. Tutkimuksessa selvitin vainoajien rikoksen tekemisen uusimisriskiä ja tätä kautta arvioin asianomistajaan kohdistuvaa riskiä joutua vainoajan taholta uudelleen rikoksen uhriksi.

Vainoamiseen liittyvää tutkimusta on tehty pääasiassa ulkomailla, mutta tutkimusta tehdessäni ja tutustuessani lähdemateriaaliin saatoin ilolla todeta, että myös Suomessa alaan liittyvä tutkimus on lisääntynyt vainoamisen kriminalisoinnin jälkeen. Viimeisempinä lienee Verna Salon pro gradu Vainoamislain oikeuskäytäntö vuosina 2015 - 2016 ja asianomistajien psyykinen hyvinvointi (2018). Tutkimustulokset osiltaan ovat melko yhteneväisiä oman työni kanssa ja havaituille eroille löytyy selittäviä tekijöitä. Työni vastaa myös joiltain osin Salon (2018) esiinnostamia jatkotutkimuksen tarpeita, kuten se kuinka paljon poliisille ilmoitetuista tapauksista lähtee rikosprosessissa eteenpäin.

Tutkimuksen vaivalloisin vaihe oli käydä läpi kaikki rikosilmoitukset, joihin rikoksesta epäillyt oli kirjattu sekä selvittää heitä koskevat muut rikostiedot Patja-järjestelmästä ja

kirjata havainnot taulukkoon analyysia varten. Koin kuitenkin, että minulla oli hyvin ainutlaatuinen ja laaja materiaali käytössä, mikä antoi hyvän lähtökohdan tutkimuksen teolle. Tutkimuksen saralla kokemukseni on vielä vähäistä, joten kiinnitin erityistä huomioita tutkimusmetodien ja muiden mentelmien oppimiseen ja oikeellisuuteen.

Huomioiden tutkimuskysymysten laaja-alaisuuden, onnistuin mielestäni tehtävässä melko hyvin. Jälkikäteen ajatellen tutkimuskysymykset olisivat voineet olla vieläkin rajatumpia, mutta toisaalta taas tällöin kuva tekijästä olisi jäänyt huomattavasti suppeammaksi. Kaikki tutkimuksen kohteena olevat seikat liittyvät kuitenkin kiinteästi toisiinsa. Tarkoitukseni oli nimenomaan selvittää, minkälainen on suomalainen vainoaja. Näin tärkeäksi myös ottaa selvää, miten Mullenin (1999) kehittämä luokittelu sopii Suomessa tapahtuvaan vainoamiseen ja olisiko luokittelusta apua viranomaistyössä. Siltä osin kuin tarkoitus oli selvittää tekijän persoonallisuutta ja mielenterveyteen liittyviä seikkoja, tutkimus jäi puutteelliseksi. Tämä oli kyllä jo ennakoitavissa tutkimusstrategiaa suunnitellessani. Tarkemmilla ja valikoiduimmilla tilastotieteellisillä menetelmillä keräämästäni datasta olisi ollut myös mahdollista saada lisätietoa vainoamisen syy- ja seuraussuhteista.

Vainoaminen ilmiönä luo hyvin paljon mahdollisuuksia eri tutkimuksen saroille. Vainoaminen ulottuu moneen eri tieteen osa-alueelle, sitä voidaan lähestyä ainakin oikeuspsykologisesta, oikeustieteellisestä ja myös kriminologian näkökulmasta. Havaintoni perusteella Suomessa on tehty hyvää tutkimusta ehkä enemmän uhriin liittyen ja yleensä ilmiötä koskien. Omien havaintojeni perusteella, rikoksen tekijään kohdistuva tutkimus on ollut vähäisempää. Esimerkiksi tekijän haastatteleminen tutkimustarkoituksessa on haasteellisempaa kuin uhrin ja muutenkin rikoksen tekijää koskevien tietojen saaminen saattaa olla hankalaa. Yhtenä jatkotutkimuksen aiheena näen tekijän käyttäytymiseen liittyvien syiden tarkemman tutkimuksen muun muassa juuri persoonallisuuteen ja mielenterveyteen liittyvien seikkojen pohjalta. Mielenkiintoinen tutkimuksen aihe on myös jo aiemmin mainitsemani julkisuuden henkilöihin kohdistuva vainoaminen. Paljonko julkisuuden henkilöihin kohdistuvaa vainoamista tapahtuu ja minkälaista se on? On vaikea uskoa, että Suomi olisi jotenkin poikkeus tässä suhteessa verrattuna muuhun läntiseen maailmaan, vaikka tutkimusaineisto osoittaa Suomessa rikosilmoituksia kirjatun julkisuuden henkilöihin kohdistuvista vainoamisista hyvin vähäisen määrän. Tässä tutkimuksessa on mainittu erilaisia uhka-arviotyökaluja sekä sivuttu asianomistajaan liittyvää uhan arviointia liittyen muun muassa tekijän rikoksen uusimisriskiin. Uhka-arviotyökalujen käytettävyys vainoamisen kontekstissa olisi myös otollinen jatkotutkimuksen aihe.

Toivon opinnäytetyöni lisäävän tietämystä vainoamiseen liittyvistä seikoista ja tässä tapauksessa erityisesti tekijään liittyen. Viranomaisen olisi tärkeä yleensä jo tunnistaa vainoaminen, mutta myös vielä yksityiskohtaisemmin tietää ja löytää taustalla olevat motiivit. Näin kyetään ehkä paremmin ehkäisemään vakavampien seurauksien syntymien kiinteässä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

LÄHTEET

Aamulehti 2018: Luettavissa: <https://www.aamulehti.fi/uutiset/toimittajien-uhkailulle-loppu-200892824/> Luettu 3.9.2018.

Björklund, Katja 2010: Stalking and violence victimization among Finnish university students. Helsinki. University of Helsinki. Institute of Behavioural Sciences. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19721>. Luettu 28.10.2017.

Boon, Julian & Lorraine, Sheridan 2002: Stalking and psychosexual obsession: psychological perspectives for prevention, policing and treatment. New York, Wiley.

Brottsbalk (1962:700) https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/. Luettu 25.10.2017.

Council of Europe Treaty Series (CETS) 2011: No. 210. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Council of Europe 2011: Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210) Luettavissa: <http://www.coe.int/fi/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>. Luettu 28.10.2017.

Council of Europe 2013: Committee on Equality and Non-Discrimination. Stalking, report 2013. Luettavissa: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=20036&lang=EN>. Luettu 28.10.2017.

Farnham, Frank R. & James, David V. & Cantrell, Paul 2000: Association between violence psychosis, and relationship to victim in stalkers. The Lancet vol. 355, 199.

Foellmi, Mélodie C. & Rosenfeld, Barry & Galietta, Michele 2016: Assessing risk for recidivism in individuals convicted of stalking offenses. Criminal justice and behaviour, 43, 600-616.

Forss, Marko 2016: Koulukiusaaminen – lasten välistä nahistelua vai rikosoikeudellisesti rangaistavaa vainoamista? Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos. Kandidaatin työ. Luettavissa: <https://fi.linkedin.com/in/markoforss>. Luettu 25.1.2016.

Frände, Dan 2007: Yleinen rikosoikeus. 2. painos. Markus Wahlberg. Helsinki, Edita Publishing Oy.

HE 19/2013. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Heikkilä, Tarja 2014: Tilastollinen tutkimus 9. painos. Edita Publishing Oy.

Helsingin Sanomat 2017: Luettavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005201897.html>. Luettu 20.10.2017.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2012: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Talentum Media Oy.

Hoffmann, Jens & Meloy, J. Reid & Sheridan, Lorraine 2014: Contemporary research on stalking, threatening and attacking public figures. Teoksessa International handbook of threat assessment. Meloy, J. Reid & Hoffmann, Jens. New York, Oxford University Press, 160-177.

Heikkilä, Tarja 2014: Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Helsinki, Edita.

Hossa, Johanna 2012: Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen: lausuntotiihistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja. Helsinki. Oikeusministeriö. Luettavissa: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1354110742388/Files/Sananvapausrikokset_vainoaminen_viestintärauhan_rikkominen.pdf. Luettu 28.10.2017.

Häkkänen, Helinä 2008: Vainoaminen. Duodecim 2008;124:751-6. Luettavissa: http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/haku;jsessionid=8A66C64376076437F5AA02CC C1F32093?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_lifecycle=0& Article_WAR_DL6_Articleportlet_p_frompage=uusinnumero& Article_WAR_DL6_Articleportlet_view_Type=viewArticle& Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo97156. Luettu 10.10.2017.

Hynninen, Jarkko 2013: Liikkuva poliisi, turvallisuusyksikkö. Muistio; kuuleminen eduskunnan lakivaliokunnassa hallituksen esitykseen 19/2013.

Hynninen, Jarkko 2014: Kohdennetun väkivallan koulutusdiat. Julkaisematon lähde.

Hynninen, Jarkko & Stenberg, Jan-Henry 2013: Kohdennettu väkivalta. Haaste 1/2013. Luettavissa: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/kohdennettuvakivalta.html>. Luettu 22.09.2017.

Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson Petri 2018: Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki, Gaudeamus.

Kivivuori, Janne & Niemi Hannu 2017: Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 22/2017. Helsinki, Helsingin Yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Keskisuomalainen 2017: Luettavissa: <http://www.ksml.fi/kotimaa/Lielahdenhenkirikoksesta-ep%C3%A4ilty-mies-vangittiin/1042581>. Luettu 20.10.2017.

Kropp, Randall P. & Hart, Stephen D. & Lyon, David R. & Storey, Jennifer E. 2011: The development and validation of the guidelines for stalking assessment and management. Behavioral Sciences & the Law, 29, 302-316.

Kumpuniemi, Minna 2012: ”Nyt sinulle vasta sitten vaikeudet alkavatkin!” Väkivaltaan johtanut vainoaminen parisuhdekontekstissa. Itä-Suomen yliopisto. Psykologian syventävien opintojen tutkielma.

Kymensanommat 2017: Luettavissa: <https://kymensanommat.fi/uutiset/lahella/7f34f3aa-9780-4273-9922-650c83f0136d>. Luettu 20.10.2017.

LaVM 11/2013. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Lindstedt, Salli 2013: Vainoamisen kriminalisointi — kriminalisoinnin välttämättömyydestä ja täsmällisyydestä. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Lintonen, Tomi & Lehti, Martti & Kääriäinen, Juha 2014: Suomalainen henkirikos ja päihheet. Yhteiskuntapolitiikka 5, 537-542.

MacKenzie, Rachel D. & McEwan, Troy E. & Pathé, Michele T. & James, David V. & Ogloff, James R.P. & Mullen, Paul E. 2009: Stalking Risk Profile. Guidelines for the Assessment and Management of Stalkers. Victoria, Monash University, Centre for Forensic Behavioural Service.

Marttunen, Matti 2012: Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Mietintöjä ja lausuntoja. Helsinki. Oikeusministeriö. Luettavissa: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/242012sananvapauserikoksetvainoaminenjaviestintärauhanrikkominen/Files/OMML_24_Sananvapauserikokset_tyoryhma_1_48s.pdf. Luettu 17.3.2016.

Matikainen, Tessa 2015: Vainoaminen — uusi kriminalisointi ja sen soveltaminen käytännössä. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

McEwan, Troy E. & Shea, Daniel E. & Daffern, Michael & MacKenzie, Rachel D. & Ogloff, James R.P. & Mullen, Paul E. 2016: The Reliability and Predictive Validity of the Stalking Risk Profile. Sage journals. Luettavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1073191116653470>. Luettu 5.10.2017.

Meloy, Reid J. 1998: The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives. San Diego, Academic Press.

Mohandie, Kris & Meloy, Reid J. & McGowan, Green Mila & Williams, Jenn 2006: The RECON Typology of Stalking. Reliability and Validity Based Upon a Large Sample of North American Stalkers. J Forensic Sci 1, 147-155.

Mullen, Paul E. & Pathe, Michele & Purcell, Rosemary & Stuart, Geoffrey W. 1999: Study of stalkers. Am J Psychiatry 156, 1244-1249.

Mullen, Paul E. & Pathé, Michele & Purcell, Rosemary 2009: Stalkers and their victims. New York, Cambridge University Press.

Pathé, Michele 2002: Surviving Stalking. Cambridge, Cambridge University Press.

Pathé, Michele 2017: Stalking Public Figures: The Fixated Loner. Teoksessa: The psychology of criminal and antisocial behavior : victim and offender perspectives. Petherick, Wayne & Sinnamon Grant (toim.). Boston, Elsevier.

Petherick, Wayne 2017: Stalking. Teoksessa: The psychology of criminal and antisocial behavior : victim and offender perspectives. Petherick, Wayne & Sinnamon Grant (toim.). Boston, Elsevier.

Poliisiammattikorkeakoulu 2016: Tutkimusluvut Poliisiammattikorkeakoulussa. Julkaisematon lähde.

Pohjola, Annakaisa 2017: Vaarallinen rikoksenteijä? Tutkimus rikoksenteijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2016. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos.

Rantaeskola, Satu & Hyyti, Jari & Kauppila, Jaakko & Koskelainen Mari 2015: Haastavat asiakastilanteet: väkivalta työssä. Helsinki, Talentum.

Repo-Tiihonen, Eila 2007: Psykopatia. Duodecim 123, 2369-2374.

Rosenfeld, Barry 2004: Violence risk factors in stalking and obsessional harassment. Criminal Justice and Behavior 31, 9-36.

Salo, Verna 2018: Vainoamislain oikeuskäytäntö vuosina 2015–2016 ja asianomistajien psyykinen hyvinvointi. Helsinki, Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Sandholm, Petri 2016: ”Jätä minut rauhaan”. Vainoaminen – ilmiöstä rikokseksi. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Santtila, Pekka & Weizmann-Helenius, Ghitta 2008: Oikeuspsykologia. Helsinki, Edita.

Sheridan, Lorraine & Blaauw, Eric & Davies, Graham M. 2003: Stalking, Knowns and Unknowns. Trauma, Violence & Abuse, 2, 148-162.

Silvennoinen, Elisa & Tolvanen, Matti 2014: Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita? Defensor Legis 2014/5 s. 752-763. Sisäinen lähde. Luettavissa: https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/defensor_legis/14323.pdf. Luettu 10.10.2017.

Spitzberg, Brian. & Cupach, William R 2014: The Dark Side of Relationship Pursuit From Attraction to Obsession and Stalking. 2. painos. New York, Routledge.

Stenberg, Jan-Henry 2017: Kohdennettu väkivalta poliisityön ja psykologian leikkauspisteinä. Murharyhmä 1/2017, Helsingin väkivaltarikostutkijat ry:n lehti.

Stoat, Taija & Laajasalo, Taina & Häkkänen, Helinä 2005: Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuus. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2005.

Säävälä, Hannu 2014: Vainon arviointi ja väkivaltariski luentomateriaali. Vainoon liittyvä lainsäädäntö ja viranomaistoiminta -seminaari Oulussa 11.2.2014. Luettavissa: <http://www.varjohanke.fi/materiaalit/#1458564493219-cb216c02-9ed1>. Luettu 25.9.2017.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2012: Psykiatrian luokituskäsikirja. Suomalaisen tautiluokitus ICD-10:n psykiatriaan liittyvät diagnoosit 2012. Toinen painos. World Health Organization.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki, kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtioneuvosto 2016: Toimikunnan asettaminen. Luettavissa: <http://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f80508f22>. Luettu 23.10.2017.

Van der Aa, Suzan & Römken, Rénee 2013: The state of the art in stalking legislation. Reflections on European developments.

Yle 2012: Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-6104391>. Luettu 18.10.2017.

Youngs, Donna E. & Ioannou, Maria & Straszewicz, Adam 2013: Distinguishing stalking modus operandi: An exploration of the Mullen et al (1999) typology in a law enforcement sample. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology* 24, 319-336.

Havaintolomakkeen täyttöohje

1. Rikoksesta epäillyn sukupuoli. Muuttujavaihtoehto 1 täytetään, kun epäiltynä on mies. Kun epäiltynä on nainen, merkitään se 2:lla.
2. Asianomistajan sukupuoli. Muuttujavaihtoehto 1 täytetään, kun asianomistajana on mies. Asianomistajan ollessa nainen, merkitään se 2:lla.
3. Rikoksesta epäillyn kansalaisuus. Muuttujavaihtoehto 1 täytetään, kun kansalaisuus on suomi; 2 joku muu ja 3 jos kansalaisuus ei ole tiedossa.
4. Rikoksesta epäillyn ikä vuosina.
5. Rikoksesta epäillyn ikä tiettyyn ikäryhmään kuuluvana. 15-20, 21-35, 36-50, 51-65 ja 66 ikävuodesta ylöspäin.
6. Sisältyykö tekoon jokin oheisrikos? 1 = kyllä, 2 = ei.
7. Intiimisuhteeseen liittyvä. Onko taustalla osallisten parisuhde, seurustelusuhde tai osallisten aiempi tapailu intiimissä tarkoituksessa? Kohteena voi olla myös entisen puolison uusi kumppani. 1 = kyllä, 2 = ei.
8. Kohdistuu intiimisuhteessa olevaan kohteeseen 1 = kyllä, 2 = ei.
9. Motiivina intiimisuhte, mutta kohdistuu muuhun henkilön esim. entisen puolison uuteen kumppaniin 1 = kyllä, 2 = ei.
10. Naapurien välinen vainoaminen, 1 = kyllä, 2 = ei.
11. Muu osallisten välinen aiempi tuttavuussuhde. Voi liittyä esimerkiksi harrastuksiin yms. 1 = kyllä, 2 = ei.
12. Perheenjäsenten ja sukulaisten väliset vainoamistapaukset. Tähän luetaan muut sukulaissuhteessa tapahtuneet kuin parisuhteeseen liittyvät tapaukset. 1 = kyllä, 2 = ei.
13. Työhön liittyvät tapaukset. Vainoamisen kohteeksi on voinut joutua oman ammatinharjoittamisen myötä esim. lääkäri, poliisi tai joutuu työpaikalla tällaisen kohteeksi tyypillisesti eri palvelualoilla asiakaskontakteissa. 1 = kyllä, 2 = ei.
14. Muuttujavaihtoehto 1 täytetään, jos osallisten suhde on jokin muu tai se ei ole tiedossa. Muissa tapauksissa täytetään 2.
15. Liittyykö vainoamiseen väkivaltaa? 1 = kyllä, 2 = ei.
16. Liittyykö vainoamiseen omaisuuden vahingoittamista? 1 = kyllä, 2 = ei.

17. Onko käytettävissä olevasta aineistossa havaittavissa viitteitä rikoksesta epäillyn mielenterveyteen liittyvistä ongelmista? 1 = kyllä, 2 = ei.
18. Mielenterveys huomio. Miten on ilmennyt?
19. Onko viitteitä rikoksesta epäillyn päihteiden käytöstä? 1 = kyllä, 2 = ei.
20. Päihde huomio: Miten päihteiden haittavaikutus ilmennyt? Esim. rattijuopumukset, päihtymyssäilöönnotot, huumausainerikokset, tekstistä käy muuten ilmi päihdehaitat .
21. Onko henkilö ollut aiemmin epäiltynä omaisuusrikokseen? 1= kyllä, 2 = ei.
22. Onko henkilö ollut aiemmin epäiltynä väkivaltarikokseen? 1 = pahoinpitely, 2 = seksuaalirikos, 3 = henkirikos, 4 = ei ole.
23. Onko henkilö ollut aiemmin epäiltynä rauhanrikkomiseen tai laittomaan uhkaukseen? 1 = laiton uhkaus, 2 = kotirauhan rikkominen, 3 = kunnianloukkaus, 4 = lähestymiskiellon rikkominen, 5 = vainoaminen, 6 = viestintärauhanrikkominen, 7 = ei ole.
24. Onko henkilö ollut aiemmin epäiltynä muuhun rikokseen (pl. liikenne rikokset, sisältäen kuitenkin törkeän tekemuodon)? 1 = kyllä, 2 = ei.
25. Onko henkilö ollut epäiltynä uuteen vainoamisrikokseen tutkittavana olevan tapauksen jälkeen? 1 = kyllä ao. sama, 2 = kyllä ao. eri, 3 = ei ole.
26. Onko henkilö ollut epäiltynä muuhun rikokseen tutkittavana olleen vainoamisen jälkeen, missä asianomistaja on sama kuin ko. tapauksessa? 1= kyllä, 2 = ei.
27. Onko henkilö ollut epäiltynä johonkin muuhun rikokseen tutkittavana olevan tapauksen jälkeen pl. liikenne rikokset sisältäen kuitenkin törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen? 1 = kyllä, 2 = ei.
28. Kuuluuko epäilty käytettävissä olevan aineiston perusteella ryhmään rejected? 1 = kyllä, 2 = ei.
29. Kuuluuko epäilty käytettävissä olevan aineiston perusteella ryhmään resentful? 1 = kyllä, 2 = ei.
30. Kuuluuko epäilty käytettävissä olevan aineiston perusteella ryhmään intimacy seeker? 1 = kyllä, 2 = ei.
31. Kuuluuko epäilty käytettävissä olevan aineiston perusteella ryhmään Incompetet suitor? 1 = kyllä, 2 = ei.
32. Määrittelemätön 1 = kyllä, 2 = ei. Käytettävissä olevan aineiston perusteella motiiviryhmää ei pysty määrittelemään